08.2019

MÜLTECİ DOĞANLAR: ROHİNGYA BEBEKLERİ

UMUDA YOLCULUK: AFRİKA'DAN İSPANYA'YA

NATIONAL GEOGRAPHIC
TÜRKİYE

Anadolu'nun ÇİFTÇİLERİ

NEOLİTİK DÖNEM

BONCUKLU HÖYÜK, TARIMIN AVRUPA'YA ANADOLU'DAN TAŞINDIĞINI KANITLADI: KONYA'DAN İNGİLTERE'YE TARIMIN İLK ORTAYA ÇIKTIĞI HER YERDE ANADOLU ÇİFTÇİSİNİN GENETİK İZİ VAR.

ISSN 1302-8464
112757 220
9 771302 846009
FİYATI: 15 TL / KKTC 19 TL

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.COM.TR

A STAR ALLIANCE MEMBER
MİSAFİRPERVERLİKTEN
ÇOK DAHA FAZLASI
Sizi bulutların ötesine çıkaran benzersiz Business Class deneyimimizin sırrı,
yaptığımız her işin kalbinde dünyaca ünlü misafirperverliğimizin bulunmasında saklı.
TURKISH AIRLINES

İÇİNDEKİLER

Kapak
Üzerinde başak motifi taşıyan yaklaşık 7700 yıllık bu pişmiş toprak çömlek parçası, Bursa'da yer alan Neolitik Dönem köyü Aktopraklık Höyük'ten çıkarılan buluntular arasında yer alıyor.
BURSA KENT MÜZESİ

FOTO HABER

10

Çiçekten Böcek Yapmak
Bahçesinden ve çiçekçi artıklarından elde ettiği malzemeleri kullanan bir sanatçı, rengârenk ve gerçekçi böcek portreleri yapıyor.
FOTOĞRAFLAR: RAKU INOUE

YARINA DOĞRU

18

ARGÜMAN

Hepimiz Göçmeniz
İnsan, yani *Homo sapiens,* zamanda ve mekânda göç eden bir tür oldu hep. Hepimizin ataları yola aynı yerden, Afrika'dan çıktı ve sürekli hareket ederek, devamlı birbirlerine karışarak günümüze gelen soyağaçlarının köklerini oluşturdular. Şimdiyse bizden göçmen ve yerli olmak üzere iki farklı insan tipi olduğunu düşünmemiz isteniyor. Oysa ki insanlığın geleceği, göçebe bir tür olduğunu kabullenmesinden geçiyor.
YAZI: MOHSIN HAMID

KEŞFET

24

MERCEK ALTINDA

Tanktan Sofraya
Kültür balıkçılığı ile hidroponik tarımın birbirini besleyen bir döngü içinde olduğu sürdürülebilir bir yetiştiricilik yöntemi sofraları süslemeye hazırlanıyor.
YAZI: MONICA SERRANO

TEMEL İÇGÜDÜ

Çayır Avcı Yusufçuğu
Dişi çayır avcı yusufçuğu, çiftleştikten sonra seks peşindeki diğer erkeklerden kaçınmak için ölü taklidi yapıyor.
YAZI: PATRICIA EDMONDS

ANA KONULAR

İlk Avrupalılar
Genetik üzerine yapılan araştırmalar Avrupa'nın bir erime potası olduğunu gösteriyor.
YAZI: ANDREW CURRY
FOTOĞRAFLAR: RÉMI BÉNALI ..... S. 32

Göçmenlerle Yürümek
Paul Salopek, farklı nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalanlarla birlikte yürüyor.
YAZAR: PAUL SALOPEK
FOTOĞRAFLAR: JOHN STANMEYER ..... S. 56

Doğuştan Mülteci
Bangladeş'teki bir mülteci kampında dünyaya gelen Rohingya bebekleri vatansız doğuyor.
YAZI: NINA STROCHLIC
FOTOĞRAFLAR: TURJOY CHOWDHURY ..... S. 78

Umuda Yolculuk
Daha iyi bir yaşam peşinde İspanya'ya giden Afrikalı göçmenler büyük zorluklarla karşı karşıya kalıyor.
YAZI: CYNTHIA GORNEY
FOTOĞRAFLAR: AITOR LARA..... S. 88

Sınırdan Portreler
ABD'ye geçmek için Meksika, Tijuana'ya gelen göçmenlerin portreleri sınırdaki yaşama ışık tutuyor.
YAZI: NINA STROCHLIC
FOTOĞRAFLAR: ALEXIA WEBSTER ....S. 100

Dişli Gezginler
Yaşam alanı ısınma nedeniyle küçülen kutup porsuğu yeni tehditlerle yüz yüze.
YAZI: D. CHADWICK
FOTOĞRAFLAR: STEVEN GNAM ..... S. 108

Düzeltmeler ve açıklamalar için *http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/kesfet/aciklamalar-ve-duzeltmeler/3809* adresini ziyaret edebilirsiniz.

Milli
Mücadelenin
100. Yılında

İSTİKLAL SERGİSİ

Sergi, İstanbul'da Türkiye İş Bankası Müzesi'nde ve
Ankara'da İktisadi Bağımsızlık Müzesi'nde ücretsiz olarak
29 Aralık'a kadar ziyaret edilebilir.

Türkiye İş Bankası Müzesi
Hobyar Mah. Bankacılar Sok. No: 2 Eminönü/İstanbul

Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi
Çam Sok. No: 3 Ulus/Ankara

Ziyaret Saatleri
Pazartesi günleri, Ramazan ve Kurban Bayramlarının ilk günü ve
1 Ocak günü hariç her gün 10.00-18.00.
muze.isbank.com.tr

TÜRKİYE İŞ BANKASI MÜZE

TÜRKİYE İŞ BANKASI İKTİSADİ BAĞIMSIZLIK MÜZESİ

NESİBE BAT

Adım Adım İnsanlık

Tarihöncesi insan kemikleri üzerinde yapılan son araştırmalar, aralarında tarım aletleri ve çanak çömlek parçaları da olmak üzere çok sayıda buluntunun ortaya çıkarıldığı Boncuklu ve Aktopraklık kazılarından elde edilen DNA verileri paralelinde, Neolitik Dönem Anadolu çiftçisinin Avrupa'ya uzanan yolculuğunun izini sürüyor.

İNSANOĞLU HEP YÜRÜDÜ. Önceleri sadece emeklese de sonunda ayağa kalktı ve yürüdü. İlk önce Afrika'dan yürüyüp çıktı. Olduğu yerde nefes alması zorlaştığında –olasılıkla iklimde yaşanan olumsuzluklar sonucunda– daha iyi bir yaşam, daha yaşanabilir koşullar için yaptı bunu.

Ardına bakmadan yürüdü. Bereketli Hilal'e yürüdü. Anadolu'ya yürüdü. Yürürken ilerledi. İlerlerken adım adım tarih yazdı, iz bıraktı. Bu izler ve ilerlemeler arasında ekip biçmek de vardı. Küçüktü belki tarlaları, ama insanoğlu tarihi adımlarken tarımı da keşfetmişti. Neolitik Dönem Anadolusu, çiftçileriyle büyüdü ve yürüdü. Bugüne kadar söylenen, bilinen, tarımın Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaştığıydı. Ama bu bilgiler arasında, yürümek yoktu: Evet, tarım Bereketli Hilal üzerinden yürümüştü; ama adım adım değil, kulaktan kulağa, fısıltılarla, bir vadiden diğerine geçmişti. Bilinen, inanılan, kabul edilen buydu.

Ancak bilim de son hızla aldı yürüdü. DNA dizilemenin başarılması insanoğlunun başarılar hanesine yazılan dev adımların sadece biriydi. Gerisi de adım adım geldi. Teknoloji gelişti. Ucuzladı. Sadece yaşayan insanların değil, bugün hayatta olmayanların, hatta bugün hayatta olmamakla kalmayıp, binlerce yıl öncesinde yaşayıp, yürürken tarihe gömülenlerin de izini sürmeyi olanaklı kıldı. Sadece Konya Ovası'ndan, yalnızca son beş yılda dahi, genetik laboratuvarlarında attıkları adımların adım adım izlendiği örnek sayısı sayılamayacak kadar çoğaldı.

Ve bugün artık biliyoruz ki, Afrika'dan o ilk çıkışın peşi sıra, Anadolu'dan çıkış geldi. Ve onu da, günümüz Rusya steplerine denk düşen topraklarda yaşamış, at binmeyi, at arabalarını sığırların ardından sürmeyi bilmiş, zamanda yürümüş diğerleri izledi. Adım adım ilerleyen bilimin bugün geldiği nokta mı? Gerek Boncuklu, gerekse Bursa, Aktopraklık Höyük'te yapılan kazılar, insanoğlunun bir zamanlar attığı dev adımları tek tek açığa çıkarıyor. Ve DNA kayıtları, bir zamanların Neolitik Dönem Anadolu çiftçisinin genetik izlerinin günümüz Konya'sından Britanya adalarına, tarımın ilk ortaya çıktığı her yerde sürülebildiğine işaret ediyor. Sonuç mu? Bugün öyle olduğunu sanmıyor olabiliriz, ama aslında hepimiz göçebeyiz. Zamanda, mekânda, dünde öyleydik ve bugün hâlâ öyleyiz. Dün de göçerdik. Bugün de farklı değiliz. Gezegenimizde yaşayan her yedi insandan biri, ama sınır ötesi, ama ülke içi, hâlâ yürüyor. Ve görünen o ki, değişen iklim ve günden güne değişen koşullar her yeni günde, bu yürüyenler ordusuna, o kalabalığa hiç katılmayacaklarını düşünenler dahil, yenilerini ekliyor. Neolitik Dönem'in dünlerde yürüyen insanları, bugünün göçerleri, mültecileri, sınır aşanları ve yeni bir yaşam peşinde umuda koşanları izleyen sayfalarda sizi bekliyor. Zamanda ve mekânda sabit kaldığınız, boşa harcadığınız tek bir an olmaması dileğiyle...

FOTOĞRAF: BURSA KENT MÜZESİ ARŞİVİ

Avrupa Keyfi.
Kaçmasın.

Aktarmasız
İzmir ✈ Avrupa
65,99* €'dan
başlayan fiyatlarla

SunExpress

SunExpress Güneş Ekspres Havacılık A.Ş. Yeniğöl Mah. Nergiz Sok. No: 8 4 PK. TR-07230 Muratpaşa, Antalya
SunExpress Deutschland GmbH, Gateway Gardens, De-Saint-Exupéry-Straße 10, D-60549 Frankfurt am Main
www.sunexpress.com | 444 0 797 (0,09 TL/dak.)
*Tek yön, tüm vergi ve harçlar dahildir.

Avrupa'ya giden en hızlı yol.

SunExpress

NATIONAL GEOGRAPHIC TÜRKİYE

DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEK İÇİN BİLİMİN, KEŞFİN VE ÖYKÜ ANLATICILIĞININ GÜCÜNE İNANIYORUZ.

Nevzat Çalışkan
İMTİYAZ SAHİBİ nevzatc@groupmedya.com (Sorumlu)

Bige Daruga Çalışkan
YAYINCI bigedc@groupmedya.com

Fatih Büyükbayrak
YAYINLAR DİREKTÖRÜ fatihb@groupmedya.com

LİSANS SAHİBİ
NATIONAL GEOGRAPHIC PARTNERS

TÜRKİYE LİSANS SAHİBİ
GROUP MEDYA VE BİLGİ TEK. TİC. A.Ş.
Cemal Sahir Sokak, Profilo AVM, No:33/328 Şişli / İstanbul
Tel: (212) 224 9330 / (212) 335 0050

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY
keşfin sınırlarını zorlayarak dünyayı daha iyi anlamaya ve daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir gelecek için çözümler üretmeye adanmış, kâr amacı gütmeyen küresel bir organizasyondur.

PRESIDENT AND CEO
Tracy R. Wolstencroft

SENIOR MANAGEMENT

CHIEF SCIENTIST AND SVP: Jonathan Baillie
CHIEF ADMINISTRATIVE OFFICER: Tara Bunch
CHIEF MARKETING OFFICER: Emma Carrasco
GENERAL COUNSEL AND SECRETARY: Angelo Grima
VP GLOBAL EDUCATION BUSINESS STRATEGY: Lina Gomez
SVP PARTNERSHIPS: Leora Hanser
VP EDUCATION PROGRAMS: Kim Hulse
VP MEDIA INNOVATION: Kaitlin Yarnall

BOARD OF TRUSTEES

CHAIRMAN: Jean M. Case
Brendan P. Bechtel, Michael R. Bonsignore, Katherine Bradley, Ángel Cabrera, Elizabeth (Beth) Comstock, Jack Dangermond, Alexandra Grosvenor Eller, Jane Lubchenco, Mark C. Moore, George Muñoz, Nancy, E. Pfund, Peter H. Raven, Lyndon Rive, Edward P. Roski, Jr., Frederick J. Ryan, Jr., Anthony A. Williams, Tracy R. Wolstencroft

RESEARCH AND EXPLORATION COMMITTEE

CHAIRMAN: Peter H. Raven
VICE CHAIRMAN: Jonathan Baillie
Kamal Bawa, Justin Brashares, Ruth DeFries, Margaret Honey, Anthony Jackson, Gary Knight, Steven R. Palumbi, Andrew Revkin, Jerry A. Sabloff, Eleanor Sterling

EXPLORERS-IN-RESIDENCE
Sylvia Earle, Enric Sala

EXPLORERS-AT-LARGE
Robert Ballard, Lee R. Berger, James Cameron, J. Michael Fay, Beverly Joubert, Dereck Joubert, Louise Leakey, Meave Leakey

FELLOWS
Katy Croff Bell, Jim Bentley, Steve Boyes, Joe Grabowski, Kavita Gupta, Dan Hammer, Stephanie Harvey, Charlie Hamilton James, Corey Jaskolski, Heather Koldewey, David Lang, Erika Larsen, Tom Lovejoy, Arthur Middleton, Pete Muller, Alex Oberle, Sarah Parcak, Joe Riis, Paul Salopek, Joel Sartore, Shah Selbe, Brian Skerry, Martin Wikelski

NATIONAL GEOGRAPHIC PARTNERS

CEO Gary E. Knell

SENIOR MANAGEMENT

CHIEF MARKETING OFFICER: Jill Cress
EDITORIAL DIRECTOR: Susan Goldberg
GENERAL MANAGER NG MEDIA: David E. Miller
GLOBAL NETWORKS CEO: Courteney Monroe
EVP SALES AND PARTNERSHIPS: Brendan Ripp
EVP BUSINESS AND LEGAL AFFAIRS: Jeff Schneider
HEAD OF TRAVEL AND TOUR OPERATIONS: Nancy Schumacher
CHIEF FINANCIAL OFFICER: Akilesh Sridharan

BOARD OF DIRECTORS

Ravi Ahuja, Jean M. Case, Bob Chapek, Nancy Lee, Kevin J. Maroni, Peter Rice, Frederick J. Ryan, Jr., Tracy R. Wolstencroft

INTERNATIONAL PUBLISHING

SENIOR VICE PRESIDENT: Yulia Petrossian Boyle
Ariel Deiaco-Lohr, Gordon Fournier, Ross Goldberg, Kelly Hoover, Jennifer Jones, Jennifer Liu, Rossana Stella

Nesibe Bat
GENEL YAYIN YÖNETMENİ nesibeb@groupmedya.com

YAZI İŞLERİ

ÖZEL HABER VE KONU EDİTÖRÜ Onur Uygun
GÖRSEL YÖNETMEN Hüseyin Takmaz
YARDIMCI EDİTÖR Kemal Gözegir
ÇEVİRMENLER Fahire Kurt, İpek Gencosman, Gökçe Çiçek İpek, Onur Aymete, Gamze Bulut
BU SAYIDA KATKIDA BULUNANLAR Füsun Arman, Haldun Aydıngün, Prof.Dr. Barbaros Gönençgil, Yrd.Doç.Dr. Fırat İlker, Dr. Sedat Kalem, Prof.Dr. Ahmet Karataş, Prof.Dr. Necmi Karul, Prof.Dr. Adnan Ökten

REKLAM SATIŞ

REKLAM GRUP BAŞKANI Gürhan Gezer gurhang@groupmedya.com
REKLAM GRUP BAŞKAN YARDIMCILARI Işıl Baysal Turan isilb@groupmedya.com
İsmail Küçük (Bölgeler) ismailk@groupmedya.com
REKLAM GRUP DİREKTÖRLERİ Nurol Ceylan nurolc@groupmedya.com
Deniz Toz denizt@groupmedya.com
REKLAM DİREKTÖRLERİ Funda Gökgündüz fundag@groupmedya.com
Funda Yıldız funday@groupmedya.com
Nilüfer Araç nilufera@groupmedya.com
REKLAM KOORDİNATÖRÜ Eren Enes (Bölgeler) erene@groupmedya.com
EVENT VE PROJELER SATIŞ KOORDİNATÖRÜ Gökhan Gülsoy gokhang@groupmedya.com
EVENT VE PROJELER OPERASYON DİREKTÖRÜ Ebru Döner ebrud@groupmedya.com
DERGİ REZERVASYON MÜDÜRÜ Ender Parlar enderp@groupmedya.com
REZERVASYON VE AR-GE MÜDÜRÜ Seyhan Erat seyhane@groupmedya.com
REKLAM TEKNİK MÜDÜRÜ Mesut Öztürk mesuto@groupmedya.com

ONLINE

DİJİTAL DİREKTÖR Seda Özcan sedao@groupmedya.com
DİJİTAL İÇERİKLER DİREKTÖRÜ Gizem Kırca gizemk@groupmedya.com

ABONE www.groupmedya.com/index.php/iletisim/
E-POSTA: uye.natgeo@groupmedya.com
WEB SİTESİ VE SOSYAL MEDYA İLETİŞİM nationalgeographic@groupmedya.com

BASKI VE CİLT Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Tel: (216) 585 90 00
www.turkuvazmatbaacilik.com
DAĞITIM Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A. Ş.
BASKI YERİ VE TARİHİ İstanbul, Temmuz 2019 YAYIN TÜRÜ: Yerel süreli yayın
www.nationalgeographic.com.tr

DERGİ ABONELİĞİ HESABI HESAP ADI: GROUP MEDYA VE BİLGİ TEK. TİC. A.Ş.
TEB KAĞITHANE ŞB. TR96 0003 2000 0000 0023 5443 61
KURUMSAL ABONELİK FİYATI: 23 TL

NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE
EDITOR IN CHIEF Susan Goldberg

MANAGING EDITOR, LONG FORM: David Brindley. **SENIOR DIRECTOR, SHORT FORM:** Patty Edmonds
DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY: Sarah Leen. **EDITOR, LONG FORM:** David Lindsey
CREATIVE DIRECTOR: Emmet Smith. **MANAGING EDITOR, SHORT FORM:** Alissa Swango
SENIOR DIRECTOR, MAJOR PROJECTS: Michael Tribble

INTERNATIONAL EDITIONS
EDITORIAL DIRECTOR: Amy Kolczak. **DEPUTY EDITORIAL DIRECTOR:** Darren Smith.
TRANSLATION MANAGER: Beata Kovacs Nas. **EDITORIAL SPECIALIST:** Leigh Mitnick

Her hakkı saklıdır. National Geographic Türkiye, National Geographic Partners'ın lisansıyla yayımlanmaktadır. Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltılma hakları National Geographic Partners ve Group Medya'ya aittir. Yazılı ön izin olmaksızın hangi dilde ve hangi ortamda olursa olsun materyalin tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır. Bu dergi, basın meslek ilkelerine uymaya söz vermiştir.

Copyright © 2019 National Geographic Partners, LLC.
Tüm hakları saklıdır. National Geographic ve Sarı Çerçeve Tescilli Markalardır ® Marcas Registradas.National Geographic talep edilmemiş materyallerden dolayı hiçbir sorumluluk kabul etmez. ISSN 1302-8464

KATILIN.
KEŞFEDİN.
YAŞAYIN.

Tüm dünyada 800'den fazla noktada lounge konforuna
ücretsiz erişmenin keyfini yaşayın.
www.alternatifbankdinersclub.com'u ziyaret edin,
şubelerimize uğrayın, Diners Club dünyasına adım atın.

DINERS CLUB AYRICALIKLARI SADECE ALTERNATİF BANK'TA.

Alternatif Bank | Diners Club INTERNATIONAL

dinersclubtr

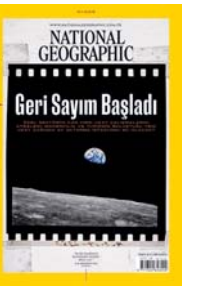

Dergimin Emanetçisiyim

National Geographic Türkiye dergisi ülkemizde yayımlanmaya başladığında henüz bir ortaokul öğrencisiydim. Yıllar geçti, hayatımda birçok şey değişti, fakat her ay aynı heyecan ve keyifle dergiyi almaya, okumaya ve biriktirmeye devam ettim. Biriktirdiklerimin sahibi değil emanetçisiyim artık. Oğlumun dergi arşivimi okumaya başlayacağı günleri bekliyorum merakla...

–MELTEM KANIK, KONYA, E-POSTA

Tam Benlik

Temmuz sayınız, her zaman özlemini çektiğim bir konuyu, Ay'a inişi, uzay keşiflerini, uzay araştırmaları tarihinin dünü bugünü yarınını tek bir temaya ayırdığınız her sayıdaki gibi derli toplu, sade bir anlatım dili ile ve okunurlukla bize ulaştırdı. Bize diyorum, çünkü biz annem, babam ve iki kız kardeşim dahil beş kişilik bir aileyiz ve hepimiz *National Geographic* okuruyuz. Dergiye *Kids*'den başlayarak bu yolda azimle ilerlemiş kişi ve eve getiren, onlarla tanıştıran da ben olduğum için, önce ben okuyorum. Sonra sırada, öncelik ablamda olmak üzere, iki kız kardeş var. Anne ve babam tamamını okumasa da, her sayıda ilgilerini çeken en az bir ya da iki konu buluyorlar. Ellerinize sağlık.

–CEM DEMİR, E-POSTA

Tamamen Kendinizden

Merhaba *National Geographic* Ailesi! Öncelikle fotoğrafçılık ve bilimi buluşturduğunuz, "tamamen" kendinizden olan bir dergi çıkardığınız için çok çok teşekkür ederim. Ülkemizde böyle bir derginin olması bizim için büyük ayrıcalık. Size birkaç sorum olacak: 1) Kablo TV'de kullandığınız National Geographic+ ne zaman diğer TV platformlarına da gelecek –veya gelecek mi? 2) *Deha* dizisinin 1. sezonunu bir daha kanalınızda yayınlasanız süper olur. 3) Uzay hakkında bir sayı daha çıkarır mısınız? Geçen yıl *Sıra Dışı Bir Kaya* için yaptığınızda beğenmiştim. Bu yıl da *Cosmos: Possible Worlds*'ün yayınlanışıyla beraber çıkarırsanız sevinirim. Ayrıca haziran ayından itibaren derginizle iki yıldır tanışmış bulunuyorum. Hepinize tekrar teşekkürler ve iyi çalışmalar...

–EBRU TURHAN, E-POSTA

Sevgileri Paylaşmak

Ben hâlâ etkisinden çıkamadığım "Esaretin Bedeli" kapak yazısıyla çıktığınız sayınız için yazıyorum. Tesadüfen, dişçi muayenesinde tanıştım derginizle ve o sayısıyla. Çıkışta hemen o sayıyı aldım, önce bu güzel sayı için teşekkür ederim. Sonra da Temmuz sayınız için. Bu satırların yazarı Ağustos sayınızı ve sıradaki her sayıyı heyecanla bekliyor, bilin istedim. Ayrıca, aranıza yeni katılan bir okur olarak sevgilerimi paylaşmak istedim sizinle. Teşekkür ediyorum. İyi ki sizinle tanıştım.

–EMEL ATEŞ, E-POSTA

E-POSTA
forum.natgeo@groupmedya.com

FACEBOOK
/NatGeoMagazineTurkiye

TWITTER
@NatGeoMagTR

INSTAGRAM
@NatGeoMagazineTurkiye

ADRES
Cemal Sahir Sokak
Profilo AVM No:33/328
Şişli - İSTANBUL

İSTER
KEYFİNİ
SÜR,
İSTER
KAZANCA
DÖNÜŞTÜR

%0 FAİZ

HEMEN TAPU
TESLİM

PEŞİN ÖDEMEDE
%15 İNDİRİM

EKMAS
MAVİŞEHİR

www.ekmasmavisehir.com
Yalı Mahallesi, 6523. Sk. 32 A
Karşıyaka/İzmir
444 0 459

FOTO HABER

NATIONAL GEOGRAPHIC

FOTOĞRAFLAR: **RAKU INOUE**

DÜNYAYA OLASI HER AÇIDAN BAKMAK İÇİN

Gül yapraklarından yapılmış bir kelebek doğaya ve atıklara taze bir bakış sunuyor. Bölgedeki bir çiçekçinin elinde artık çiçekler olduğunda sanatçı Raku Inoue onlara yeniden yaşam vermenin bir yolunu buluyor.

ÇİÇEKTEN BÖCEK YAPMAK

Doğal malzemelerden yararlanan bir sanatçı, canlıymış gibi görünen renkli böcek portreleri yapıyor.

NO. 220

Geyikböceği, Inoue'nin memleketi Japonya'da kültürel bir sembol. Geyikböceğine saygısını göstermek isteyen Inoue de, Montreal'de, evinin arka bahçesinde yeşilin bulabildiği her tonunu toplamış.

Ekvador'daki bir çiçekçi kendisine kargo ile çöven ve karanfil yollamış ve fotoğrafçı Raku Inoue bu malzemeleri kullanıp onlardan güzel bir *Dynastinae* oluşturmuş.

Inoue, Güneybatı ABD'nin flora ve faunasını onurlandırmak için Arizona ve Nevada'ya yaptığı bir gezi sırasında malzeme toplayıp bir çöl karıncası (en üstte) ile bir akrep (üstte) yapmış.

Boyu on santimetreyi aşabilen Calut böceği dünyanın en büyük böceklerinden biri. Inoue genellikle heykelciklerini yapıştırıcı kullanmadan yapıyor ama çetrefilli projelerde tutkal ve bant da kullanıyor.

PERDE ARKASI

DOĞANIN RENK VE ŞEKİLLERİ
BÖCEK HEYKELCİKLERİNDE YAŞAM BULUYOR.

MONTREAL'İN kuzey enlemleri ne tropikal bitkiler, ne de dünyanın en çeşitli canlıları olan böcekler açısından zengin sayılır. Yine de, Kanada'da yaşayan sanatçı ve fotoğrafçı Raku Inoue çiçek, yaprak, dal, tohum ve sapları kullanarak yaptığı rengârenk böcek ve diğer hayvan portreleriyle bu iki canlı grubunu da sergilemenin bir yolunu bulmuş.

"Böcekler benim için sembolik oldu hep," diyor Japonya'da büyüyen Inoue. Büyükannesi Hiroşima yakınlarındaki kırsal bölgede bulunan evlerini serinletmek için kapıyı açık bırakır, merhum kocasının varlığını temsil ettiğine inandığı yusufçukları içeri buyur edermiş.

Inoue de şimdi arka bahçesinden elde ettiği malzemeleri kullanarak yusufçuklar, kınkanatlılar, karıncalar ve ona ilham veren başka ne varsa üretiyor. Yakınlardaki çiçekçilerden artık gül yaprakları ile çövenler alıyor; yaratıcılığının sınırlarını zorlamak için ona dünyanın başka yerlerinden bitki gönderenler de oluyor arada sırada. Yakın zaman içinde çıktığı bir Güneybatı Amerika gezisinde akrep görmeyi çok istemiş. Hiç görememeyince de dal ve tohum toplayıp kendi akrebini yapmış. —DANIEL STONE

Inoue'nin salep yapraklarını kullanarak yaptığı cezbedici renklerde bir peygamberdevesi.

SU AYAK İZİN NE KADAR BÜYÜK?

yarınınsuyu.com'a gir, su ayak izini hesapla,
ne kadar tükettiğini gör. Tasarrufa bugünden başla.

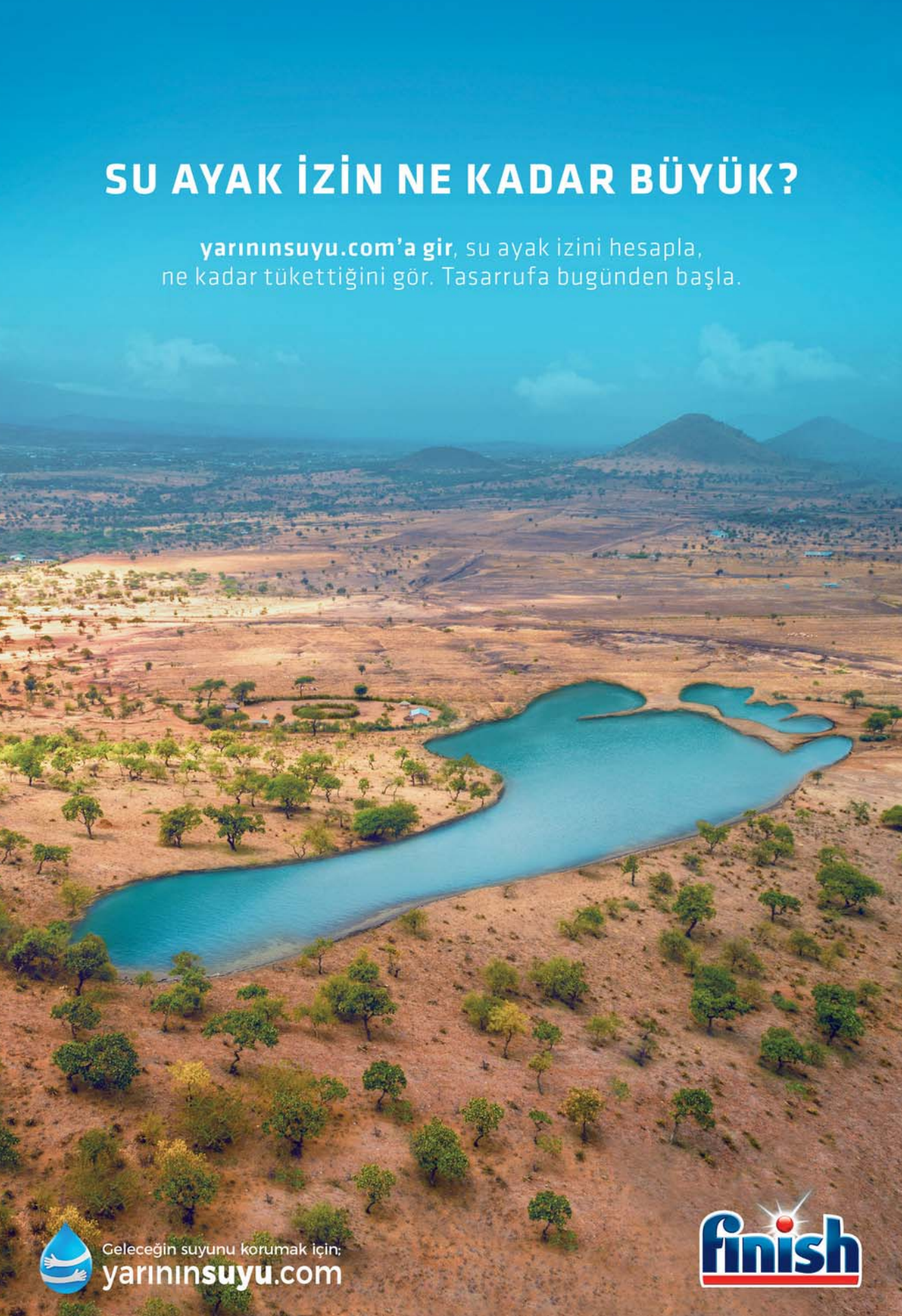

Geleceğin suyunu korumak için:
yarınınsuyu.com

finish

Hepimiz Göçmeniz

İNSAN GÖÇEBE BİR TÜR AMA BAZILARI BİZİ İKİYE AYIRIYOR: GÖÇMENLER VE YERLİLER.

YAZI: **MOHSIN HAMID**

HEPİMİZİN ATALARI GÖÇEBE. Türümüz *Homo sapiens* bu yazıyı yazdığım Lahor'da evrim geçirmedi. Belki de sizin bu yazıyı okuduğunuz yer olan Şanghay, Topeka, Buenos Aires, Kahire ya da Oslo'da da geçirmedik evrimi.

Bugün Rift Vadisi'nde, hepimizin ana kıtası Afrika'da, türümüzün en eski kalıntılarının bulunduğu alanda yaşıyor dahi olsanız, sizin atalarınız da göç etti. Şimdi sizin yaşadığınız yere dönmeden önce bulundukları yerden ayrıldılar, değişim geçirdiler ve birbirlerine karıştılar. Tıpkı benim, Lahor'dan ayrılıp onyıllar boyunca Kuzey Amerika ve Avrupa'da yaşadıktan sonra bir zamanlar büyükannem ile büyükbabamın ve ebeveynlerimin oturduğu, çocukluğumun büyük bölümünü geçirdiğim eve, yerlisi gibi görünsem de seyahatlerim sırasında bütünüyle değişim geçirmiş biri olarak döndüğüm gibi.

Yuva dediğimiz yerin yerlisi değiliz hiçbirimiz. Ve zamandaki bu anın yerlisi de değiliz.

Köpekler İçin

Çiğnenebilir tablet formunda

Pire ve kene kontrolü ürünü

BRAVECTO®

(FLURALANER)

Veteriner hekimlerin
kullanımına sunulmuştur.

İntervet Veteriner İlaçları Paz. Ve Tic. Ltd. Şti.
Esentepe Mah. Büyükdere Cad. Levent 199 Ofis Bloğu Kat:13-14-15
34394 Şişli / İSTANBUL
Tel: +90 212 336 10 00 Fax:+90 212 355 77 16
Mersis No: 0-4630-1199-0700011

www.msd-hayvan-sagligi.com | info.tr@merck.com

MSD.Hayvan.Sagligi msdhayvansagligi msdhayvansagligi

MSD Hayvan Sağlığı

Veteriner hekim reçetesi ile eczanelerde, veteriner hekim muayenehane polikliniklerinde ve hayvan hastanelerinde satılır (VHR). Pazarlama İzin Tarihi ve Numarası: 03.05.2018 – 28/002
TR-BRV-190700002

BULUNDUĞUMUZ YERDE KALMAK KATLANILMAZ OLDUĞUNDA; ÇEVRESEL GERİLİMLER, FİZİKSEL TEHLİKELER VE KOMŞULARIMIZIN DAR GÖRÜŞLÜLÜĞÜ YÜZÜNDEN VE OLMAK İSTEDİĞİMİZ KİŞİ OLMAK, PEŞİNDEN GİTMEK İSTEDİKLERİMİZİN PEŞİNDEN GİTMEK İÇİN GÖÇ EDİYORUZ.

İnsan olmak demek zamanda ileriye göç etmek demek. Saniyeler, adalar gibi; birer kazazede olarak oraya varıyor, oradan gelgit tarafından alınıp götürülüyor ve tekrar tekrar, her zamanki gibi daha önce hiç deneyimlemediğimiz yeni bir ana, yeni bir adaya varıyoruz. Bir ömür içerisinde bu saniyeler birikerek saatlere, aylara, onyıllara dönüşüyor. Çocukluğumuzun, okullarımızın, arkadaşlarımızın, oyuncaklarımızın, dünyalarımızı oluşturmuş ebeveynlerimizin mültecileri hâline geliyoruz. Hepsi gidiyor ve yerlerini yeni binalar, telefon görüşmeleri, fotoğraf albümleri ve hatıralar alıyor. Sokaklarımıza çıkıyor ve boyumuzu aşan yetişkinlere kafamızı kaldırarak bakıyoruz; az sonra tekrar sokağa çıkıyor ve gençliğimizle başkalarının bakışlarını üzerimizde topluyoruz; daha da sonra ise bu bakışları kendi çocuklarımız veya arkadaşlarımızınkiler ile topluyoruz. Ve sonra bir kere daha, görünmez denebilecek bir şekilde, kimsenin pek umurunda olmadan, yerçekimi tarafından ezilmiş biçimde tekrar çıkıyoruz sokağa.

Yeni olanın kesintisiz heyecanını ve geride bıraktıklarımızın kaybının verdiği kesintisiz kederi hepimiz deneyimliyoruz. Bu evrensel bir keder ve öyle etkili ki onu inkâr etmeye çabalıyor, başkalarındakini tanımak şöyle dursun kendi içimizdekini nadiren kabul ediyoruz. Toplum, türümüzü birleştiren, bizi birbirimize bağlayan bir başka iplik olan kayıp duygusundan ziyade yalnızca yeni olana, kazanca odaklanmaya teşvik ediyor bizi.

Zamanda, geçici bir dünyada ilerliyoruz çünkü buna mecburuz. Mekânda, fiziksel dünyada ilerliyoruz; görünürde bunu isteyerek yapıyoruz ama bu seçimlerde zorunlulukların da payı var aslında. Bulunduğumuz yerde kalmak katlanılmaz olduğunda; boğucu yatak odalarımızda bir başımıza bir dakika daha duramayıp çıkıp oyun oynama ihtiyacı duyduğumuzda, kurak tarlamızda açlık çekerken yiyecek bulmak için başka bir yere gitmek zorunda kaldığımızda hareket ediyoruz. Çevresel stresler, fiziksel tehlikeler, komşularımızın dar görüşlülüğü yüzünden ve olmak istediğimiz kişi olup peşinden gitmek istediklerimizin peşinden gitmek için hareket ediyoruz.

Göçebe bir tür bizimkisi. İnsan hep hareket hâlinde oldu. Atalarımız öyle yaptı. Ve bunu Afrika'dan sert adımlarla yola çıkan bir ordu gibi tek yönlü yapmadılar. İçsel ve dış güçlerden doğan, bazen bir

İLLÜSTRASYON: ANA JUAN

yöne, bazen bir ötekine doğru gerçekleşen dolambaçlı göçlerdi onlarınkiler. İnsanlar günümüzde de –özellikle Asya ve Afrika kırsallarından kentlere olmak üzere– göç ediyor. Ve bizden sonraki nesiller de göç edecek. İklim değiştikçe, deniz seviyeleri yükseldikçe, savaşlar sürdükçe, bir ekonomik faaliyet tipi yerini bir diğerine bıraktıkça hareket edecekler.

Teknolojimizin gücü ve gezegenimiz üzerindeki etkisi giderek artıyor. Bunun bir sonucu olarak değişim de süratlenerek yeni gerilimlere yol açıyor. Hareket etmek de çevik türümüzün bu yeni gerilimlere verdiği tepkinin bir parçası olacak; büyük büyükanne–babalarımız da bunu yaptı. Doğamız bunu gerektiriyor.

Buna rağmen bu tür bir hareketin eşi benzeri görülmemiş bir şey olduğu ve bir krizi, akını, felaketi temsil ettiği söyleniyor. Yerliler ve göçmenler olmak üzere iki çeşit insan olduğu ve bunların birbirleriyle üstünlük için yarışmak zorunda olduğu söyleniyor bize.

Yalnızca coğrafi göçün durdurulabileceği değil, zamanda göçün de durdurulabileceği söyleniyor. Geçmişe, ülkemizin, ırkımızın, dinimizin gerçekten muhteşem olduğu daha iyi bir geçmişe dönebileceğimiz söyleniyor. Tek kabul etmemiz gereken, insanların yerliler ve göçmenler olarak ikiye ayrıldığı. Duvarlar ve bariyerlerden ve bu bariyerleri güçlendirmek için gerekli muhafızlar, silahlar ve denetimden oluşan bir dünyayı kabul etmemiz yeterli. Mahremiyetin de haysiyet ve eşitlikle birlikte öldüğü; biz insanlarınsa statikmişiz, hareketsizmişiz ve üzerine bastığımız toprak ile çocukluğumuzun –ya da atalarımızın çocukluğunun– zamanı gibi, çakılı kalmanın ancak hayali bir olasılık olduğu hayali bir zamana demir atmışız gibi yapmasını gerektiren bir dünya bu.

Nostaljiye yenik düşen, kendisiyle, göçebe doğasıyla ve zamanla ilişkisinin doğasıyla savaş içinde olan, insan hayatının kesintisiz hareketten ibaret olduğunu bağıra çağıra inkâr eden bir türün hayalleri bunlar.

Hepimizin göçmen olduğunu düşünmek, bu distopyadan bir çıkış yolu sunuyor olabilir. Eğer hepimiz göçmensek, o zaman başka hiçbir kentte yaşamadığı hâlde kendi sokağında yabancı gibi hissetmeye başlayan kadının acısı ile kentinden orayı bir daha görememek üzere ayrılan adamın acısı arasında bir benzerlik olabilir. Geçicilik ortak düşmanımızdır belki de. Ve bu, akan zamana karşı galip gelinebileceği değil, zamana karşı verilen kayıpların acısının herkes tarafından duyulduğu anlamına geliyordur.

YALNIZCA COĞRAFİ GÖÇÜN DURDURULABİLECEĞİ DEĞİL, ZAMANDA GÖÇÜN DE DURDURULABİLECEĞİ, GEÇMİŞE, DAHA İYİ BİR GEÇMİŞE DÖNEBİLECEĞİMİZ SÖYLENİYOR BİZE.

O hâlde kendimize daha çok şefkat beslememiz mümkün olabilir ve bundan da başkalarına daha çok şefkat doğabilir. Zamanda yüzerken korkuya teslim olmak yerine daha fazla cesaret toplayabiliriz. Birlik olduğumuzda, bireysel sonlarımızın her şeyin sonu olmadığını ve güzellik ile umudun biz gittikten sonra da var olabileceğini kabul edecek cesareti bulabiliriz.

Göçebe bir tür olduğumuz gerçeğini kabul etmek kolay olmayacak. Yeni sanat eserleri, yeni öyküler ve yeni var olma biçimlerine ihtiyaç olacak. Ama potansiyel büyük. Daha iyi bir dünya olası; daha adil, daha kapsayıcı, bizim için de torunlarımız için de daha iyi bir dünya. Yiyeceklerin daha iyi, müziğin daha güzel, şiddetin daha az olduğu bir dünya.

En yakınınızdaki kent iki yüz yıl önce bugün olduğu şehirden neredeyse tanınmayacak derecede farklıydı. İki yüz yıl sonra da büyük olasılıkla yeniden bir o kadar farklı olacak. Neredeyse hiçbir kentin, bugün o kentin iki yüz yıl önceki hâlinde yaşamayı tercih edecek sakini yoktur pek. Bunun dünyanın iki yüz yıl sonraki kentlerinin sakinleri için de geçerli olacağını hayal edecek güveni bulmalıyız kendimizde.

Göçebe bir tür olmakla nihayet barışmış göçebe bir tür. Bu, benim için yavaş yavaş ilerlemeye değer bir varış noktası. Her göçebenin bize sunduğu başlıca zorlu görev ve fırsat, kendi gerçekliğimizi onda görmek. □

Mohsin Hamid, *Moth Smoke*, *The Reluctant Fundamentalist*, *How to Get Filthy Rich in Rising Asia* ve *Exit West* adlı dört roman ve *Discontent and Its Civilizations* adlı bir deneme kitabı yazdı. Yazıları 40 dile çevrildi, çok satanlar listelerine girdi ve sinemaya uyarlandı.

Taşıdıkları şeyler

Yakın tarihli göç dalgaları pek çok sanat ve fotoğraf projesine esin verdi. Tom Kiefer, göçmenlerin ABD–Meksika sınırında arkalarında bıraktıkları su kaplarının (solda) ve daha pek çok eşyanın fotoğrafını çekti. Ve göçmenlerin "daha iyi bir yaşam umudunu" yansıtmak amacıyla, fotoğraf projesine "*El Sueño Americano*" (Amerikan Rüyası) adını verdi.

FOTOĞRAFLAR: TOM KIEFER, REDUX

KURBAN BAYRAMI'NDA BAĞIŞLARINIZI
TÜRK EĞİTİM VAKFI'NA YAPIN,

KAZANDIĞI ÜNİVERSİTEYİ KAYBETMESİN

Bağışlarınız için:

444 0 838

bagis.tev.org.tr

TEV = ✉ 6717**

#kazandığıüniversiteyikaybetmesin

Eğitim bağışı:
Üniversite bursu (aylık) 700 TL
Yurt bursu (aylık) 1.040 TL

*2019 MEB verilerine göre son beş yılda 1 milyon 115 bin genç üniversiteyi bırakmak zorunda kaldı.
**TEV yazıp 6717'ye kısa mesaj göndererek vakfımıza 10 TL bağışta bulunabilirsiniz.
Tüm GSM operatörlerinin faturalı hatlarında geçerlidir. Operatörler tarafından hizmet bedeli alınmamaktadır.
Kurban Bayramı bağışlarınızla öğrencilerimize eğitim bursu verilmektedir ve kurban kesimi yapılmamaktadır.

TEV
TÜRK EĞİTİM VAKFI
1967

TANKTAN SOFRAYA

ÇOK YAKINDA, KÜLTÜR BALIKÇILIĞI (akuakültür) ve topraksız bitki yetiştirme (hidroponik) yöntemlerinin bir karışımı olan akuaponik üretim yöntemleriyle yetiştirilmiş sebzelerle karşılaşabilirsiniz pazarlarda. Antik Çin ve Aztek uygarlıkları tarafından kullanılan teknik, sürekli gelişiyor ve Avrupa, Kanada ile ABD'de ticari pazarlara açılıyor. Yöntem kentler, adalar ve gelişmekte olan bölgeler gibi, su ve toprağın kısıtlı olduğu yerlerde tarım yapmak için sürdürülebilir bir seçenek olarak görülüyor.

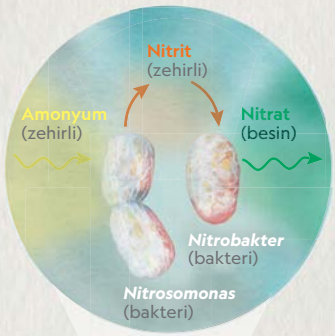

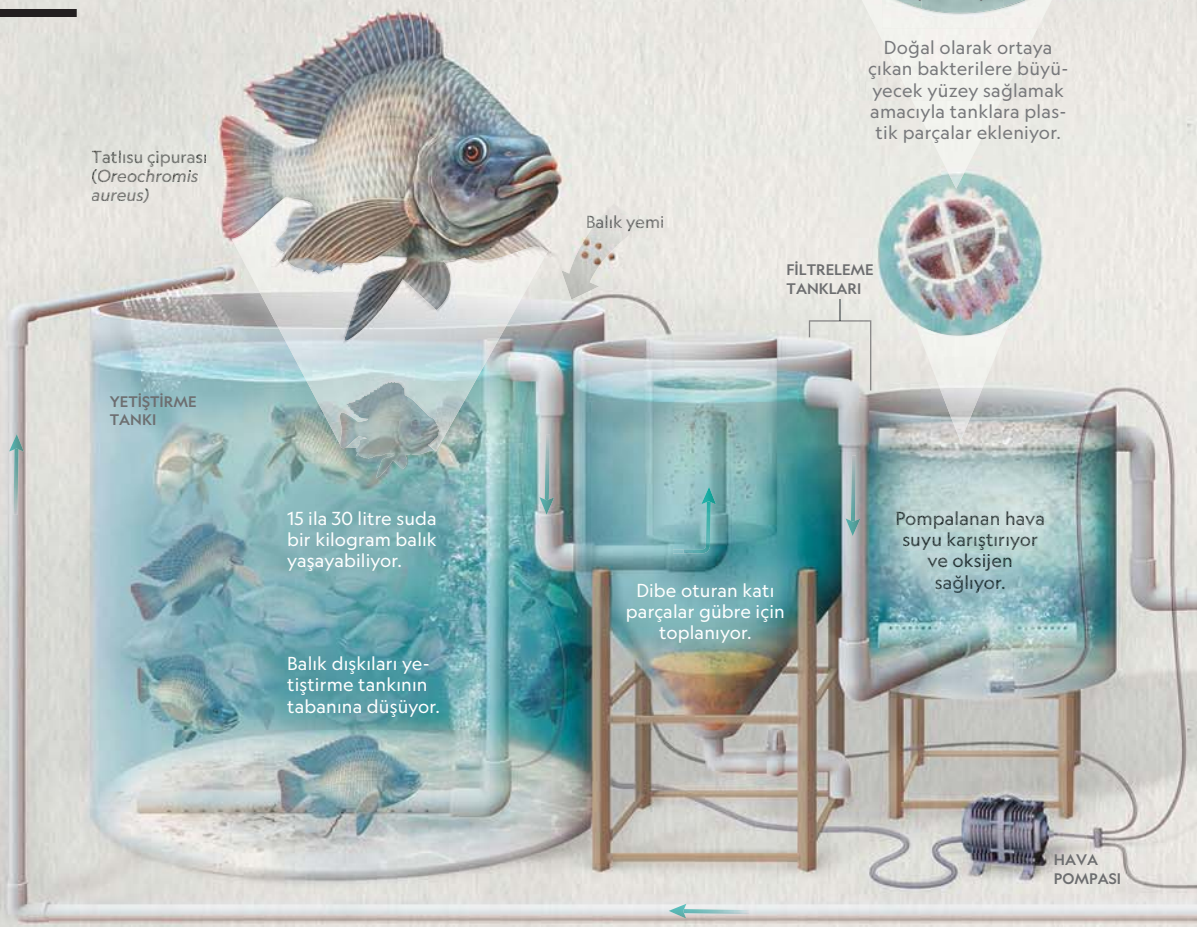

1 Farklı koşullara uyum sağlama becerisi yüksek olan tatlısu çipurası gibi balıklar, sıvı hâlde, zehirli amonyak dışkılıyor.

2 Katı atıklar filtrelenerek tanktan çıkarılıyor ve geleneksel yöntemlerle toprakta yetiştirilen ekinler için gübre olarak kullanılabiliyor.

3 İki aşamalı bir bakteri işlemi, zararlı amonyağı bitkiler için besin olan nitratlara dönüştürüyor.

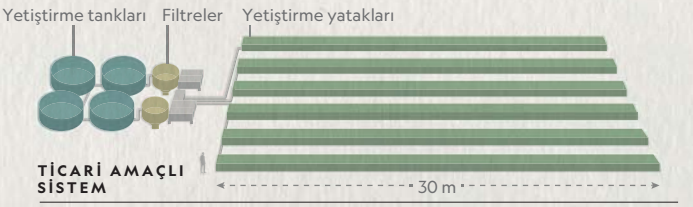

AYAK İZİ KÜÇÜK TARIM

Ticari amaçlı akuaponik sistemler, toprakta yapılan tarıma kıyasla metrekare başına 12 kata kadar daha fazla mahsul verebiliyor. Bu da tatlı su kaynakları ve tarıma elverişli toprakları kısıtlı olan yerler için büyük bir nimet. Devam eden araştırmalar, enerji tüketimini azaltmaya ve otomasyona odaklanıyor.

YAZI: **MONICA SERRANO**

Kırmızı ve mavi karışımı, mor renkte ışık saçan LED'ler, büyümeyi destekliyor ve gün ışığından daha uzun süre ışık sağlıyor.

Aralarında fesleğen ve nane gibi otlar, marul ve tıbbi amaçlı kenevir de bulunan yapraklı mahsuller, akuaponik yöntemle en kolay yetiştirilen ekinler arasında yer alıyor.

4 Fidanlıklardan alınan fideler, 45 santimetre derinliğe ulaşabilen topraksız yetiştirme yataklarının üstündeki sallara yerleştiriliyor.

5 Besin açısından zengin ve akan sular içerisine yerleştirilen bitkiler, topraktaki ekinlere kıyasla iki kat hızlı büyüyebiliyor.

6 Zehirli amonyaktan arındırılan suyun yaklaşık %98'i balık yetiştirme tanklarına geri dönüyor.

ALEXANDER STEGMAIER. İLLÜSTRASYON: DAVID KILLPACK. KAYNAK: DONALD BAILEY, VIRGIN ADALARI ÜNİVERSİTESİ; HYE-JI KIM, PURDUE ÜNİVERSİTESİ

SEKSTEN KAÇINMAK İÇİN ÖLÜ TAKLİDİ

AVRUPA, ASYA VE KUZEY AMERİKA'DAKİ göletlerde ve sulakalanlarda sık görülen çayır avcı yusufçuğunun çiftleşme ritüeli, biyolog Rassim Khelifa'nın deyimiyle "havada akrobatik bir birleşmeyle" başlıyor. Dişi *Aeshna juncea* uçuş sırasında, kuyruk bölgesinin ucunda yer alan cinsel organı, erkeğin göğüs bölgesinde yer alan cinsel organıyla birleşecek biçimde kıvrılıyor. Böylece asimetrik bir kalp şekli oluşturuyor (sağda), ardından da bir yere konup cinsel ilişkilerini tamamlıyorlar. Ve sonra dişi yusufçuk yumurtalarını bırakmak üzere yola koyuluyor.

Ama bu sırada yoluna seks peşinde olan başka erkekler çıkabiliyor. Evrim dişiyi onlara karşı koymaya güdümlemiş: Yumurtaları sınırlı sayıda, üreme yolu arka arkaya cinsel ilişki yüzünden hasar görebilir, hâlihazırda seçtiği partner tarafından döllenmiş durumda ve yusufçuk penisi kendi spermini bırakmadan önce mevcut bütün spermi dışarı atan bir yapıya sahip. Bu nedenle dişi yusufçuk daha fazla cinsel ilişkide bulunmamak için düşüp ölebiliyor; daha doğrusu kendisini havadan yere bırakıp yerde hareketsiz yatarak ölü taklidi yapabiliyor.

Rassim Khelifa, Zürih Üniversitesi'nde dişi yusufçukların ölü taklidi yapması üzerine bir araştırma yürütmüş ve "stratejilerinin genellikle işe yaradığını" keşfetmiş. Çoğu erkeğin kaza alanında hızlı bir tur attıktan sonra fethedecek başka gönüller aramak üzere uçup gittiğini söylüyor. Erkek yusufçuk gittikten sonra cansız görünen dişi hareketlenip yoluna devam ediyor.

—PATRICIA EDMONDS

Ölü Taklidi Yapmanın Yararları

Bir avcıyı caydırmak ya da gafil avlamak amacıyla hareketsiz kalmak; tonik hareketsizlik, ölü taklidi yapmak veya tanatoz olarak biliniyor ve pek çok farklı omurgalı ve omurgasız hayvanda görülüyor.

DOMUZBURUNLU YILAN
Kuzey Amerika'da görülen *Heterodon* cinsine ait domuzburunlu yılanın, ölüm sancılarını olabildiğince inandırıcı hâle getirmek için kötü kokulu bir sıvı salgıladığı ve hatta kan kustuğu biliniyor.

VIRGINIA OPOSUMU
Oposum, kendini tehdit altında hissettiğinde bayılıp oldukça inandırıcı bir ölü taklidi yapıyor: Yüzükoyun yatıyor, ağzından salyalar akıtıyor ve dilini dışarı çıkarıp suratını çarpıtıyor.

AVCI SİHLİD BALIĞI
Bu balığın en az iki türü, bir nehir ya da gölün dibine batıp ceset gibi hareketsiz yatarak kurbanlarını kendine çekebiliyor. Küçük balıklar leşi yemeye gelince de sihlid balığı saldırıya geçip ziyafet çekiyor. —PE

FOTOĞRAF: RASSIM KHELIFA

AY'IN İZİNDE:

APOLLO

25 AĞUSTOS PAZAR 22.00

NATIONAL GEOGRAPHIC

Digiturk 181 HD | D-Smart 63 HD | KabloTV 189 HD | Tivibu 102 HD | natgeotv.com.tr

ANLAMLI MELEMELER

DERLEYEN: **KEMAL GÖZEGİR**

HAYVANLARIN çevrelerindeki dünyayı nasıl algıladığı sorusu gizemini büyük oranda koruyor hâlâ. Geçtiğimiz ay *Frontiers in Zoology*'de yayımlanan yeni bir araştırmaysa bir keçinin diğerinin sesinden mutlu mu mutsuz mu olduğunu anlayabildiğini kanıtladı. Araştırmanın başyazarı Luigi Baciadonna, basite indirgenirse eğer, bunun aslında keçilerin "içinde yaşadıkları ortamın farkında olduğu" anlamına geldiğini söylüyor.

Kent'te (İngiltere), terk edilmiş veya suistimale uğramış keçileri kurtaran Buttercups Sanctuary kurumundaki 24 keçiyi inceleyen araştırmacılar, önce mutluluk (kendisine yemekle yaklaşılırken) ve huysuzluk (diğer keçiler yerken o, yemeğe erişemediğinde) belirtirken keçilerin seslerini ayrı ayrı kaydetmiş. Sonra da bu kayıtları ses monitörü taktıkları farklı keçilere dinletmişler.

Ekip, mutlu sesler dinletilen keçilerin kalp atışları arasındaki sürenin daha fazla değişiklik gösterdiğini (memelilerde iyi olmaya dair bir işaret) ve keçilerin negatif seslere daha çok dikkat kesildiğini gözlemlemiş. Bu bulgunun mantıklı olduğunu söyleyen Baciadonna, "Çevrede potansiyel bir tehlike varken arkadaşlarınızla bir partide yemek yerken olduğunuzdan daha dikkatli olmanız gerekir," diyor. Araştırmanın bir sonraki hedefi ise duyguların herhangi bir şekilde bulaşıcı olup olmadığını, yani bir keçinin sıkıntı duyduğunu anlayan bir diğer keçinin de sıkıntı duyup duymadığını belirlemek. Yanıt evet ise, "Bir hayvana kötü davranınca tetiklenecek imdat çağrısı, olasılıkla tüm bir hayvan grubu arasında yayılacak sonuçlar doğurabilir," diyor Baciadonna.

Baciadonna, bu araştırmanın keçilerin birbirleriyle nasıl iletişim ve ilişki kurduğunu daha iyi anlamak üzere yapılacak gelecek araştırmalara yapı taşı olmasını umuyor. Keçilere kulak veren araştırmaları ağustos ayında *nationalgeographic.com.tr*'de keşfedin.

FOTOĞRAF: ANDIA/CONTRIBUTOR/GETTYIMAGES

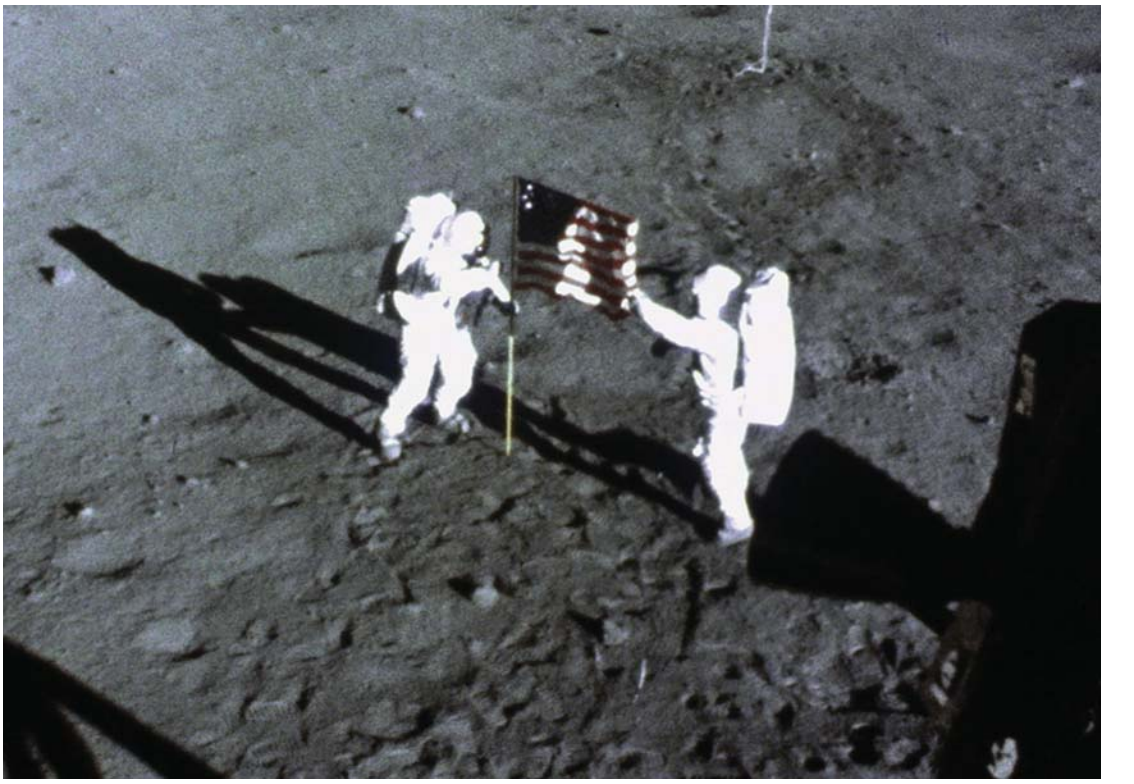

ARMSTRONG KAYITLARI

4 AĞUSTOS PAZAR, SAAT 22.00'DE

20 HAZİRAN 1969'DA tüm dünya televizyon ekranlarının karşısına kitlenmiş, nefesini tutmuş halde, gözlerini Apollo 11 uzay görevi ile Ay'a riskli bir iniş gerçekleştiren *Eagle* Ay modülüne çevirmiş bekliyordu. Ve inişin altı buçuk saat ardından bu ekranların fersah fersah ötesinde, kabarık bir uzay giysisi giymiş NASA astronotu Neil Armstrong, Ay'a ayak basan ilk insan olarak insanlık tarihine adını yazdırdı.

Ancak, "Benim için küçük, insanlık için dev bir adım" diye tanımladığı bu başarısıyla büyük üne kavuşan astronotun kişisel hayatı uzun yıllar boyunca gizemini korudu. "Armstrong Kayıtları" ise astronotun hayatını ve gerçekte kim olduğu sorusunu; biyografi yazarı, aile üyeleri, arkadaşları ve kendisiyle yapılmış röportajların kayıtları üzerinden masaya yatırıyor. İnsanlık tarihinin ünlü olduğu kadar az tanınan bu kahramanıyla National Geographic ekranlarında tanışın.

NATIONAL GEOGRAPHIC

AY'IN İZİNDE: APOLLO
NASA'nın Apollo uzay programı, 25 Ağustos Pazar saat 22.00'de National Geographic ekranlarında.

NATIONAL GEOGRAPHIC WILD

JACK RANDALL İLE DOĞADA
Zoolog Jack Randall, 7 Ağustos Çarşamba saat 20.00'de National Geographic WILD'da.

FOTOĞRAFLAR: NATIONAL GEOGRAPHIC

YER DEĞİŞTİREN DÜNYA

İlk Avrupalılar ..... S. 32
Paul Salopek ..... S. 56
Doğuştan Mülteci ..... S. 78
Afrika'dan İspanya'ya. S. 88
Sınırdan Portreler..... S. 100

ANA KONULAR

78

DÜNYANIN EN BÜYÜK MÜLTECİ KAMPINDA (BANGLADEŞ, COX'S BAZAR), 'DOĞUŞTAN NE BANGLADEŞLİ, NE DE MYANMARLI KABUL EDİLEN ROHİNGYA ÇOCUKLARI HAYATA YASAL BİR ARAFTA BAŞLIYOR.'

FOTOĞRAF: TURJOY CHOWDHURY

BAYİLERDE

NATIONAL GEOGRAPHIC TRAVELER'A

YAZ GELDİ

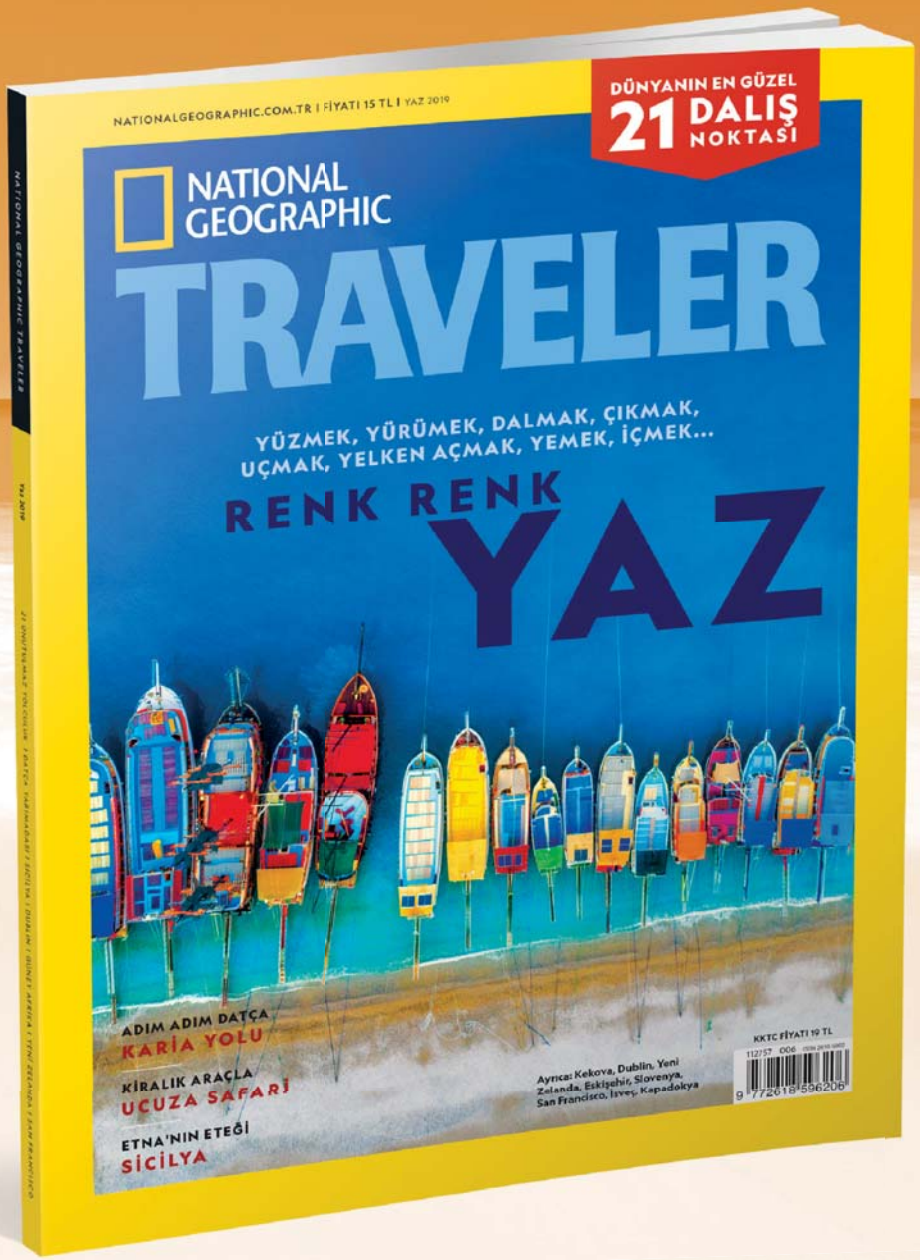

KİMSE BU DÜNYAYI BİZDEN DAHA İYİ TANIMIYOR.

NATIONAL GEOGRAPHIC TRAVELER

nationalgeographic.com.tr
facebook.com/NatGeoMagazineTurkiye
twitter.com/NatGeoMagTR
instagram.com/NatGeoMagazineTurkiye

Tarihöncesi Avrupa'ya üç ayrı göç dalgasıyla gelenler yerleşti. Beş bin yıl kadar önceki en sonuncu dalgayı oluşturanlar, Rusya' dan gelen, at binen sığırtmaçlar olan Yamnayalardı. Sırbistan'da, Žabalj kenti yakınlarında Yamnayalar, bu fotoğrafta görülen örnek ve benzeri görkemli mezar tepeleri inşa etmişlerdi.

YAMNAYA KÜLTÜR PROJESİ TUNA ROTASI, ULUSAL BİLİM MERKEZİ, POLONYA

1

2

3

4

5

6

Rusya ve Ukrayna'daki topraklardan çıkarılan Yamnaya buluntularından bazıları: (1) Steplerde yolculuk yaparken kullandıkları tekerlekli at arabasının İÖ 2500 tarihli bir mezarda bulunan modeli; (2) Bronz bıçak; (3) Balık dişlerinden yapılma kolye; (4) Oyunlarda kullanılan koyun aşık kemiği; (5) Doğal kil pigmenti aşı boyası ile boyanmış bir kafatası (6) İÖ 3000 yılından, üzerinde baltalar ve atlar bulunan 120 metre boyunda insan biçimli dikilitaş.

DEVLET TARİH MÜZESİ, MOSKOVA (1-5); DNIPROPETROVSK ULUSAL TARİH MÜZESİ

İLK AVRUPALILAR KİMDİ?

ESKİ ÇAĞLARDA YAŞAMIŞ YERLEŞİMCİLERİN KALINTILARI ÜZERİNDE YAPILAN YENİ GENETİK TESTLER, AVRUPA'NIN ÖTEDEN BERİ ERİME POTASI OLDUĞUNU; AFRİKA, DOĞU AKDENİZ VE GÜNÜMÜZ RUSYA'SININ ÇAYIRLIKLARINDAN GELEN GÖÇMEN SOYLARINDAN OLUŞTUĞUNU GÖSTERİYOR.

YAZI: ANDREW CURRY
FOTOĞRAFLAR: RÉMI BÉNALI

İLK AVRUPALILAR

Yamnayaların Avrupa'ya getirdiği binicilik kültürü, yerlisi oldukları bölgelerde varlığını sürdürüyor. Ukrayna'da, Khortytsya Adası'nda yer alan Zaporizhzhya Kazak Müzesi'nde bir binici, 1400'lü yıllardan itibaren Kazakları korkulan savaşçılara dönüştüren akrobatik yetileri sergiliyor.

B

BİR ZAMANLAR "SAF" AVRUPALI ata nüfuslarının var olduğu ve yünlü mamutların varlık gösterdiği zamanlardan bu yana orada yaşadıkları fikri, Nazilerin ortaya çıkışından çok daha öncelerine dayanan dönemlerden bu yana kuramcılara esin veriyor. Söz konusu görüş, uzun yıllar öncesinden bu yana beyaz ırkçılığı beslemesine ek olarak, son yıllarda göçmenlerin bu "saf" nüfusa etkisine ilişkin korkuları alevlendiriyor. Öyle bir korku ki bu, Avrupa Birliği'ni paramparça etme tehdidi yaratırken, Amerika Birleşik Devletleri'nin politikalarını da bulandırıyor. ¶ Ve artık biliminsanları, Avrupalıların gerçekte kim oldukları ve nereden geldikleri sorularına yeni yanıtlar veriyor. Elde ettikleri sonuçlar, kıtanın Buzul Çağı'ndan bu yana bir erime potası olduğunu ortaya koyuyor. Günümüz Avrupalıları –hangi ülkede yaşıyor olurlarsa olsunlar– Afrika, Doğu Akdeniz ve Rusya steplerinden gelen eski soyların farklı karışımlarından oluşuyor. ¶ Kanıtlar arkeolojik bulgulardan, eski çağlardan kalma diş ve kemik analizlerinden ve dilbilimden elde ediliyor. Ve görece yeni bir bilim dalı olan paleogenetik de bu konuda başı çekiyor. Son on yıl içinde, on binlerce yıl öncesinde yaşamış insanların tüm genom dizilemelerinin yapılması olanaklı hâle geldi. Son birkaç yıl içinde yaşanan teknik gelişmeler de bu işlemi daha ucuz ve etkin kıldı –iyi korunmuş bir iskelet parçasının genom dizilemesi artık 500 dolara yapılabiliyor.

Bu gelişmelerin beraberinde getirdiği sonuçlar ise, arkeolojiyi dönüştüren yeni bir bilgi patlaması şeklinde gösteriyor kendini. Yalnızca 2018'de, uzun yıllar öncesinde bulunup, müzeler ve arkeoloji laboratuvarlarında korunan bini aşkın tarihöncesi insanın genomu belirlendi. Ve bu süreçte, "saf Avrupalı genetiği" fikri de toza dönüşen kemiklerle birlikte un ufak oldu.

Eski çağların genom analizleri, günümüzde var olan kişisel DNA test paketlerinin eşdeğeri bilgi sağlıyor. Ama büyük bir fark var: Onlar, insanlığın yazıyı, tekerleği ya da çömlek yapımını keşfetmesinden çok önceki dönemlerde yaşamını yitirmiş insanları ele alıyor. Genetik bilgi şaşırtıcı derecede bütünsel: Saç ve göz renginden, süt ve süt ürünlerini sindirme yetisine kadar her bir ayrıntı 40 miligramlık bir kemik ya da diş parçasından saptanabiliyor. Ve kişisel DNA testlerinde de olduğu gibi sonuçlar, eski çağlarda yaşamış insanların atalarının kimliklerine ve kökenine –dolayısıyla eski çağlarda yaşanmış göçlere– dair ipuçları veriyor.

Artık, tarihöncesi Avrupa'nın üç önemli insan hareketi tarafından biçimlendiği net olarak biliniyor. Bu hareketleri şekillendiren göçmenler beraberlerinde sanat ve müziği, tarımı ve kenti, evcilleştirdikleri atları ve tekerleği getirdiler. Günümüzde kıtanın büyük bölümünde konuşulan Hint–Avrupa dillerini onlar taşıdı. Hatta vebayı dahi getirmiş olabilirler. Batı ve Orta Avrupa'nın genetik karakterine en son önemli katkıyı yapanlar

Eski çağlardan kalma diş ve kemiklerden çıkarılan DNA, araştırmacıların süreç içindeki nüfus hareketlerini anlamasına yarıyor. DNA dizilemenin maliyetinin düşüşü paralelinde, Almanya'da, Jena kentindeki bu laboratuvarda da yapıldığı gibi biliminsanları geçmişte yaşanan insan göçlerinin izini artık daha kolay sürebiliyor.

MAX PLANCK İNSAN TARİHİ BİLİMİ ENSTİTÜSÜ

İsveç'teki (çağımızın kırmızı boyasıyla belirginleştirilmiş) antik dönem kaya yontuları, göçmenlerin yol açtığı kültürel değişimleri yansıtıyor. Bu göçler, Buzul Çağı'nda Afrika'dan gelen ve çekilen buzulların peşi sıra kuzeye doğru ilerleyen avcı-toplayıcılarla başlamıştı. Onların DNA'ları, başta Güney Baltık ülkelerinde olmak üzere hâlâ mevcut.

TANUM DÜNYA MİRASI

–bir başka deyişle, ilk Avrupalıların en sonuncuları– Stonehenge'in inşa edildiği 5 bin yıl kadar öncesinde Rus steplerinden geldiler. Ve son noktayı onlar koydu.

Göçler ve sınırlar üzerine tartışmaların sürdüğü günümüzde, bilim gösteriyor ki, Avrupa bir göçmen kıtası ve hep öyleydi. Harvard Üniversitesi'nden palaeogenetikçi David Reich, "Günümüzde belli bir yerde yaşayanlar, uzun zaman önce burada yaşamış insanların torunları değil," diyor. "Belli bir yöreye özgü insan diye bir şey yok. Saf ırk konusunu gündeme getiren insanlar bu kavramın anlamsızlığıyla yüzleşiyor."

İLK DALGA

AFRİKA'DAN ÇIKIŞ

OTUZ İKİ YIL ÖNCE insan DNA'sı üzerinde yapılan araştırmalar (tamamı hayatta olan insanları kapsıyordu), hepimizin aynı soy ağacını ve eski çağlara ait bir göç hikâyesini paylaştığımızı ortaya koydu: Afrika dışındaki insanların tümü, kıtayı 60 bin yılı aşkın bir süre önce terk edenlerin torunlarıydı. Bu ilk modern insanlar, 45 bin yıl kadar önce Ortadoğu'dan geçerek Avrupa'ya ulaşmışlardı. DNA'ları, tenlerinin koyu, gözlerinin olasılıkla açık renk olduğuna işaret ediyor.

O zamanlar Avrupa acımasızdı. Bazı kesimleri kilometrelerce kalınlıkta buz kaplıydı. Görece sıcak yerlerde yaban hayatı vardı. Başka insanlar da vardı, ama bizim gibi değillerdi: Ataları yüz binlerce yıl önce Afrika'dan çıkmış Neandertaller, soğuk ve zorlu koşullara çoktan alışmıştı.

İlk modern Avrupalılar küçük göçer gruplar hâlinde avcı–toplayıcı olarak yaşamıştı. Nehirleri takip etmiş, Karadeniz'e döküldüğü ağızdan itibaren Tuna boyunca ilerleyip Batı ve Orta Avrupa'nın içlerine kadar gitmişlerdi. Binlerce yıl süresince pek bir etki göstermemişlerdi. DNA'ları, 5 bin yıl içinde ortadan kalkan Neandertaller ile karıştıklarını ortaya koyuyor.

Günümüzde ortalama bir Avrupalının genomu yüzde 2 kadar Neandertal DNA'sı içeriyor. Ortalama bir Afrikalıda ise hiç yok.

Avrupa Buzul Çağı'na teslim olduğunda, modern insan buzsuz güneyde kalıp soğuk iklime adapte olmuştu. Kimi tahminlere göre, 27 bin yıl kadar önceki sayıları ancak bin civarındaydı. Varlıklarını mamut, at, rengeyiği ve evcil sığırın atası olan Avrupa yabansığırını (*Bos primigenius*) avlayarak sürdürdüler. Bu hayvanların muhteşem çizim ve oymalarını da sığındıkları mağaralarda bıraktılar. 14 bin 500 yıl kadar önce Avrupa ısınmaya başladığında, insanlar çekilen buzulların peşi sıra kuzeye yöneldi. İzleyen bin yıl içinde daha karmaşık aletler geliştirdiler ve küçük köyler kurdular. Arkeologlar bu dönemi Mezolitik Çağ ya da Orta Taş Çağı olarak adlandırıyor.

1960'larda Sırp arkeologlar, Tuna'nın kıvrımlarından birinde, dik yamaçlarda kurulmuş bir Mezolitik dönem balıkçı köyü keşfetti –nehrin en daraldığı yerlerden birine kurulmuştu. Lepenski Vir olarak adlandırılan bu yer, kabaca 9 bin yıl öncesi itibarıyla yüz kişiye ulaşan bir nüfusu barındıran karmaşık bir yerleşimdi. Bazı evleri yarı insan yarı balık biçimli yontu heykeller süslüyordu.

Lepenski Vir'de bulunan kemikler burada yaşayan insanların büyük oranda nehirden çıkan balıklara bel bağladığını gösteriyor. Köyün kalıntıları Tuna'ya bakan ağaçların altında korunmuş hâlde duruyor; patlak gözlü nehir tanrılarının heykelleri tarihöncesi ocaklara hâlâ gözcülük ediyor. "Besinlerinin yüzde 70'i balıktan oluşuyordu," diyor alanın müdürü Vladimir Nojkovic. "Çiftçiler tarafından bertaraf edilene kadar neredeyse 2 bin yıl boyunca burada yaşamışlar."

İKİNCİ DALGA

ANADOLU'DAN ÇIKIŞ

KONYA OVASI, günümüz Türkiyesi'nin tahıl ambarı. Liverpool Üniversitesi arkeologlarından Douglas Baird, fırtınaların dört yanınızda toz kaldırmaya başlamadan önce ufuktaki dağları sardığını gördüğünüz bu verimli düzlükte, tarımın başladığı ilk günden itibaren çiftçilerin

TARİHÖNCESİ ERİME POTASI

Ataları Afrika'da evrim geçiren modern insanlar olan avcı-toplayıcılar, 45 bin yıl kadar önce Avrupa'ya ulaştı. İÖ 6000 yılına gelindiğinde, günümüz Türkiye topraklarından Neolitik çiftçiler, Güney Avrupa'da onlara katıldı ve kıtanın içlerine doğru ilerledi. Ardından Rusya'dan Yamnayalar geldi. Günümüzde çoğu Avrupalıda bu üç grubun her birinden DNA bulunuyor.

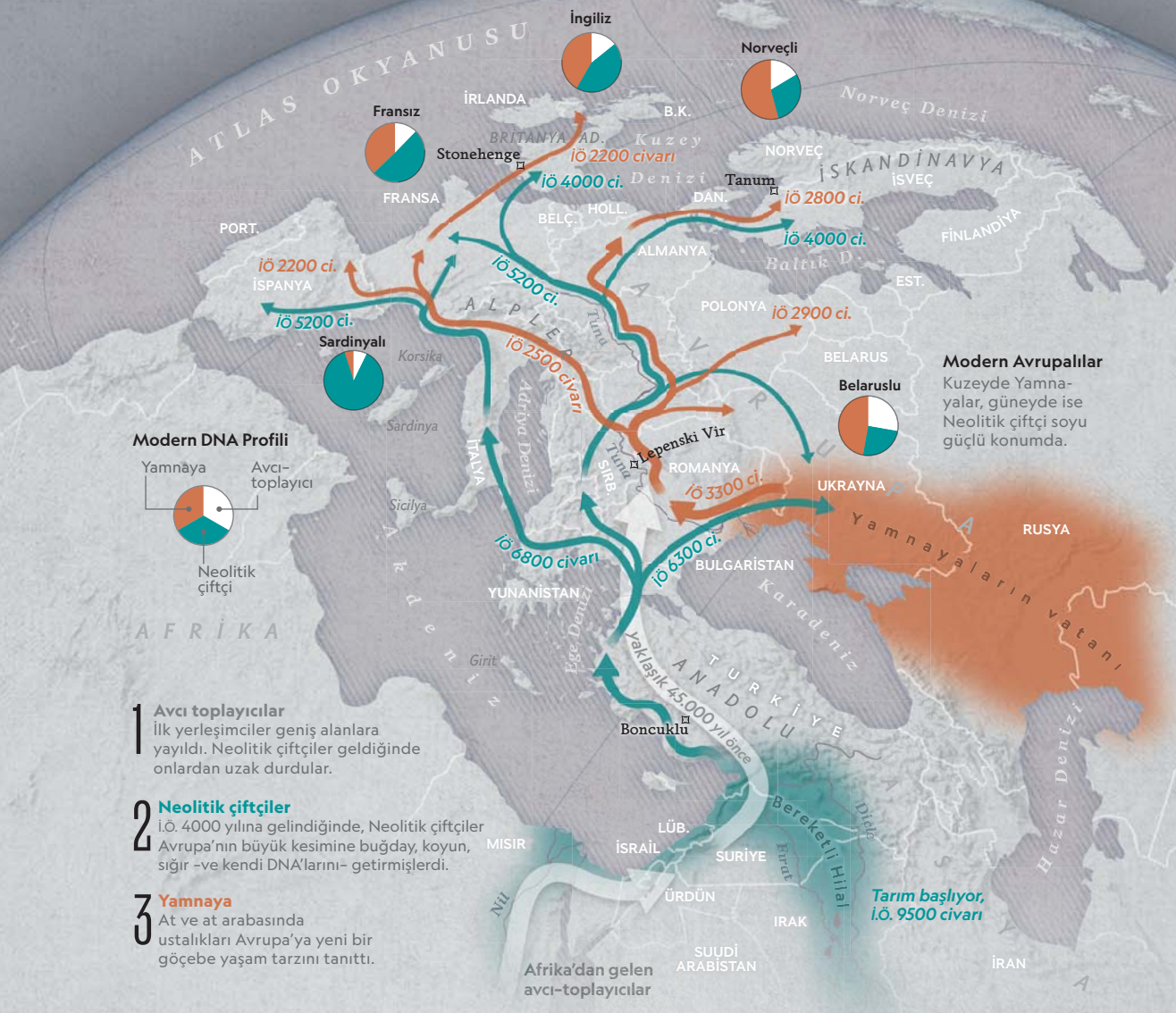

1 Avcı toplayıcılar
İlk yerleşimciler geniş alanlara yayıldı. Neolitik çiftçiler geldiğinde onlardan uzak durdular.

2 Neolitik çiftçiler
İ.Ö. 4000 yılına gelindiğinde, Neolitik çiftçiler Avrupa'nın büyük kesimine buğday, koyun, sığır -ve kendi DNA'larını- getirmişlerdi.

3 Yamnaya
At ve at arabasında ustalıkları Avrupa'ya yeni bir göçebe yaşam tarzını tanıttı.

DNA MİRASI

Yamnayaların gelişinden önce, Neolitik çiftçi DNA'ları avcı toplayıcılarınınkinin yerini büyük oranda almıştı. İÖ 1000'e gelindiğinde, Yamnaya DNA'sı Avrupa'nın her yerinde bulunuyordu.

HARİTA, MODERN KIYI VE DRENAJ SİSTEMİNİ GÖSTERİYOR. ÖLÇEK BU AÇIDAN DEĞİŞKENDİR.
MATTHEW W. CHWASTYK, MANUEL CANALES, SHELLEY SPERRY. KAYNAK: IOSIF LAZARIDIS, IÑIGO OLALDE, DAVID REICH, HARVARD TIP FAKÜLTESİ; DAVID ANTHONY, HARTWICK KOLEJİ; WOLFGANG HAAK VE DİĞERLERİ, NATURE, 2015

Konya civarında bir kadın buğday hasadında. Anadolulu çiftçiler yaklaşık 9 bin yıl öncesinden itibaren Avrupa'ya tarımı getirmişlerdi. Birkaç bin yıl içinde kıtanın büyük bölümü çiftçiler ile sığırtmaçların egemenliğine girdi.

yaşadığını söylüyor. Baird, on yılı aşkın bir süredir, Boncuklu adıyla anılan tarihöncesi köyün kazısını yapıyor. Burası, insanların 10 bin 300 yıl kadar önce, Neolitik Çağ'ın yaklaştığı sıralarda, iki tarihöncesi buğday türünü, gernik ve siyez buğdaylarını küçük tarlalarda ekmeye başladığı ve olasılıkla küçük sürüler hâlinde koyun ve keçi yetiştirdiği yerdi. Bin yıl içinde Neolitik devrim adı verilen hareket tüm Anadolu'ya yayılmış ve Güneydoğu Avrupa'ya ulaşmıştı. Altı bin yıl kadar öncesine gelindiğinde ise artık Avrupa'nın her yanında çiftçiler ve hayvancılar varlık gösteriyordu.

Avrupa'ya tarımın Türkiye'den ya da Doğu Akdeniz'den geldiği uzun zamandır kesin kabul ediliyor ama aynı yerlerden çiftçiler de gelmiş miydi? Yanıt net değil. Birçok arkeoloğun onlarca yıldır süregelen inancına göre, pek çok yenilik –tarımın yanı sıra çömlek yapımı, ormanda arazi açmaya yarayan cilalı taş baltalar ve karmaşık yerleşimler– Avrupa'ya göçmenler aracılığıyla değil de, ticaret ve kulaktan kulağa geçen bilgi yoluyla bir vadiden diğerine, orada yaşayan avcı–toplayıcıların yeni gelenekler ve yaşam biçimlerini benimsemesiyle yayılmıştı.

Oysa Boncuklu'dan elde edilen DNA kanıtları, göçün bu yayılımda çok daha etkin bir rol oynadığının anlaşılmasını sağladı. Boncuklu çiftçileri ölülerini yakınlarında tutuyor, evlerinin altında cenin pozisyonunda gömüyordu.

Baird, 2014'ten bu yana Türkiye'nin yanı sıra İsveç, İngiltere ve Almanya'daki DNA laboratuvarlarına bölgedeki on beş gömü alanında çıkarılan çeşitli kafatası parçaları ve dişlerden elde edilen DNA örneklerini gönderiyor.

Örneklerin çoğu Konya Ovası'nın sıcağında geçirdikleri binlerce yılın ardından pek fazla DNA barındırmayacak denli kötü biçimde zarar görmüş hâldeydi. Ancak Max Planck İnsan Tarihi Bilimi Enstitüsü'nde (Almanya) çalışan Johannes Krause ve ekibi, bir avuç petroz kemiği örneğini

inceledi. İçkulakta bulunan petroz kemiği, boyutu serçe parmağının ucunu geçmeyecek kadar küçük ama aynı zamanda bedendeki en yoğun kemik. Araştırmacılar, bu kemiğin genetik bilgiyi, ısının iskeletlerdeki kullanılabilir DNA'yı yok etmesinin çok sonrasında bile hâlâ sakladığını keşfetti. Ve bu bilginin ortaya çıkması, daha iyi dizileme araçları ile birlikte, eski çağlardan günümüze ulaşan kalıntılar üzerinde yapılan DNA araştırmalarında patlama yaşanmasına yol açtı.

Sonuçta, Boncuklu'nun petroz kemikleri işe yaradı: Elde edilen DNA, yüzlerce yıl sonrasında ve kilometrelerce kuzeybatıda yaşayıp ölmüş çiftçilerinkiyle uyuşuyordu. Bunun anlamı şuydu; Anadolulu ilk çiftçiler göç etmiş, yaşam biçimlerinin yanı sıra genlerini de yaymışlardı.

Üstelik, Güneydoğu Avrupa'da durmamışlardı. Torunları, yüzyıllar içinde Tuna boyunca yol alıp Lepenski Vir'den geçmiş ve kıtanın derinliklerine doğru ilerlemişlerdi. Bazıları teknelerle Akdeniz boyunca ilerleyerek Sardinya ve Sicilya gibi adalarda koloniler kurmuş, Güney Avrupa'nın Portekiz gibi uzak kesimlerine yerleşmişti. Boncuklu'dan İngiltere'ye, tarımın başladığı her yerde Anadolu'nun genetik izleri var.

Neolitik çiftçilerin çoğu açık tenli ve koyu renk gözlüydü; artık yan yana yaşadıkları avcı–toplayıcıların çoğuyla zıt bir özellikti bu. "Görünüşleri farklıydı, farklı diller konuşuyorlardı ... beslenme biçimleri farklıydı," diyor Hartwick College arkeologlarından David Anthony. "Genelde birbirlerinden ayrı duruyorlardı."

Yavaş gelişen bu ilk ilişkiler, Avrupa'nın her yanında mesafeliydi ve kimi zaman yüzyıllar boyunca da öyle kalmıştı. Bir grubun diğer grubun alet ya da geleneklerini benimsediğine dair pek fazla kanıt yok. İki nüfusun iç içe geçtiği durumlarda dahi karşılıklı evlilikler nadir görülüyordu. "Birbirleriyle ilişki hâlinde oldukları konusunda kuşku yok ama birbirlerinden kız ya da erkek almıyorlardı," diyor Anthony. "Tüm antropoloji derslerini yanlış çıkararak, birbirleriyle seks yapmıyorlardı." Ötekinden korkmanın uzun bir geçmişi var.

VE 5 BİN 400 YIL kadar önce her şey değişti. Avrupa genelinde gelişmekte olan Neolitik yerleşimler ya küçüldü ya da tamamen ortadan kalktı. Bu büyük gerileme uzun yıllar boyunca arkeologların kafasını karıştırdı. "Daha az ürün, daha az materyal, daha az insan, daha az mekân var," diyor Krause. "Bu tür bir şeyi önemli bir olay olmaksızın açıklamak zor." Oysa büyük bir anlaşmazlık ya da savaş olduğuna dair hiçbir işaret yok.

Nüfusun, 500 yıllık bir aranın ardından yeniden artmış olduğu ortaya çıktı, ama artık çok farklı bir şey vardı. Güneydoğu Avrupa'da, Neolitik dönemin köyleri ile eşitlikçi mezarlıklarının yerini içinde tek bir yetişkin erkek barındıran dev mezar höyükleri almıştı. Daha kuzeyde, Rusya'dan Ren'e kadar olan bölgede, yumuşak kile ip bastırarak süslenmiş çömleklerden yola çıkılarak İp Baskılı Keramik olarak adlandırılan bir kültür ortaya çıkmıştı.

Almanya'da, Halle kentindeki Devlet Tarihöncesi Müzesi'nde, inşaat ekiplerinin faaliyete geçmesinden önce arkeologlar tarafından aceleyle kurtarılmış onlarca İp Baskılı Keramik mezarı bulunuyor. Zaman kazanmak ve kırılgan kalıntıları korumak amacıyla mezarlar yerden toprak dahil her şeyle birlikte çıkarılıp ahşap kasalar içine koyulmuş ve daha sonra incelenmek üzere bir depoda saklanmış. Çelik raflarda tavana kadar

istiflenmiş hâlde duran kasalar genetik açısından zengin bir kaynak oluşturuyor.

İp Baskılı Keramik mezarları öyle belirgin ki arkeologlar nadiren radyokarbon tarihleme ihtiyacı duyuyor. Hemen hiç istisnasız olarak erkekler sağ, kadınlar sol yanlarına yatırılmış; dizleri kıvrılmış ve yüzleri güneye dönük biçimde gömülmüşler. Halle'deki depoda bulunan gömülerin bazılarında kadınlar onlarca köpeğin kanin dişinden yapılma cüzdan ve çantaları kavrarken, erkeklerde taştan savaş baltaları var. Deponun beton zeminindeki ahşap bir kasada düzenli bir şekilde duran mezarda bir kadın ile çocuk birlikte gömülmüş.

Mezarların bazılarından elde edilen DNA'yı analiz eden ilk araştırmacılar, İp Baskılı Keramik kültürü halkının Neolitik çiftçilerle yakın akraba çıkacağı görüşündeydi. Oysa DNA'larında, söz konusu dönemlerde Avrupa için yeni sayılan –ancak günümüzde hemen tüm modern Avrupa nüfuslarında görülen– farklı genler ortaya çıkmıştı. İp Baskılı Keramik halkının çoğunun Neolitik Avrupalı çiftçilerdense Yerli Amerikalılarla daha yakından akraba oldukları anlaşıldı. Bu durum, kim olduklarına dair gizemi daha da derinleştirdi.

ÜÇÜNCÜ DALGA

STEPLERDEN ÇIKIŞ

SIRP KENTİ Žabalj yakınlarında güneşli bir ekim sabahı, Polonyalı arkeolog Piotr Włodarczak ve meslektaşları kamyonetlerini 4 bin 700 yıl önce yükseltilmiş bir tepeye doğru çeviriyor. Tuna'nın her iki yanındaki ovalarda, 30 metre eninde ve üç metre boyundaki bu örnek ve benzeri tümülüsler yegâne topografik özellik. Tarihöncesi insanların her birini yükseltmesi haftalar ve hatta aylar alırdı. Tümülüsün tepesini ters kepçe ve küreklerle kazmak Włodarczak'un ekibinin haftalarını almış.

Tepenin üzerinde durmuş, bir brandayı açarak altındakini gösteriyor: Dizleri kıvrılmış hâlde sırt üstü yatan şefin iskeletine ev sahipliği yapan dikdörtgen bir bölme burası. Mezarının çatısını oluşturan hasır örtü ile ahşap kirişlerin izleri, sertleşmiş koyu renk toprakta hâlâ belirgin.

"İÖ 2800 civarında gömü gelenekleri değişti," diyor iskeletin üzerine doğru eğilen Włodarczak. "İnsanlar dev höyüklerle bireyselliği, erkeğin rolünü, silahları vurguladılar. Avrupa'da yeni bir şeydi bu." Oysa bin 300 kilometre doğuda yeni değildi. Günümüzde Güney Rusya ile Doğu Ukrayna steplerine karşılık gelen alanlarda, dünyada at binen ilk birkaç halktan biri olan ve Yamnaya diye anılan göçerler, tekerlekte ustalaşmış; at arabaları inşa edip otlaklarda sığır sürülerinin peşinde yol almıştı. Az sayıda daimi yerleşimler de kurmuş, topluluklarında öne çıkan erkekleri, bugün hâlâ steplerde görülen muazzam tümülüslere bronz ve gümüş süslerle birlikte gömmüşlerdi.

Arkeolojik kazılar, İÖ 2800'e gelindiğinde Yamnayaların olasılıkla daha yeşil otlaklar peşinde batıya gittiğini gösteriyor. Włodarczak'in Žabalj yakınlarındaki tümülüsü, günümüze dek en batıda bulunmuş Yamnaya mezarı. Ancak gerek Reich gerekse diğer bazı isimler, genetik kanıtların İp Baskılı Keramik kültürü halkının büyük oranda onların soyundan geldiğini ortaya koyduğunu söylüyor. İp Baskılı Keramik iskeletleri gibi, Yamnayalar da –ataları daha doğudan, Sibirya'dan gelmiş– Yerli Amerikalılarla uzaktan akrabalar.

Birkaç yüzyıl içinde, önemli miktarda Yamnaya DNA'sı taşıyan farklı halklar Britanya Adaları gibi uzak bölgelere yayılmıştı.

Ve Avrupa'da yaşamakta olan çiftçilerin hemen hiçbiri, Britanya ve diğer bazı yerlerde doğudan gelen akına karşı koyamamıştı. Günümüzde Almanya toprakları olan bölgede, "Yerel nüfusun yüzde 70 ila olasılıkla yüzde 100'ü yenilenmişti," diyor Reich. "4 bin 500 yıl önce çok dramatik bir şey yaşanmıştı."

O döneme gelindiğinde, çiftçiler zaten binlerce yıldır Avrupa'da yaşıyorlardı. Bulgaristan'dan İrlanda'ya kadar olan bir alanda yüzlerce ve hatta binlerce kişiyi barındıran karmaşık yapılı köylerde yerleşik yaşamlar kurmuşlardı. Helsinki Üniversitesi arkeologlarından Volker Heyd, İÖ 3000 yılında Avrupa'da yedi milyon kişi bulunduğu görüşünde. Neolitik dönem insanları İngiltere'de Stonehenge'i inşa ediyorlardı.

Bir grup göçerin birkaç yüz yıl içinde böylesine yerleşik bir uygarlığın yerine geçebileceği, çoğu arkeoloğa inanılmaz geliyor. Gothenburg Üniversitesi (İsveç) arkeologlarından Kristian Kristiansen. "Bir merkezden yoksun bu kırsal gruplar, atlarına ve iyi savaşçılar olmalarına rağ-

1

2

3

4

Kuzeybatı Türkiye'de, Neolitik dönem köyü Aktopraklık'ta ortaya çıkarılan 7 bin 700 yıllık buluntular, tarımın ilk dönemlerine dair ipuçları veriyor. Üzerinde buğdayla birlikte görüntülenen pişmiş-toprak çömlek parçası (1) ile değirmentaşı (2) tahıl tarımına tanıklık ediyor. Pişmiş toprak kadın heykeli (3) doğurganlığı simgeliyor olabilir. Bu topraklara gömülmüş insanların kafataslarından (4) çıkarılan DNA ilk çiftçilerin Avrupa'ya yayılışının izini süren uzmanlara bu konuda yardımcı oluyor.

BURSA KENT MÜZESİ

İtalya'da, Sardinya adasındaki Ottana köyünde her yıl yapılan karnavala katılan maskeliler, insanın hayvan üzerindeki hâkimiyetini sergiliyor. Bu, evcilleştirmenin ilk günlerine kadar giden bir tema. Avrupa'nın ilk çiftçilerinin DNA'ları, Sardinyalıların genlerindeki baskınlığını hâlen sürdürüyor.

men yerleşik bir Neolitik toplumu nasıl alaşağı edebilir?" diye soruyor.

Yamnayaların batı yönündeki göçünün başladığı dönemler civarında steplerde ve Avrupa'nın daha batısında yaşamış olan 101 insanın dişi, konuya ilişkin bir ipucu barındırıyor. Genetikçiler örneklerin yedisinde, insan DNA'larının yanı sıra, 14. yüzyılda tüm Avrupalıların yaklaşık yarısının ölmesine neden olan *Yersinia pestis* veba mikrobunun erken bir türünü de saptadılar.

Pirelerden geçen Kara Veba'nın aksine bu erken dönem varyant insandan insana geçiyordu. Amerika'da koloniler kuran Avrupalıların topluca ona yenik düşmeksizin çiçek hastalığını taşıması gibi, steplerde yaşayan göçerler de bu hastalıkla yüzlerce yıl boyunca yaşamış, olasılıkla ona karşı bağışıklık kazanmış ya da direnç geliştirmişlerdi. Çiçek ve diğer hastalıkların Amerika Yerlisi nüfuslarını kırıp geçirmesi gibi, ilk Yamnaya ile gelen veba da kalabalık Neolitik köylerinde hızla yayılmış olabilir. Bu teori onların şaşırtıcı çöküşlerini ve Yamnaya DNA'sının Rusya'dan İngiltere'ye hızla yayılmasını açıklar nitelikte. Danimarka Doğa Tarihi Müzesi evrim biyoloğu Morten Allentoft, "Veba salgını Yamnaya yayılımının önünü açmıştı," diyor. Ancak bu teoride önemli bir sorun var: Veba kanıtı Neolitik iskeletlerde son dönemde belgelendi ama bugüne kadar Kara Veba'dan geride kalan hasta iskeletleriyle dolu veba çukurlarına benzer bir şey ortaya çıkarılmadı. Avrupa'nın Neolitik çiftçilerini veba salgını yok ettiyse bile, geride pek az iz bırakmıştı.

Stonehenge'in yapımının başladığı İÖ 3000'lerde, Britanya'da Neolitik çiftçiler yaşıyordu. Bin yıl ardından, inşası bittiğinde, Neolitik nüfusun yerini –olasılıkla, vebayı buraya getirdikleri için nesillerinin tükenmesine yol açan– Yamnayaların torunları almıştı.

YAMNAYALAR –veba taşımış olsalar da olmasalar da– Taş Devri Avrupa'sına evcil atlarını ve at arabalarında geçen göçebe bir yaşam tarzı getirmişlerdi. Yenilikçi metal silah ve aletler getirerek, Avrupa'yı Bronz Çağı'na doğru itmiş olabilirler.

Ancak Yamnayaların Avrupa'ya yaptığı en önemli katkı belki de bu değildi. Kıtaya gelişleri, dilbilimcilerin Hint–Avrupa dillerinin ilk yaygınlaşmaya başladığı zaman olarak belirlediği döneme denk geliyor. Yüzlerce dilden oluşan bu aile, İrlanda'dan Rusya'ya ve Hindistan'ın kuzey yarısına kadar konuşulan dillerin çoğunu kapsıyor. Bunların tamamının tek bir Ön Hint–Avrupa dilinden evrildiğine inanılıyor ve kim tarafından nerede konuşulduğu sorusu 19. yüzyıldan bu yana tartışmalara konu oluyor. Bir teoriye göre bu dil, Anadolunun Neolitik çiftçileri tarafından tarımla birlikte Avrupa'ya getirilmişti.

Alman bilimci Gustaf Kossinna'nın yüz yıl önce ortaya attığı bir başka teoriye göre ise, İlk Hint–Avrupalılar Kuzey Almanların (İp Baskılı çanak çömlekleri ve baltaları yapan halk) eski çağlardaki soyuydu. Kossinna, geçmişte yaşamış insanların etnik kökenini –aslında biyolojik kimliklerini– geride bıraktıkları şeylerden ortaya çıkarmanın mümkün olduğu inancındaydı. "Kesin hatlarla tanımlanmış arkeolojik kültürel alanlar," diye yazmıştı Kossinna, "hiç kuşkusuz belirli halkların ya da kavimlerin alanlarına karşılık geliyor."

Savı, İlk Hint–Avrupalı Kuzey Alman kavminin yayıldığı ve Moskova'ya giden yolun büyük bölümünü içine alan bir bölgeye egemen olduğu yönündeydi. Daha sonraki yıllarda, Nazi propagandacıları bu görüşü modern "üstün Ari ırkın" Doğu Avrupa'yı işgal etmesine entelektüel bir gerekçe olarak kullanmışlardı.

Bunun da etkisiyle, eski çağlardaki kültürel değişimin göç ile açıklanabileceği fikri II. Dünya Savaşı'nı izleyen onlarca yılda kimi arkeolojik

çevrelerde saygınlığını yitirmişti. Günümüzde dahi, genetikçiler Avrupa haritası üzerine kalın oklar çizdiğinde bazı arkeologlar rahatsız oluyor.

"Bu tür bir basite indirgeme Kossinna'ya geri dönüş anlamına geliyor," diyor Alman asıllı Heyd. "Mavi gözlü sarışın adamların kötü ruhlarını, II. Dünya Savaşı'ndan sonra gönderildikleri cehennemden geri çağırmak bu."

Ancak, geçmişte yaşayan insanların biyolojisi konusunda doğrudan bilgi sağlayan eski çağlara ait DNA, Kossinna'nın teorisine karşı güçlü bir argüman hâline gelmiş durumda. Birincisi, Yamnayalar ile torunlarının doğru zamanda, giderek Avrupa'nın iç kesimlerine yayıldığını belgeleyen DNA kanıtları, dilbilimciler arasında tercih edilen teoriyi destekliyor: İlk Hint–Avrupalılar Rus steplerinden Avrupa'ya gelmişti –bunun tersi olmamıştı. İkincisi, Kossinna'nın Avrupa'da saf bir ırk olduğu ve varlığının kültürel buluntularından kanıtlanabileceği iddiasının arkeolojinin de katkısıyla saf dışı kalmasına neden oluyor.

Günümüz Avrupalısı karışık soylar barındırıyor. Sıradan bir Avrupalının genetik hamuru kabaca eşit miktarda Yamnaya ve Anadolulu çiftçiden oluşuyor, çok az bir miktar da Afrikalı avcı–toplayıcı ilavesi var. Ancak ortalama, büyük bölgesel farklılıkları bünyesinde saklıyor: İskandinavya'da daha fazla "doğulu sığırtmaç", İspanya ve İtalya'da daha fazla çiftçi, Baltık ülkeleri ve Doğu Avrupa'da önemli miktarda avcı–toplayıcı DNA'sı var.

Gothenburg'dan Kristiansen, "Bana göre DNA sonuçları, her zaman burada yaşayıp başka halklarla karışmadığımız şeklindeki milliyetçi anlayışı çürütüyor," diyor. "Danimarkalı, İsveçli ya da Alman diye bir şey yok." Aslında "hepimiz Rusuz, hepimiz Afrikalıyız." □

Berlin'de yaşayan **Andrew Curry**, arkeoloji dahil olmak üzere farklı konular üzerine yazıyor. **Rémi Bénali**, Nisan 2014 sayısı için bir Roma teknesini fotoğrafladığı Franız kenti Arles yakınlarında yaşıyor.

YAZI: NECMİ KARUL

ANADOLU'NUN İLK ÇİFTÇİLERİ

ANTİK DÖNEM İNSAN DNA'SI ÜZERİNDE YAPILAN SON ARAŞTIRMALAR, BONCUKLU VE AKTOPRAKLIK ÇİFTÇİLERİNİN AVRUPA'YA YAYILIM SÜRECİNİ AYDINLATIYOR.

Arkeolojide güncelliğini yitirmeyen konular vardır. Avrupa'daki ilk çiftçilerin kökeniyle ilgili sorular bunların başında gelir. 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılda Avrupa'da bir yanda ulus bilincinin gelişimi diğer yanda eşitlikçi dünya arayışları, Batı toplumlarının uzak geçmişe duydukları ilginin artmasına neden olmuştur. Milliyetçi akımların arkeolojideki öncüsü Gustaf Kossinna maddi kalıntıların (arkeolojik buluntu türlerinin) mekân ve zaman ölçeğindeki hareketiyle toplumların kökenini izlemenin mümkün olduğunu iddia etmiş; böylelikle Hint–Avrupa kökenli ulusların, Paleolitik Çağ'dan bu yana Avrupa'da yaşamaya devam ettiklerini ileri sürmüştür. Kossinna'yı takip eden süreçte V. Gordon Childe gibi Marksist araştırmacılar bu gibi ırkçı teorilere karşı çıkarak, Avrupa'daki tüm tarihöncesi toplumları, karmaşık bir kültür mozaiğinin parçası olarak tanımlamıştır. Childe'a göre Mezopotamya ve Mısır gibi bölgeler uygarlıkların çekirdek bölgesidir; gelişmeler buradan göç ve kolonizasyon yoluyla dünyanın başka bölgelerine, Avrupa'ya yayılmıştır. Bugün yerleşik çiftçi yaşamının çekirdek bölgesinin Yakındoğu ve Anadolu olduğu, batıya buradan yayıldığı ne kadar kabul görse de 20. yüzyılın başında öne sürülen bu görüşlerin, tarihöncesinin karmaşık toplumsal yapısını ve bu süreçte yaşanan dönüşümleri tanımlamak için yeterli olmadığı açıktır. Doğrusal bir bakış açısının ürünü olan bu görüşler doğal olarak tek doğrulu çözümlemeler önermektedir. Arkeoloji biliminin ve buna paralel olarak geçmişe bakış açısının şekillenmesinde küresel düşünce sistemindeki kırılmalar her zaman belirleyici olmuştur. Bunun yanı sıra bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntem ve teknolojilerdeki gelişmeler de düşünce sistemlerini daha derinden etkileyecek sonuçlar vermeye başlamıştır. Teknolojik gelişmeler ile düşünce sistemlerine yön veren bakış açılarının giderek iç içe geçmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Arkeoloji biliminin sınırları içinde geçmişe bakışı ve geçmişe bakma yöntemlerini etkileyen önemli alanlardan biri de antik DNA çalışmalarıdır. Sayıları giderek artmakta olan çalışmalar, insan hareketlilikleriyle ilgili görüşlerin sürekli güncellenmesini sağlamaktadır. Antik DNA araştırmalarına veri kazandıran Orta Anadolu'daki Boncuklu Höyük ile Aktopraklık Höyük son yıllarda ilk çiftçilerin Avrupa'ya yayılım süreçlerinin anlaşılmasına katkı sağlayan yerlerdendir.

Günümüzden 16 bin yıl öncesine tarihlendirilen Epipaleolitik

Bursa, Aktopraklık Höyük, dünyanın ilk tarım yerleşimlerinden birine ev sahipliği yapıyor. İÖ 6550–5500 yılları arasına tarihlenen alanda bulunanlar arasında çömleklerin yanı sıra tahıl öğütmeye yarayan aletler ve tarımla ilişkilendirilen taş gereçler de var. Buluntular, mimari ve yerleşim düzeni, bu teknolojilerin bölgede yeni bir yaşam tarzına adapte olunduğuna değil, olasılıkla Orta Anadolu'dan gelen topluluklar tarafından buraya taşındığına işaret ediyor.
NATIONAL GEOGRAPHIC ARŞİVİ

Pınarbaşı ve günümüzden 10 bin 300 yıl öncesine, Neolitik Dönem'e tarihlenen Boncuklu yerleşmelerinde bulunan insan kemiklerinden DNA verileri elde edildi. Konya Ovası'nda bulunan bu iki yerleşmede arkeolojik çalışmalar Prof. Douglas Baird (Liverpool Üniversitesi) başkanlığında Ankara İngiliz Enstitüsü desteğiyle yapılıyor. Konya Ovası'nda avcı–toplayıcı topluluklardan tarıma geçiş sürecinin anlaşılmasında bu iki yerleşmeden elde edilen veriler oldukça önemli. Baird, DNA verilerinin ışığında Konya Ovası'nda Epipaleolitik ve Neolitik topluluklar arasında doğrudan bir bağın kanıtlandığını, bu verilerin ve arkeolojik çalışmaların ışığında Orta Anadolu'daki yerel avcı–toplayıcı toplulukların tarım ürünlerini doğu ve güneydeki bölgelerden alarak yerleşik hayata geçtiklerini belirtiyor. Ayrıca Baird, DNA verilerinin ışığında Boncuklu'da yaşayan toplulukların Kuzeybatı Anadolu'da bulunan erken tarım topluluklarına genetik olarak çok yakın olduklarını da vurguluyor ve bu durumu, "Orta ve Batı Anadolu'da ortak genetik yapıya sahip toplulukların tarıma geçmiş olması söz konusu olabilir; diğer bir ihtimal ise Orta Anadolu'da tarımla uğraşmaya başlayan toplulukların göç yoluyla Batı ve Kuzey Anadolu'ya ve Avrupa'ya göç etmiş olmaları. Bu iki sürecin aynı anda işlemesi de söz konusu olabilir. Elimizdeki veriler Anadolu'daki toplulukların Avrupa'nın ilk tarım toplumlarının ataları olduğunu göstermekte," sözleriyle tanımlıyor.

Aktopraklık gibi kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da bulunan tarihöncesi yerleşimlerdeki araştır-

ma konularının arasında, ilk çiftçi topluluklarının yayılımı ile ilgili soruların güncelliğini her zaman koruduğunu görüyoruz. Bursa'nın 25 km kadar batısında, Uluabat Gölü'nün doğusundaki teraslardan birinin üzerinde yer alan Aktopraklık Höyük'teki ilk yerleşim izleri İÖ 6600'lere uzanır ve İÖ 5500 yıllarına kadar süreklilik gösterir. Burada açığa çıkarılan en eski kalıntılar, Uluabat Gölü'ne nazır bir sırtın üzerindeki basit kulübelerden oluşmaktadır. Çapları 3–6 metre olan çukur tabanlı bu kulübeler dallardan örülen bir iskeletin üzerinin kerpiç çamuru ile kaplanmasıyla oluşturulmuştur. İçlerinde kil sıvalı ocaklar bulunan kulübeler birbirine yakın olarak inşa edilmiş, etraflarında kalan açık alanlar ise günlük işlerin gerçekleştiği yerler olarak kullanılmıştır. Yapı tabanlarının altında büzülmüş (hoker) pozisyonda yatırılan gömütler bölgenin bir özelliği olarak burada da izlenmektedir. Bu dönemde, benzerlerini özellikle Orta Anadolu'dan bildiğimiz kilden yapılan kap kacakları kullanan, tarım yapan ve evcil hayvanlarını güden bir topluluktan bahsetmek mümkündür. Tarım ve hayvancılığın yanı sıra avcılığın da geçim ekonomisine önemli derecede etki eden bir uğraş olduğu bilenmektedir.

AKTOPRAKLIK HÖYÜK'TE İÖ 6600–6100 yılları arasına tarihlenen bu ilk yerleşim evresi özellikle mimari kalıntıları ve beslenmeye dair verileriyle, Kuzeybatı Anadolu'da, Anadolu'nun iç kesimleriyle bağlantılı olan diğer çağdaşlarından ayrılmaktadır. Bu farklardan yola çıkarak, bölgede yaşamakta olan ve daha sonra ortaya çıkan çanak çömlek, tarım ve besicilik gibi yeni ögeleri benimsemiş yerel bir topluluktan söz etmek mümkün gözükmektedir.

Aktopraklık Höyük'teki ikinci evre İÖ 6000 ile 5500'lü yıllar arasına tarihlenir. Bu evrede aynı yerde üst üste kurulmuş çok sayıda yerleşim söz konusudur. Bu evrenin ilk aşamalarından itibaren basit kulübelerin yerini belirli bir düzen içinde inşa edilmiş daha kalıcı konutların aldığı, çanak çömlek, taş, kemik ve pişmiş topraktan yapılan buluntularda önemli değişimler gözlenir. Yenilikler mevcut toplulukların uyumu kadar, yeni yerleşimcilerin varlığını düşündürecek kadar radikaldir. Bu yeni dönemde avcılık ve doğal çevre ortamından yararlanmanın düşük düzeyde; tarım ve koyun–keçi ağırlıklı hayvancılığın baskın olduğu, tam anlamıyla çiftçiliğe dayalı ekonomik bir model vardır.

Aktopraklık Höyük'teki ikinci evrenin en iyi araştırıldığı katmanlar İÖ 5700–5500 aralığına tarihlenmektedir. Bu süreç içerisinde, neredeyse birbirinin kopyası, üst üste üç köy kurulmuştur. Söz konusu yerleşimler çapı 130 metreyi bulan bir hendekle çevrilidir. Hendek 11 metre genişliğinde ve ilk açıldığında 4 metre derinliğindedir. Birçok kez düzeltilerek yenilenen hendek zaman içinde dolmuş ve sığlaşmış, her yenileme evresinde kalkerli bir harç ile sıvanarak düzeltilmiştir. Hendekle çevrelenen bu alanın içerisine inşa edilen yapılar, hendeğe paralel olacak şekilde konumlandırılmış ve dairesel bir yerleşim planı elde edilmiştir. Güneşte kurutulan blok kerpiçlerden inşa edilen yapılar, yaklaşık 40 metrekare boyutlarında, dörtgen planlı ve tek odalıdır. Dairesel yerleşim planının merkezinde ise küçük bir avlu ve bu avlunun çevresinde kümelenmiş ikinci bir yapı grubu daha bulunmaktadır. Hendeğe paralel yapılar ile merkezdekiler arasında kalan alan da yine avlu olarak kullanılmıştır. Özenle düzenlenmiş olan avlularda sundurmalar, taş platformlar, işlik yerleri ve fırınlar yer almaktadır. Yapılar gibi aynı yerde birçok kez yenilenen fırınlar büyüktür ve olasılıkla ortak kullanıma yöneliktir. Konutların iç düzenlemesi oldukça standarttır. Yapılara avluya bakan duvarın ortasına bırakılan bir kapı açıklığından girilmektedir. Duvarlar hem dam örtüsünü taşıyan, hem de mekânı eşit bölümlere ayıran payandalarla desteklenmiştir. İşlevsel olarak üç bölümden oluşan yapılarda girişin sağında kubbeli bir fırın ve genellikle duvar boyunca uzanan bir seki bulunmaktadır. Bu kesimde besin hazırlamayla ilgili buluntulara rastlanır. Girişin solundaki alanın zemini kalker sıvalıdır ve bu kesimde depolama ögeleri ile karşılaşılmaktadır. Girişin açıldığı orta bölüm ise, bazı yapılarda hasır benzeri bir malzeme ile kaplanmıştır. Tüm yapılarda standart olarak, girişin tam karşısındaki duvarda dışa doğru çıkıntı yapan bir niş yapılmıştır. Yapının ortasındaki aksı oluşturan bu alan gündelik yaşamın geçtiği yerdir. Yerleşme geneline bakıldığında, planlı bir dokuyla karşılaşmanın yanı sıra, hendek gibi hem yapımı, hem de bakımı büyük bir işgücü gerektiren birimlerin varlığı, planlama ve ortak rıza gerektiren bu işlerin iyi bir şekilde organize edildiğinin ve karmaşık bir toplumsal yapının varlığının kanıtıdır. Konut olarak kullanılan yapıların boyut ve plan özellikleri bakımından benzerlikleri, mekânların aynı birimleri içermesi ve her birinin önünde

Prof.Dr. **Necmi Karul**, İstanbul Üniversitesi Tarihöncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışıyor. Bu, Aktopraklık kazı çalışmalarında görev yapan Karul'un dergide yer alan ilk yazısı.

Kuzeybatı Anadolu'da, Neolitik Dönem yerleşimi Aktopraklık Höyük'te ortaya çıkarılan 7500 yıl öncesine ait buluntular, tarıma dair çok sayıda bilgi veriyor. Üzerinde başak motifleri bulunan çanak çömlek parçaları ise ilk çiftçilerin Batı'ya yayılımının şifrelerini taşıyor.
AKTOPRAKLIK HÖYÜK KAZI ARŞİVİ

avluların olması ise hane bazlı bir ekonomik modele işaret etmektedir.

Yerleşimin ortasında kümelenen yapıların merkezindeki avluda bazı gömütlerle karşılaşılmıştır. Bir yetişkin kadın ve bir yetişkin erkeğin kucaklarında birer çocuk ile oturur pozisyonda gömüldüğü iki mezarın yakınında, sırt sırta bağlanmış iki yetişkin, bir diğerinde yüzüstü vaziyette, el ve ayakları vücudunun arkasında toplanmış 4–5 yaşlarında bir çocuk, bir başkasında ise yine yüzüstü bırakılmış bir yetişkin gömütü açığa çıkarılmıştır.

Oysa bu dönemde ölüler artık yerleşme dışına, basit çukur mezarlara büzülmüş vaziyette yatırılmakta ve yanlarına ölü armağanları bırakılmaktadır. Yerleşim içindeki bu sıradışı gömütler akla kurban ya da cezalandırmayla ilgili bir uygulamayı getirse de sırları henüz çözülememiştir.

İÖ 5500'lü yıllara gelindiğinde katı kuralları olan, önceden tasarlanmış bu yerleşim düzeni ve ona ait tüm ögeler ortadan kalkar. Aynı alanda, bu defa basit dal örgü kulübelere sahip ve tümüyle farklı buluntu topluluklarıyla temsil edilen yeni bir yerleşim ile karşılaşılır. Bu dönemde görülen kültürel kırılmanın izlerine Anadolu'dan Orta Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir bölgede rastlanır.

Aktopraklık Höyük'te özetlediğimiz yaklaşık bin yıllık bir zaman dilimini kapsayan bu süreç tarihöncesi toplulukların yakın zamana kadar öngörülenin aksine oldukça karmaşık bir toplumsal yapıya sahip olduklarını, zaman içerisinde çevresel ve kültürel etkilere bağlı olarak dinamik bir şekilde değiştiklerini kanıtlamaktadır. Kuşkusuz bugün üzerinde yoğun olarak durulan DNA çalışmaları, insan hareketlerini açıklamakta yol gösterici olduğu kadar farklı disiplinleri benzer sorular etrafında bir araya getirmesi bakımından da önemlidir. Ancak hiçbir alanın, geçmişi tek başına ve eksiksiz bir biçimde tanımlama şansı bulunmadığı açıktır. Diğer taraftan DNA araştırmalarının modern ırkçılığın bir aracı olarak kullanılma potansiyeli, özellikle tüm bilim insanlarının dikkatlice üzerinde durması gereken hususlar arasındadır. □

GÖÇMENLERLE YÜRÜMEK

İNSANIN AFRİKA'DAN ÇIKIŞ YOLCULUĞUNUN İZİNİ ADIM ADIM SÜREN PAUL SALOPEK, DÜNYANIN ÖYKÜSÜNÜ KAYIT ALTINA ALIYOR. VE YÜRÜYEREK YAPTIĞI BU YOLCULUKTA, MİLYONLARCA İNSANIN DAHA İYİ BİR YAŞAM ARAYIŞINDA DAHİL OLDUĞU KİTLESEL GÖÇLERİN ÖYKÜSÜNÜ ANLATIYOR…

YAZI: PAUL SALOPEK
FOTOĞRAFLAR: JOHN STANMEYER

GÖÇMENLERLE YÜRÜMEK

ETİYOPYA 2013
Atalarımızın izini sürmek
Paul Salopek (solda) ve rehberi Ahmed Elema, yazarın uzun yolculuğunun ikinci gününe, anatomik olarak modern kabul edilen ilk insanların tanıdık Afrika ufuklarını terk ederek bilinmez dünyayı keşfe çıktıkları Herto Bouri köyünde başladı.

CİBUTİ 2013
Gerçek risk hangisi?
Etiyopya, Somali ve Eritre'den yola çıkarak yürüyen ve kendilerini iş arayabilecekleri Yemen, Suudi Arabistan ve ötesine doğru Kızıldeniz'den geçirmeleri için tekne kaptanlarına para ödeyen göçmenler, Cibuti Sahil Güvenliği tarafından durdurularak tutuklanıyor. Bu yolculukta her yıl yüzlerce kişi ölüyor.

Y

YAKLAŞIK YEDİ YILDIR göçmenlerle birlikte yürüyorum. ¶ 2013 kışında, Kuzey Etiyopya'nın Herto Bouri adıyla anılan *Homo sapiens* fosil alanından çıktım yola ve insanoğlunun bu destansı yolculuğunun –Taş Devri'nde, Dünya'nın insanlar tarafından ilk kez kolonileştirilmesinin– izinde adım adım ilerlemeye başladım. ¶ Uzun yürüyüşüm aslında öykü anlatımıyla ilgili. Gezegeni ilk kez keşfederken geçtiğimiz yollar boyunca gördüklerimi rapor ediyorum ben. Rotamın belirsiz olacağını en başından itibaren biliyorum. Antropologlar, türümüzün Afrika'dan ilk olarak 600 asır önce çıktığını ve sonunda, neredeyse amaçsızca dolaşarak, Güney Amerika'nın ucuna vardığını tahmin ediyor –kıtaların henüz bilinmeyen en son köşesi ve kendi yolculuğumun da bitiş çizgisi. Bizler gezgin avcı–toplayıcılardık. Yazımız, tekerleğimiz, evcilleştirilmiş hayvanlarımız ve tarımımız yoktu. Boş sahillerde ilerlerken kabuklu deniz ürünlerinin tadına baktık. Yönümüzü, dalgalı oklar hâlinde göç eden turnalarla tayin ettik. Varış noktası denen şey henüz icat edilmemişti.

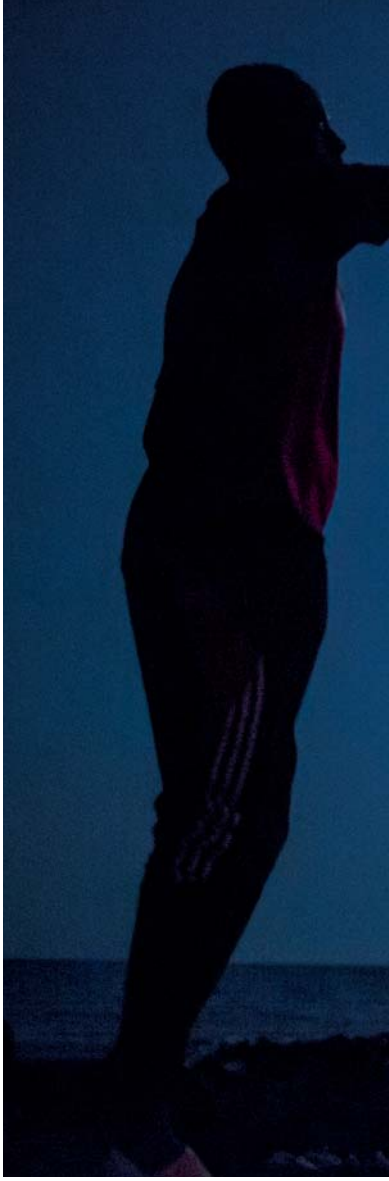

CİBUTİ 2013
Bir sinyal bulmak için Afrika Boynuzu'ndan gelen göçmenler Cibuti kentinin Khorley Sahili'nde karanlıkta bir araya toplanıyor. Arkalarında bıraktıkları sevdikleriyle iletişim kurabilmek için, karaborsadan edindikleri telefon kartlarıyla, komşu Somali'den bir sinyal yakalamayı umuyorlar.

Bugüne dek, bu unutulmuş serüvenlerin izinde 16 bin kilometreden daha uzun bir yol kat ettim.

Ve bugün de Hindistan'ı arşınlıyorum.

Evlere hapsolan çağdaş yaşamlarımız, kayıtsız ve özgür keşfin altın çağından beridir tanınmayacak ölçüde değişti. Yoksa değişmedi mi?

Birleşmiş Milletler (BM), 1 milyarı aşkın insanın –yani bugün hayatta olan her yedi kişiden birinin– kendi ülkeleri içinde ya da uluslararası sınırlar arasında göç ettiğini, görüş ve tepkilerini yer değiştirerek gösterdiğini tahmin ediyor. Milyonlarca insan şiddetten kaçıyor: savaş, işkence, yüksek suç oranı, politik karmaşa. Yoksulluktan boğulan daha birçokları da kendi ufuk çizgilerinin ötesindeki ekonomik avuntuların peşine düşüyor. Bu devasa yeni toplu göç akımının kökeni, sosyal güvenlik ağlarını yırtan küreselleşmiş piyasa sistemi, seyrinden sapan bir iklim ve anlık medya tarafından aşırı beslenen insani özlemlerde yatıyor. Sayılardan yola çıkarsak bu, türümüzün uzun tarihindeki en büyük diyaspora.

Dünyayı günde 25 kilometre yürüyerek arşınlıyorum. Ve yürüyüşlerimde yerlerinden edilmiş insanlarla sıkça karşılaşıyorum.

Cibuti'deki kasvetli kamyon duraklarında göçmenlerle çay yudumladım. Ürdün'de, BM'ye ait toz toprak içindeki sığınmacı çadırlarında onların yanı başında uyudum. Acılarla dolu hikâyelerine kulak kesildim. Kahkahalarına karşılık verdim.

Dünyanın doğal kaynaklarını korumak için çalışan National Geographic Society, bu makaleye destek sağlamıştır.

ÜRDÜN 2013
İçsavaştan kaçanlar
2011 yılında başlayan savaşla birlikte Suriye'deki evlerinden kaçan sığınmacılar, herhangi bir iş bulabilmek için Ürdün sınırları içinde dolaşıyor –fotoğrafta, Akabe'nin hemen kuzeyindeki Govera köyünde domates topluyorlar.

Onlardan biri değilim elbette: Ben ayrıcalıklı bir yürüyüşçüyüm. Sırt çantamda bir ATM kartı ve bir pasaport taşıyorum. Ama onlarla dizanteri sefaletini paylaştım ve onların can düşmanları olan polisler tarafından birçok kez alıkondum. (Eritre, Sudan, İran ve Türkmenistan bana vize vermeyi reddetti; Pakistan beni sınır dışı etti, sonra da geri dönmeme izin verdi.) Peki sürgündeki bu kardeşlerimiz hakkında neler söylenebilir? İkâmet etmekte oldukları, çelişkili bir biçimde gözler önünde duran, geniş gölgeler diyarları hakkında?

CİBUTİ'DE
KASVETLİ KAMYON DURAKLARINDA
GÖÇMENLERLE ÇAY YUDUMLADIM.
ÜRDÜN'DE
TOZLU SIĞINMACI ÇADIRLARINDA
ONLARLA BİRLİKTE UYUDUM.
ACI DOLU ÖYKÜLERİNİ DİNLEDİM.

Açlık, azim, korku, politik muhalefet –asıl soru, yer değiştirme nedenleri değil. Daha önemlisi, yolculuğun kendisinin nasıl farklı bir insan sınıfı oluşturduğu. Artık "ev" dedikleri kavram, uzaklarda bir yerlerde başlayıp sizin kapı eşiğinizde biten engin ve tehlikeli bir olasılıklar bütünü olan bir yolu da kapsayan insanlar bunlar. Mesele, bu haberi kollarınızı açarak mı, yoksa yüksek duvarların ardına çömelerek mi karşıladığınız da değil. Çünkü merhamet ya da korku olsun, bu duruma nasıl tepki verirseniz verin, insanlığın yeniden uyanan devingenliği sizi çoktan değiştirdi bile.

KARŞILAŞTIĞIM İLK GÖÇMENLER ölüydü. Afrika'nın Büyük Rift Vadisi'nde küçük taş yığınları altında yatıyorlardı. Kimdi bu talihsizler?

Bunu bilmek güçtü. Dünyanın en yoksul insanları Etiyopya'da, en sıcak çöllerden biri olan Afar Üçgeni'nde can vermek üzere uzak diyarlardan yola çıkıyor. Aden Körfezi'ne ulaşabilmek için bu berbat çorak bölgenin derinliklerinde yürüyorlar. Orada deniz, Afrika'nın ötesinde, yeni ama her zaman daha iyi olmayabilen, Arap Yarımadası'nın kentleri ve hurma bahçelerinde köle maaşıyla çalışılan işler anlamına gelen bir yaşama açılan kapı.

Göçmenlerden bazılarının mezarları şüphesiz, savaş sığınmacıları olan Somalilileri de içeriyordu. Diğerleri olasılıkla Eritre kaçaklarının yeriydi. Ya da kuraklıkla sarsılmış Etiyopya'nın Oromoları. Hepsi Cibuti'nin çizilmemiş sınırlarından gizlice geçebilmeyi ummuştu. Kaybolmuşlardı. Kavurucu güneşin altında düşmüşlerdi toprağa. Bazen deniz görüş alanlarına girmişken susuzluktan yere yığılmışlardı. Arkadan gelen bitkin yolcular cesetleri alelacele gömmüştü.

Kemiklerimizi ne zamandır Afrika Boynuzu'nun ıssızlığına bırakıyoruz? Uzun bir zamandır. En başından beri. Sonuçta, burası ilk modern insanın Pleistosen'de Afrika'dan çıkmak için kullandığı koridorun ta kendisi.

Bir gün, iri kayaların sınırlı gölgesine gizlenmiş bir gruba rastladım –kıllarını bile kıpırdatmadıkları takdirde görünmez olacaklarını düşünüyormuş gibi görünen Etiyopyalı 15 zayıf adam. Bazıları ağır işçiydi. Çoğu Etiyopya'nın dağlarından gelen çiftçiler. "Yıllık yağmurlar," dedi çiftçilerden biri, "inanılmaz ölçüde dengesizleşti." Güneşten çatlamış kendi topraklarında kalmakta ısrar etmek, yavaş yavaş açlıktan ölmek demekti. Asla geri dönemeyecek olsanız bile, Afar Üçgeni'nin ışık denizine gitme riskini almak daha iyi bir seçenekti. Bu insanlar bir anlamda tutsaktı –yeni iklim değişikliğinin sığınmacılarıydı onlar.

Yakın tarihli bir Dünya Bankası araştırması, 2050 yılına gelindiğinde Sahra–altı Afrika, Güney Asya ve Latin Amerika'da 140 milyondan fazla insanın, iklim değişikliğinin yıkıcı sonuçları tarafından harekete zorlanacağını öngörüyor. Yalnızca Doğu Afrika yolları dahi on milyon iklim sığınmacısı ile dolup taşabilir. Etiyopya'da bu çağlayan 1,5 milyon kişiye ulaşabilir –yani, günümüzde Ortadoğu'ya ulaşmak için Afar Üçgeni'ninden yılda geçen göçmen sayısının 15 katından fazla.

Rift Vadisi'nden kuzeye doğru adım adım ilerlerken, parçalanmak üzere olan tanıdık bir dünyayı, gökyüzünün bile size karşı olduğu evinizi terk etme zorunluluğunu düşünmem gerekti. Amansız kuraklık döngüleri nedeniyle kuyuları kuruyan, otlakları seyrelen iki rakip hayvancı grubu arasında (göçer Afar ve İssa çobanları) gittikçe kızışmakta olan savaşın görünmez hatları dört bir yanımı çevreliyordu. Bu gruplar bir tutam otu, bir bardak kumlu suyu sahiplenmek için birbirlerini vuruyorlardı. Diğer bir deyişle, hayatta kalabilmek için. Burası en eski yolculuk öykümüzün kaynağıydı. Zorlayıcı iklim değişikliği ve ölüm saçan kıtlıklar, uzmanların söylediğine göre, ilk insan dalgasını Afrika'dan çıkmaya zorlamıştı.

Gitme zorunluluğu ne kadar güçlü? Sevdiğiniz şeyleri terk etmek? Tüm varlığınızı cebinize tıkıştırıp bilinmeze yürümek? *(devamı sayfa 74'te)*

YERİNDEN EDİLENLER ARASINDA

Paul Salopek, 2013'te Afrika'da bu yolculuğa başlamasından bu yana tamamı büyük çaplı insan göçleriyle göze çarpan 16 ülkeyi aştı (altta). Bu insanlardan milyonlarcası, çoğunlukla iş bulmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek üzere bir ülkeden diğerine giden uluslararası göçmenler. Diğer birçokları ise savaş ya da doğal afetlerin tarhrip ettiği anavatanlarını terk etmek zorunda kalan sığınmacılar.

Suudi Arabistan
12,2 milyon
%37
Suudi Arabistan sığınmacı kabul etmiyor, ama hizmetçilik ve inşaat işçiliği için gelen göçmenler, nüfusun neredeyse yüzde 40'ını oluşturuyor.

Felaketten kaçınmak
Savaş, milyonlarca insanı evlerini bırakarak komşu ülkelere gitmeye zorladı. Suriyeliler Türkiye ve Ürdün'e, Afganlar Pakistan ve İran'a, Güney Sudanlılarla diğerleri Etiyopya'ya kaçtı.

Göçmen sayısı, 2017
2 milyon
Toplam göçmen sayısının ülkenin toplam nüfusuna oranı
Sığınmacılar

4,9 milyon
%6
Türkiye'deki sığınmacı nüfusunun yüzde 98'den fazlası Suriyelilerden oluşuyor.
3,5 milyon

3,6 milyon
%20
Kazakistan'da, gelişmekte olan inşaat sektörü nedeniyle bir göçmen akını yaşandı.

5,2 milyon
%0,4

3,2 milyon
%33,3

188.973
%16
9745
KIBRIS

2 mil.
%23,6
25.637

259.241
%2,6
1115

78.200
%2
2069
GÜRCİSTAN

602
KAZAKİSTAN

1,2 milyon
%3,6

3,4 milyon
%1,7

273.259
%3,1
2516
TACİKİSTAN

200.294
%3,3
334
KIRGIZİSTAN

20
ÖZBEKİSTAN

133.612
%0,4
75.927
AFGANİSTAN

2,9 milyon
ÜRDÜN

1,4 milyon
PAKİSTAN

148
SUUDİ ARABİSTAN

197.122

1,2 milyon
%1,2
889.397

116.089
%12,1
17.548
CİBUTİ

ETİYOPYA

RUSYA
TÜRKİYE
SURİYE
IRAK
İRAN
AZERBAYCAN
TÜRKMENİSTAN
KUVEYT
BAHREYN
KATAR
B.A.E.
UMMAN
YEMEN
SOMALİ
ÇİN
HİNDİSTAN
A S Y A
A F R İ K A
H İ N T O K Y A N U S U

Manata Geçidi
Haziran 2016
Salopek'in rotası
Hazar Denizi
Argıl
Ekim 2014
Akabe
Aralık 2013
İSRAİL
Basra Körfezi
Mülteci kampı, merkezi veya yerleşimi
Salopek'in rotası
Kızıldeniz
Aden Körfezi
Ardoukôba lav yatağı
Nisan 2013
START, Afar Üçgeni
Aralık 2013
Abbottabad
Mart 2018
Faridkot, Pencab
Temmuz 2018
Varanasi, Uttar Pradeş
Şubat 2019
Umman Denizi
Bangalore (Bengaluru)

Göçmen mıknatısı
Körfez ülkelerinin sahip olduğu güçlü ekonomi, bölgeyi göçmen işçiler için en gözde varış noktalarından biri hâline getirdi. Körfez ülkeleri, dünya genelindeki yabancı işgücünün hemen hemen yüzde 14'üne ev sahipliği yapıyor.

TAYLOR MAGGIACOMO VE RYAN WILLIAMS. KAYNAK: UNHCR; BM EKONOMİK VE SOSYAL İŞLER DEPARTMANI; ULUSLARARASI İŞGÜCÜ ORGANİZASYONU; ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ

TÜRKİYE 2014
IŞİD'den Kaçanlar
Beş yaşındaki Ahmed ailesiyle birlikte güvenle Türkiye'ye ulaşınca gözyaşlarına boğuluyor. Üç günlük bir zaman zarfında yaklaşık 150 bin Suriyeli Kürt, IŞİD'den kaçmak için sınır boyunca birçok noktadan Türkiye'ye giriş yaptı. Bugün Türkiye 3,7 milyon Suriyeli sığınmacı barındırıyor.

DEĞİŞKEN HAREKET ÖRÜNTÜSÜ

GÖÇ DALGALARI

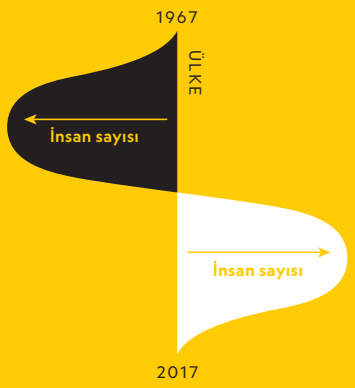

GÖÇ VERME ORANI DAHA YÜKSEK OLDUĞUNDA

Siyah renk, ülkeyi terk edenlerin sayısının, yurtta kalan yabancı vatandaşların sayısından daha fazla olduğunu gösteriyor.

GÖÇ ALMA ORANI DAHA YÜKSEK OLDUĞUNDA

Beyaz renk, bir ülkedeki yabancı vatandaşların sayısının, ülkeyi terk edenlerin sayısından daha fazla olduğu gösteriyor.

Sınırlarda yaşanan insan gelgiti dünyamızı uzun zamandır biçimlendiriyor. Geçtiğimiz 50 yılın uluslararası göç verileri, insanların niçin ayrılma kararı verdiklerini ve nereye gittiklerini anlamamıza yardımcı oluyor. Bu göçmenlerin yüzde 10'undan azı kaçmak zorunda kalmış; çoğunluğu daha iyi bir yaşam arayışında ve yalnızca ekonomik olanakları elverdiği zaman başka yere taşınıyor. 1960'larda 100 milyondan az olan toplam küresel göçmen sayısı, o dönemden bu yana kayda değer ölçüde artış göstermiş olsa da, günümüzde dünya üzerindeki 7,6 milyar insanın yalnızca küçük bir bölümünü oluşturuyor.

258 DOĞDUĞU ÜLKE DIŞINDA YAŞAYAN İNSAN SAYISI (MİLYON; 2017)

%3 GÖÇMENLERİN DÜNYA NÜFUSUNA ORANI; 50 YILDIR DEĞİŞMİYOR.

ALBERTO LUCAS LÓPEZ, RYAN WILLIAMS VE KAYA BERNE

YOKSULLUK HAREKETSİZ KILIYOR, PARA HAREKETE OLANAK TANIYOR

Bangladeş. 1970'lerdeki çatışmalar sırasında milyonlarca insan kaçtı; 1980'lerde ise milyonlarcası daha Körfez ülkelerinde iş aramak üzere ülkeden ayrılmaya başladı. Yurtdışından gelen para akışı ekonomiye yakıt sağlıyor.

Meksika. Daha yüksek gelir oranları birçok kişinin ABD'de iş aramasına yol açtı. Zayıf ABD pazarı ve 11 Eylül saldırılarından sonra güçlendirilen sınırlar gibi etmenler göç hızını yavaşlattı.

Vietnam. Savaşın sona erdiği 1975'ten beri gözlenen ekonomik büyüme iç ve dış göçü hızlandırdı. Yurtdışında yaşayan dört milyon Vietnamlının neredeyse yarısı ABD'de.

DAHA YÜKSEK GÖÇ VERME ORANI

Yabancı sakinlerden daha fazla sayıda insan ülkeden ayrılıyor.

En yüksek göç verme oranına sahip 10 ülke

Tablolar, 1967 ile 2017 arasındaki net göç verme (siyah) ya da göç alma (beyaz) oranını yansıtıyor.

Çatışan ulus **Varış yeri**

Üstte daha büyük çaplı sığınmacı krizleri gösteriliyor

İSTİKRARSIZLIK İNSANLARI GÖÇE ZORLUYOR

Suriye. Kargaşa ve içsavaş milyonlarca insanı Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ülkelere itti. Suriye'nin 2012'deki göç verme akını, Türkiye'nin göç alma oranına yansıdı.

Afganistan. Sovyetler Birliği'nin 1979'daki istilası milyonlarca insanı Pakistan'a ve bölgedeki diğer ülkelere gitmeye zorladı. Birçoğu daha sonra geri döndü, fakat bu kez daha fazla şiddete maruz kaldı.

GÜÇLÜ İŞ PİYASALARI GÖÇMEN ÇEKİYOR

Tayland. Göçmen işçiler ve sığınmacılar Tayland'daki maaşlara ve karşılanmayan işgücü talebine çekiliyor. 1992'de, Kamboçya'daki evlerine dönen sığınmacılar nedeniyle ülkeden çıkışlarda kısa süreli bir akın yaşandı.

İspanya. Ekonomik büyüme, artan işgücü talebi ve Avrupa Birliği ile birleşme süreci, 1990'lı yıllarda, gelişmekte olan ülkelerden gelen bir göç akınına neden oldu.

Suudi Arabistan. 1970'li yıllardaki petrol patlaması, yabancı işçilerin krallığa gelmesinde rol oynadı. 1990'larda petrol gelirlerinde küçülme yaşandı ve kaçak göçmenler konusunda sıkı önlemler alındı.

Birleşik Arap Emirlikleri. Petrol zenginliği, politik istikrar ve 2000'lerdeki inşaat patlaması yabancı işçileri çekti. Ancak kısa süre sonra, petrol fiyatlarının düşmesiyle birçoğu geri döndü.

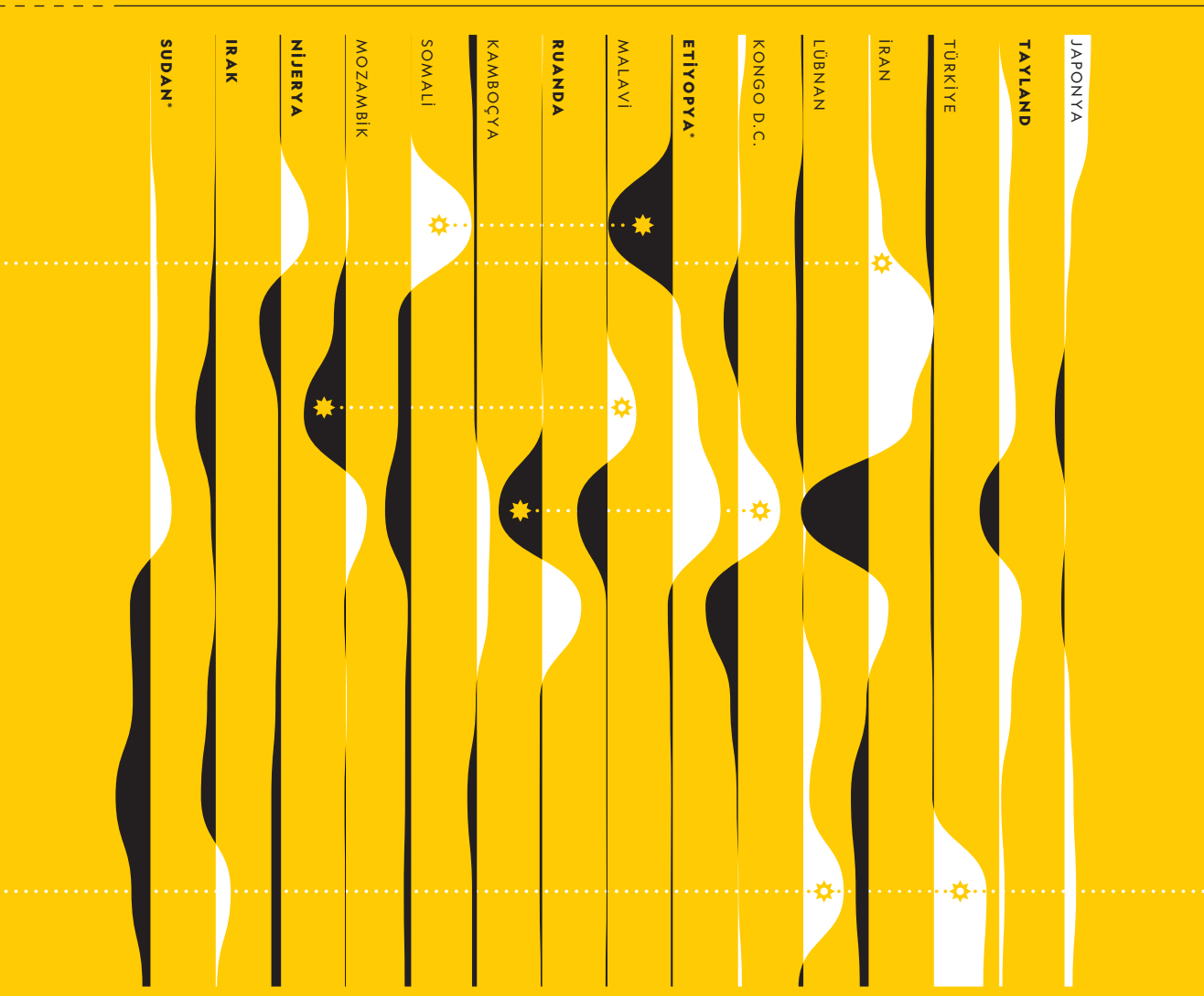

Seçilmiş diğer 20 ülke

Sudan. Komşu ülkelerden gelen sığınmacılar Sudan'ın göç alma oranına katkıda bulunurken, 1990'ların ortalarındaki içsavaş döngüleri net göç verme oranının daha yüksek olmasına yol açtı.

Irak. 2003'te ABD önderliğindeki işgal harekâtı milyonlarca Iraklının göç etmesine neden oldu. Daha yakın bir dönemde Irak savaşla mücadele eden Suriye'den yaklaşık 250 bin sığınmacı kabul etti.

Nijerya. 1980'lerde yaşanan şiddetli isyan, göçmen alımını yavaşlattı ve göç verme oranını yükseltti. Bugün Boko Haram gibi terörist gruplar göç verme akınını daha da hızlandırıyor.

Ruanda. Yaklaşık iki milyon Ruandalı, 1994 yılında yaklaşık 800 bin can kaybına neden olan soykırım sırasında ülkeden kaçtı. Söz konusu bu çatışma ayrıca Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki savaşa da önayak oldu.

Almanya. Demir Perde kalktığında ülkeye milyonlarca Doğu Avrupalı akın etti. Bir sonraki akın, göçmen ve sığınmacıları kendine çeken güçlü ekonomi sayesinde, 2000 sonlarında yaşandı.

Rusya. 1970'li yıllarda petrol ve doğalgaz kaynaklarının keşfedilmesiyle göç akışı tersine döndü. Sovyetler'in 1991'deki dağılışı, eski cumhuriyetlerden gelen yeni bir göç dalgası yarattı.

Amerika Birleşik Devletleri. 1990'lardaki, resesyon sonrası güçlü ekonomi, 1,6 milyon yeni iş olanağı yarattı. 2002'deki yavaşlama hem iş olanaklarında, hem de göçmen sayısında azalmaya yol açtı.

DAHA YÜKSEK GÖÇ ALMA ORANI

Ülkede, dışarıya göç edenlerden daha fazla sayıda yabancı sakin bulunuyor.

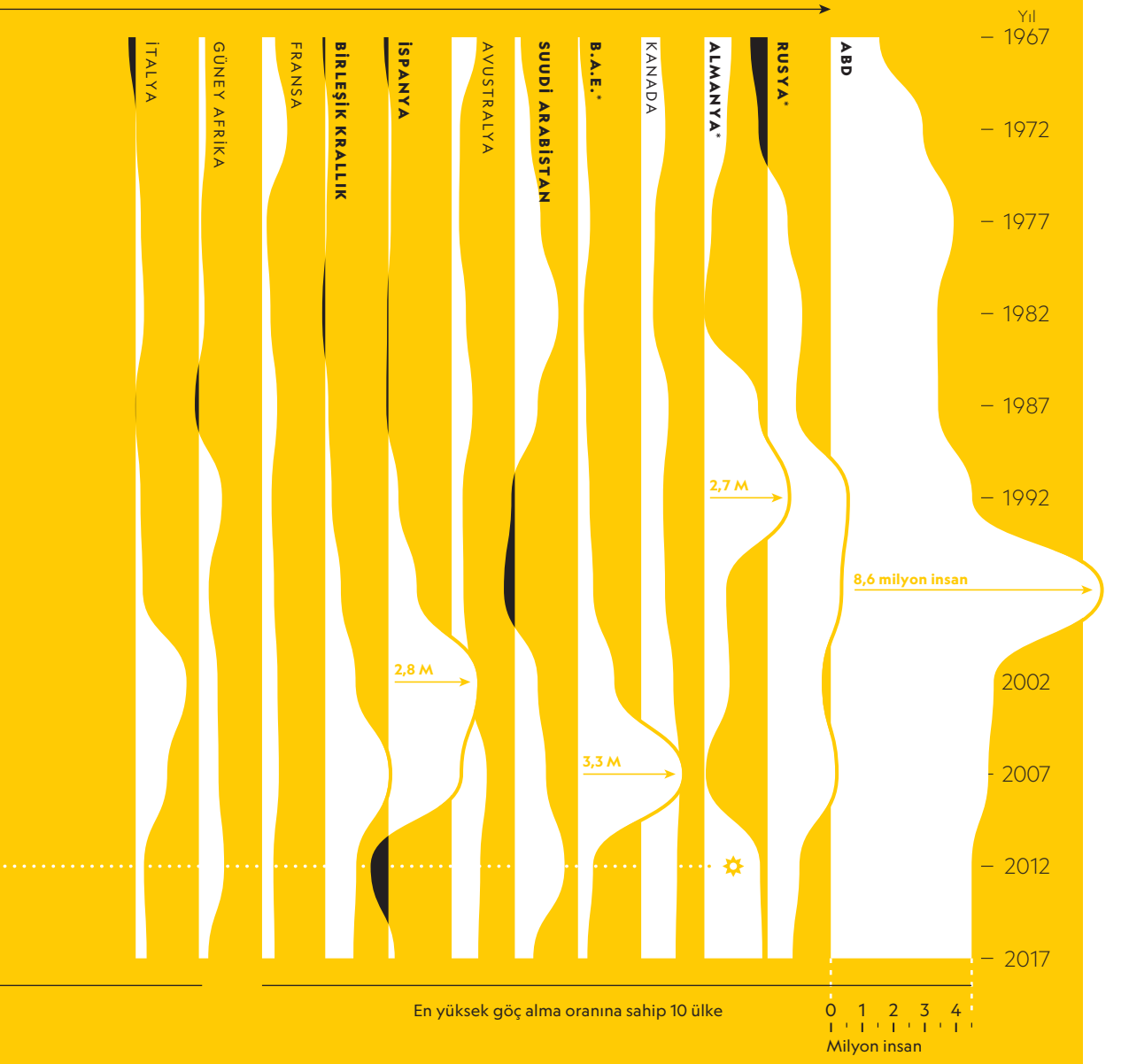

En yüksek göç alma oranına sahip 10 ülke

POLİTİKALAR GÖÇ AKIŞINI DEĞİŞTİRİYOR

Çin. Göçmenliği uzun süredir engelleyen "yalnızca beyaz ziyaretçiler" politikasının sona ermesi ve 1980'lerde yaşanan göç reformları, dünyanın Çinli işçilere açılmasını sağladı.

Etiyopya. Hükümet, kıtlık ve devrimin insanları ülkeden çıkmaya zorlaması üzerine, 1981 yılında göçü yasakladı. Rejim 1991'de düştüğünde, gidenlerin birçoğu geri döndü.

Birleşik Krallık. 1990'lı yıllarda yaşanan politika değişikliği, göç alma ve iltica kısıtlamalarını rahatlattı. 2002 yılında nitelikli bir işçi, iş teklifi olmaksızın vize alabiliyordu.

*NET GÖÇ VERİLERİ GÜNCEL ÜLKE SINIRLARINA DAYANIYOR.
KAYNAK: DÜNYA BANKASI; IOM; UNHCR; ILO; GÖÇ POLİTİKALARI ENSTİTÜSÜ; PEW ARAŞTIRMA MERKEZİ; SONJA FRANSEN VE HEIN DE HAAS, ULUSLARARASI GÖÇ ENSTİTÜSÜ

ÖZBEKİSTAN 2017

İş arayışında

Özbekistan'daki evlerinden arabalarıyla birlikte Rusya'da iş aramak için yola çıkan erkekler, geleneksel bir koruyucu olarak saygı gösterilen ve yakınlardaki bir kabristanda yatan Davud-Ota'ya saygılarını sunmak için duraklamış.

Ölüm korkusundan daha güçlü bir zorunluluk.

Afar Üçgeni'nde gömülmemiş yedi cesede rastladım. Kadın ve erkekler bir yerde kümelenmişti. Karanlık bir lav yatağının tepesinde, güneş tarafından mumyalanmış hâlde sırtüstü yatıyorlardı. Sıcaklık yıkıcıydı. Çölün küçük yabanıl köpekleri, çakallar, yolcuların elleri ve ayaklarını almıştı. Yürüyüş arkadaşım Hüseyin Muhammed Hüseyin şaşkınlık ve tiksinti içinde kafasını salladı. Afar kökenliydi; çölün eski kralları olan deve çobanlarının soyundan geliyordu. Halkı, yakın zamanda gelen geçici insan dalgalarına *hahai* diyordu –"rüzgârın insanları." Toprağın üzerinde esen hayaletler. Cesetlerin fotoğrafını çekti.

"Onlara bunu gösteriyorsun," dedi öfkeyle, "ve sana, 'Benim başıma öyle şeyler gelmez!' diyorlar."

Talihsiz göçmenlerden biri kaya tabakasının altına sıkışmıştı. Gölgelik bir yer ararken çılgına döndüğü şüphesizdi. Ayakkabılarını düzgünce çıplak vücudunun yanına koymuştu, çorapları dikkatle sarılarak her bir ayakkabının içine yerleştirilmişti. Biliyordu: Yürüyüş günleri sona ermişti.

KITALARI YÜRÜMEK SİZE aşağıya bakmayı öğretiyor. Ayakların değerini anlıyorsunuz. Ayakkabılara olan ilginiz artıyor. Bu çok doğal.

Elbette insanın karakteri yüzüne yansıyor. Gözler içtenliği, yalanı, merakı, sevgiyi, nefreti açığa vuruyor. Ama kişinin ayakkabı seçimi (hatta bu seçimin noksanlığı) kişisel coğrafyaya hitap ediyor: varsıllık ya da yoksulluk, yaş, yapılan işin türü, eğitim, cinsiyet, kent ya da taşra. Dünyadaki göçmen ordusu arasında, belirli bir ayaksal sınıflandırma hâkim. Ekonomik göçmenler (önceden plan yapacak zamanı olan muhtaç milyonlar) 21. yüzyılın yoksullarının giydiği ayakkabıları tercih ediyor: ucuz, çok amaçlı Çin yapımı spor ayakkabılar. Buna karşın, şiddetten kaçan savaş sığınmacıları, sefil yollarını lastik parmakarası terliklerle, mokasenlerle, tozlu sandaletlerle, yüksek topuklu ayakkabılarla, paçavralardan yapılmış çarıklarla aşmak durumunda. Yanan şehirlerden kaçıyor, köy ve çiftliklerini terk ediyorlar. Apar topar, ellerinin altında o an hangi ayakkabılar varsa onları giyiyorlar. Böylesine çeşitli ayakkabı

HİNDİSTAN 2019
Tarladan kente
Bangalore'daki Indian Design Exports Private Limited, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu yaklaşık 2 bin 800 tekstil işçisi çalıştırıyor. İşçilerin yüzde 70'inden fazlasını, çoğunlukla Kuzey Hindistan taşrasından iş bulmak üzere kente gelmiş insanlar oluşturuyor. Şirket Gap, Columbia, H&M ve diğer markalar için giysi üretiyor.

yığınlarını ilk olarak Ürdün dağlarındaki sığınmacı çadırlarının dışında gördüm.

Boncuklu ev terlikleri giyen Suriyeli nine Zelah el Halid el Hamdu, "Bu dağlarla uyanıyorum," diye ağlıyordu. Kırışık çenesi ve yanaklarında minik çiçek dövmeleri vardı. Kemikli ellerinden birini, yabancı tepelere doğru salladı. "Bu dağlar gibi bir his; sanki onları sırtımda taşıyorum."

Kasvet. Ağırlık. Umutsuzluğun eziciliği. Çaresizliğin dağ gibi ağır yükü.

ARALARINDA YÜRÜDÜĞÜM SIĞINMACILAR KIT SEÇENEKLERLE BOĞUŞUYOR. **FEVKALADE SIRADAN İNSANLAR,** AMA GÜÇSÜZ DEĞİLLER. BUGÜNKÜ SEFİL KOŞULLARINA RAĞMEN GENELDE **İNANILMAZ GÜÇLÜ VE CÖMERTLER.**

Bu, bir savaş sığınmacısının nişanı. En azından, televizyonlarımız, gazetelerimiz ve ceptelefonlarımız öyle söylüyor. Savaş yüzünden yerlerinden edilmişlere ait bir stok fotoğrafı: ağır adımlarla, çökmüş omuzlarla, yanan bir yolda yürüyen, sarsılmış ruhlar. Ya da Akdeniz'de su alan teknelere balık istifi doluşmuş, bakışları ıstırap ve savunmasızlıkla çökmüş aileler. Ama sığınmacı yaşamını –varsıl dünyasının lensi aracılığıyla– anlatan bu kareler sınırlı, yanıltıcı ve hatta yalnızca kendilerine hizmet ediyorlar.

Ürdün'de haftalarca toz toprak içindeki bir çadırdan diğerine yürüyüp durdum. Burada en az yarım milyon Suriyeli çürüyüp gidiyordu –Ortadoğu'nun en kanlı içsavaşının perişan ettiği 12 milyon sivilin acı verici parçalarından yalnızca birini oluşturuyorlardı. Savaş geçmiş ve geleceği çalıyordu. Suriyeliler, evlerinden geriye kalan çekişmeli enkaza geri dönememişlerdi. Onları başka kimse istememişti. Burada kapana kısılmışlardı. Yegâne varlıkları, sefalet içindeki bugünleriydi.

Birçoğu çiftliklerde kayıt dışı ırgatlık yapıyordu. Günde 11 dolar karşılığında domates toplayarak yaşamlarına bir nefes daha ekleyebiliyorlardı. Ben ağır adımlarla yanlarından geçerken bana el sallıyorlardı. İşverenlerinin ekinlerini benimle neşe içinde paylaştılar. (Yoksul bir ülkenin sakinleri olan Ürdünlüler, kendilerinden daha da yoksul durumdaki Suriyelilere pek merhametli davranmıyordu.) Gırtlağımdan aşağıya litrelerce yabani kekikli çay döktüler. Kirli battaniyelerini silkeleyerek oturup dinlenmemi işaret ettiler.

"Burada yalnızca tavuk etinin hayalini kuruyoruz," diye takıldı bir adam. Suriye'de hayatta kalabilmek için ot yemişti. Çadırlardan birinde, genç bir kadın, ipe asılı yatak çarşafının arkasına geçti ve en güzel elbisesiyle geri geldi –gümüş rengi çizgileri olan pembe bir elbise. Göz kamaştırıcı bir şekilde hamileydi ve güzelliği göğsümden sessiz bir fısıltıyla geçerek, çürüyen çadıra yayıldı ve durmak bilmezcesine dışarıdaki çöle doğru savruldu.

Söylemeye çalıştığım şey şu: Sığınmacılar her şey olabilir, ama güçsüz değiller. Politik solcuların sefalet pornolarında yer alan, çocuk yerine koyulmuş kurbanlar değiller. Sağ–kanat popülistlere ve bağnazlara korku salan karikatürize istilacılar –işleri, evleri, milli kimlikleri, dinleri, yatak arkadaşlarını ve varsıl ev sahibi ülkelerde güzel ve yaşamsal olan diğer her şeyi almaya gelen barbar sürüler– hiç değiller. (Avrupa'nın en eski toplumları, Neolitik çağlardan beri, Orta Asya ve Doğu Akdeniz'den gelen göçmen akınlarına maruz kaldı ve tümüyle dönüşüme uğratıldı. Irklar arasında böylesi bir karışım gerçekleşmeseydi, çağdaş "Avrupalılar" var olamazdı.)

Hayır. Aralarında yürüdüğüm sığınmacılar, sakallı eczacılar ve keçi çobanlığı yapan kızlar. Satıcılar ve entelektüeller. Yani, kıt seçeneklerle boğuşan fevkalade sıradan insanlar. Ölülerini hatırlayınca ağlıyorlar. Ama genel anlamda oldukça güçlüler. Ve de cömert.

"Lütfen gelin, bayım," diye fısıldadı Türkiye'de Suriyeli bir öğretmen ve beni bir sığınmacı kampındaki sınıfından açık havaya doğru yönlendirdi. Öğrencileri resim terapilerinin bir parçası olarak boyun vurma ve darağacına asma resimleri çiziyorlardı. Sessizleştiğimi fark etti. Benim duygularım için kaygılanıyordu.

Doğu yönünde 16 bin kilometrenin ardında, Kafkaslar'da, Ermeni kökenli Suriyeli sığınmacı aile haykırdı: "Lütfen bekleyin!" Viran evlerinde, alelacele, maddi olarak karşılayamayacakları bir masa hazırlarken beni dışarıda beklettiler. Kısa süre önce, onlarca yıl önceki Dağlık Karabağ çatışmasında yerlerinden edilen Azerbaycanlı bir aileye ait olan bu eve taşınmışlardı. 200 kilometre sonra da Azerbaycanlıları buldum. Bir sığınmacı kampı kafesinde, paramı geri çevirdiler.

"Çok uzun zamandır barışı bekliyoruz," dedi kafe sahibi Nemat Huseyinov. 1988'deki çatışma başladığında birçok koyunu vardı. 1994'te imzala-

nan ateşkese rağmen çatışma hâlâ devam ediyor.

Huseyinov gözlerini, yıpranmış masa örtüsünün üzerine avuç içleri aşağıya bakar şekilde yerleştirdiği büyük, çalışmaktan şişmiş çoban ellerine dikti. He zaman uzun yürüyüşlerde giyeceğin ayakkabıları seçemezsin.

Sığınmacı ve göçmenler, onlara acımamızı istemiyor. Dikkatlerimizi çekmek istiyorlar yalnızca. Ama yürümeye devam ettiğim için bana acıdılar.

"İNGİLİZCE PRATİĞİ yapabilir miyim?"

Pencab'ın ergen erkek ve kızları. Geçen yıl. Yavaş yolculuğumun 11 bininci kilometresi. Hindistan'ın tahıl ambarının kaynar taşraları.

Günde 5, 10, 20 genç, ben yanlarından geçip giderken evlerinden çıkarak bana yetişmek için koşturuyordu. Egzersize alışkın olmayan terlemiş, oflayıp puflayan bu gençler yanımdan ayrılmadan önce birkaç yüz metre boyunca bildikleri İngilizce kelimeleri ve sözdizimi kurallarını ortaya koydular. Uluslararası İngilizce Dil Test Sistemi (IELTS) sınavlarına hazırlanıyorlardı. Yeni Zelanda, Avustralya, Birleşik Krallık, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri vizelerinin gerektirdiği İngilizce yeterlilik standartlarını karşılamak için yüksek puan almak zorundaydılar. Taş Devri'nden kalma bu sohbetlerin ("Kimsiniz?", "Nereden geliyorsunuz?", "Nereye gidiyorsunuz?") neşeli hiçbir yanı yoktu çünkü yalnızca birer ev ödeviydiler.

Faridkot, buğday denizinin ortasında yer alan bir kent. Yaklaşık 100 tane İngilizce eğitimi veren özel dil okulu, on binlerce genç Hintliyi anavatanlarını terk etmeye hazırlıyordu. Pencab'ın tarlaları çoktan alıkoyulmuştu. Çiftçilikte pek az gelecek vardı. Başarılı öğrenciler, iş bulmak için hudutları aşan 150 milyon göçmen işçiye katılmayı hedefliyordu. Pencab bir tahliye süreci geçiriyordu.

"Arkada kalanlar yalnızca gitmeye paraları yetmeyen kişiler," dedi dil okulunun sahibi Gulabi Singh; kendi verdiği bilgi karşısında irkilmiş gibiydi. Göçün ortalama maliyeti 14 bin dolar, yani Hindistan'daki yıllık ortalama gelirin 23 katıydı.

Orta Asya'dan henüz gelmiştim. Özbekistan'daki yürüyüş arkadaşlarımdan biri, gerekli belgeleri olmaksızın, inşaatlarda çalışmak üzere düzenli olarak Kazakistan'a gidiyordu. Polislerle olan karşılaşmalarından kalan yara izleri vardı. Kırgızistan ve Tacikistan'da, yazar kasaları tuşlamak ya da kâbusu andıran kimya tesislerinde zehir solumak üzere Moskova'ya kaçan göçmenlerle tanıştım. Rotamın üzerindeki Afganlar savaştan kaçmak için tüm kıtaları gözden geçiriyorlardı. Vesaire.

Yine de, işte insanlığın bu destansı hareketliliğinin sırrı: Dünya'yı olasılıkla arkada kalan insanlar değiştirecek. İç göçler –taşradan kentlerin izdihamına doğru– Hindistan'da 139 milyon vatandaşı süpürüyor. Bu rakam, Çin'de çeyrek milyara yakın. Brezilya, Endonezya, Nijerya, Meksika ve her yerdeki eğilim de aynı yönde. Günümüzde gezegende yürüyen insanların dörtte üçü, kendi sınırları içinde dolaşıyor. Yeni orta sınıflar doğuyor. Eski siyasi hanedanlar yalpalıyor. Megakentler patlıyor –hem içe hem dışa doğru. Nefes kesen yenilikler, muazzam hayal kırıklıklarıyla çarpışıyor. Binlerce yıldır biriktirilen koca bilgi sistemleri (geleneksel tarım) terk ediliyor. Kentleşme, eski cinsiyet ve din normlarını çökertiyor. Doğal kaynaklar serbest düşüşte. Kaos, hasret, şiddet, umut, yıkım, yapım, deneysellik, parmak ısırtan başarılar ve yenilgiler. Hiçbir şey, daha önce eşi benzeri görülmemiş bu özlemin gücü karşısında duramaz. Karşılaştırıldığında, uluslararası göçmenler konusunda yerkürenin kuzeyinde yaşanan histeri, sönük bir yan performans gibi kalıyor.

Hindistan'da yürürken, yollarda akan insan sellerine karıştım. Bu insanların otobüs duraklarını tıkadığını gördüm. Trenlerin tepelerine sığmaya çalıştıklarını. Çalışkan yoksullar sürekli gelip gidiyordu. Dünya, er ya da geç, böylesi bir kitlesel tutkunun ardındaki olağanüstü enerjiden yararlanmayı öğrenmek zorunda kalacak.

Türümüzün yüzyılımızdaki kaderine yön veren göçmen, ona doğru gelmekte olduğumu uzaktan gördü. İnsanlar hep görürler. Burası Hindistan'ın en yoksul eyaletlerinden biri olan Bihar'da, başıboş ineklerle dolu bir köydü. Myanmar'a doğru gidiyordum. Kız uzun adımlarla geldi ve cesurca elimi sıktı. Biharlı kız bir dakika içinde, "Burası çok, ama çok sıkıcı," diye beyan etti. "Öğretmenlerim çok sıkıcı. Ne yapabilirim?"

Güldüm. Gözleri azim ve zekâyla parıldıyordu. Çok geçmeden Hindistan'ın birbiri içine yayılan kentlerinden birine doğru kendine yol açarak ilerleyecek, diğer yüz milyonlarca yer değiştirmiş köylüye karşı azmini test edecekti. Hiçbir duvarın yüksekliği onu tutmaya yetmezdi.

Nereye varacak? Nereye varacağız? Bunu hiç kimse bilmiyor. Paylaştığımız bu yolda önemli olan şey, yürümeye devam etmek. Ve de korkmamak. Yolun ilerisi yokuş olabilir. Ev ödevinizi yapmanızı öneririm. Çünkü kızın ayakkabıları oldukça sağlamdı. □

Paul Salopek'in küresel öykü anlatıcılığı yürüyüşünü *outofedenwalk.org ve natgeo.com* adreslerinden izleyin. **John Stanmeyer,** Salopek'in yolculuğunun bazı bölümlerini dergi için belgeledi.

DOĞUŞTAN MÜLTECİ

BANGLADEŞ'TE, DÜNYANIN EN BÜYÜKMÜLTECİ KAMPINDA HER GÜN, YASAL BİR YURTTAŞLIK HAKKINDAN YOKSUN ONLARCA BEBEK DOĞUYOR. PEKİ AMA ONLARI NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR?

YAZI: NINA STROCHLIC
FOTOĞRAFLAR: TURJOY CHOWDHURY

DOĞUŞTAN MÜLTECİ

Rubina
22 günlük

TOROCİMAJİ,
GELDİĞİ YER: KHERY PRANG (MYANMAR)
KUCAĞINDAKİ, KIZI RUBİNA. ROHİNGYALARA, NE
MYANMAR NE DE GÜNÜMÜZDE YAŞADIKLARI
BANGLADEŞ YURTTAŞLIK VERİYOR.

CAHİDE,
GELDİĞİ YER: NASHAPUR (MYANMAR)
BİR AYLIK BEBEĞİ NUR KAYAS'I UYUTUYOR.
NE ANNENİN NE DE BEBEĞİNİN BİR VATANI VAR.

Muhammed Nur
25 günlük

Henüz adı koyulmamış
15 günlük

Henüz adı koyulmamış
5 günlük

Henüz adı koyulmamış
15 günlük

Riyaj
25 günlük

Şahid
7 günlük

"O MASUM GÖZLERE BAKARKEN,

Henüz adı koyulmamış
18 günlük

Şahide
2 aylık

Henüz adı koyulmamış
1 günlük

Yasir
1 aylık

NASIL BİR ŞEY BU YAŞANANLAR,

Henüz adı koyulmamış
26 günlük

İrşad
2 aylık

Şahide
2,5 aylık

Nasır
1 aylık

DİYE DÜŞÜNDÜM.”

Yunus
1 aylık

Henüz adı
koyulmamış
10 günlük

BAĞIŞLA GELEN kırmızı battaniyeye sarılmış bebek ağlıyor. Daha bir günlük ve henüz bir adı yok. Annesiyle babası, Rohingya mültecilerinin Myanmar'dan Cox's Bazar'a (Bangladeş), kısa süre içinde dünyanın en büyük mülteci kampına dönüşecek olan Kutupalong–Balukhali yerleşimine yaptıkları büyük göçe bebeklerinin doğumundan kısa bir süre önce katılmış. ¶ Fotoğrafçı Turjoy Chowdhury, kamp içinde dolaşırken duyduğu bebek ağlamasının kaynağını ararken dalmış bu küçük barakaya. Bebeğin fotoğrafını çektiği anda, önünde durduğu bu manzaraya neden olan politikalar ve zulüm çarpmış yüzüne: "O masum gözlere bakarken, nasıl bir şey bu yaşananlar, diye düşündüm." ¶ Cox's Bazar'da dünyaya gelen Rohingya çocukları hayata yasal açıdan arafta başlıyor. Ne Bangladeş ne de Myanmar Rohingyalara yurttaşlık veriyor; onlar, vatansızlar. ¶ Çoğunluğu Budistlerin oluşturduğu Myanmar'da, çoğunlukla Müslüman olan Rohingya etnik grubu, en azından 15. yüzyıldan bu yana Myanmar'da yaşıyor olmalarına rağmen onlarca yıldır yabancı gibi görülüyor.

1982'de Myanmar başlıca etnik gruplarına yurttaşlık tanıyan bir yasayı onaylasa da, yasanın daha sonraki yorumlarında Rohingyalar hariç tutuldu ve uyruklarını kanıtlamaları neredeyse olanaksız kılındı. Bu da hükümetin Rohingyalara –uyruk belgesi yerine geçmeyen– geçici kayıt belgeleri vermesine yol açtı.

Ağustos 2017'de, Rohingya militanlarının polis merkezlerine yaptığı saldırıya Myanmar ordusu sert karşılık verdi. O dönemden bu yana, Myanmar'da yaşayan tahminen 1 milyon Rohingyanın 900 binden fazlası Bangladeş'e kaçmış durumda. Ancak Bangladeş'in onlara mülteci statüsü tanımaması nedeniyle, seyahatleri kısıtlanıyor, kamu hizmetlerine erişemiyor ve yurttaş olamıyorlar. 2017'de Bangladeş ve Myanmar arasında bir geri dönüş anlaşması yapılmış olsa da, insan hakları örgütlerine göre Myanmar'da "yurda dönüş" için güvenli koşullar hâlâ oluşmuş değil.

Birleşmiş Milletler verilerine göre, Cox's Bazar'da yaşayan yarım milyon çocuğun 30 binden fazlası bir yaşın altında. UNICEF sözcüsü Karen Reidy, "Hiçbir uyruğa sahip olmayan bir çocuk yaşam boyu ayrımcılığa maruz kalabilir," diyor.

Institute on Statelessness and Inclusion'dan Amal de Chickera, küresel ölçekte yaşanan "yabancı düşmanlığı eğiliminin", günümüzde 10 milyon insanı etkileyen bu vatansızlık hâlinin, yakında daha da yüksek sayılarda insanı etkileyebileceği anlamına geldiğini söylüyor, "Vatansız olduğunuzda, dönüş yolculuğunun güvenli olması yetmez –dönebileceğiniz bir devletin de olması gerekir."

Chowdhury'nin projesi Born Refugee (Mülteci Doğanlar), etnik kimlik odaklı bir çatışmanın ikincil hasarını yaşayan çocukları konu alıyor. "Hiç aklımdan çıkmayan şeylerden biri de John Lennon'ın *Imagine* şarkısı," diyor. "Sınırların ortadan kalktığı bir dünya: İşte bu proje tam olarak bununla ilgili." □

NGM MAPS

DİLNAZ BEGÜM,
GELDİĞİ YER: BORGOJIBIL (MYANMAR)
HENÜZ ADINI KOYMADIĞI 18 GÜNLÜK
BEBEĞİNİ TUTUYOR.

Mbaye Tune, 2016'da Senegal'den yola çıkıp Güney İspanya'ya ulaştıktan sonra meyve bahçelerinde düzenli mevsimsel işlere gitmeye başlamış. Şimdi 25 yaşında olan göçmen, oturum izni almış ve diğer Senegallilerle paylaşmakta olduğu bir apartman dairesi kiralamış.

AFRİKA'DAN İSPANYA'YA... ON BİNLERCE AFRİKALI HER YIL İŞ BULMA UMUDUYLA AVRUPA'YA DOĞRU YOLA KOYULUYOR. VE BİRÇOĞU KENDİSİNİ, ÜLKESİNDE BIRAKTIĞI BİR ÇARESİZLİĞİ GİTTİĞİ YENİ ÜLKEDE KARŞISINA ÇIKAN BİR DİĞERİYLE TAKAS EDERKEN BULUYOR.

YAZI: CYNTHIA GORNEY FOTOĞRAFLAR: AITOR LARA

UMUDA YOLCULUK: KARA KITA'DAN AYRILMAK

UMUDA YOLCULUK: KARA KITA'DAN

Mühendislik eğitimi alan 38 yaşındaki Nijeryalı, İspanya'nın kendisine Avrupa'da daha iyi koşullarda bir yaşamın kapılarını aralayacağını hayal etmiş. Ama bu hayaller, 14 yıl öncesinde kalmış. Hâlâ İspanya'daki ekim ve hasat işleri arasında mekik dokuyor ve tarım işçilerinin tahta parçaları ve plastikten yaptıkları gecekonduda yaşıyor.

YER DEĞİŞTİREN DÜNYA

İSPANYA'NIN GÜNEY KENTLERİNDEN Lepe. Şimdilerde kentte terk edilmiş bir mezbahada barınmakta olan Yusuf, Lepe sokaklarında yürürken yanından geçen, tanıdığı diğer Afrikalıları selamlıyor: Senegalliler, Nijeryalılar, Burkina Faso'dan ve Fildişi Kıyısı'ndan gelen adamlar. Fransızcayı akıcı biçimde konuşuyor ve iyi derecede İspanyolca öğrenmiş, ama kendisi gibi Malililerle, çok daha incelikli bir protokol gerektiren Bambara dilinde konuşuyor. *Geniş ailen iyi mi? Evet, iyiler. Çekirdek ailen iyi mi? Onlar da iyiler. Peki ya karın? O da iyi mi? İyi.* ¶ Yusuf, sokakta kısa kenarlı şapka ve güneş gözlüğü takmayı seviyor. Dışarı çıktığında üzerindeki giysileri ve ayakkabıları tertemiz; yardım çalışanlarının beton bölmeler arasında eğreti bir göçmen barınağı oluşturduğu mezbahada sıcak su var. Yusuf bu derme çatma barınakta iç düzenin sağlanmasına yardımcı oluyor. Öncelikle bu nedenle ve ayrıca da, azimli bir adamın her sabah utançla mücadele etmesinin nasıl bir his olduğunu –iyi bir oğul, koca ya da arkadaşın, bir kıta uzaktaki sevdiklerine

On yıldır İspanya'da yaşayan Senegalli arkadaşlar Fatou Ndoye, (soldaki) ve Hawka Diallo, Ndoye'nin Moguer kentindeki dairesinde bir Senegal bayramı için hazırlık yapıyor. Diallo çilek toplama işinde çalışıyor; Ndoye ve kocasının işleri ise bir meyve deposunda. Ndoyelerin iki çocuğundan küçüğü olan sekiz yaşındaki kızları, İspanya'da doğmuş ve okulda başarılı bir öğrenci.

Bu yazı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile yapılan haber ortaklığı kapsamında, *National Geographic* tarafından hazırlandı.

neden yalan söylediğini– çok iyi bildiği için, barınağın ortak odalarında yeni gelenlerle oturup onlara eşlik etmeyi kendine görev biliyor.

O gün gelen adam Malili; adı, Lassara. Yüzünde hüzünlü bir ifade var; derme çatma mutfaktaki masada otururken ceptelefonuna bakıyor ve başını öne eğip kollarının arasına alıyor. "Daha hasat başlamadı," diyor Yusuf. "Dolayısıyla işsiz."

Lassara sekiz aydır İspanya'da. Yusuf ise 14 yıldır. Yusuf'un ifadesiyle Lepe, bir kavşak, bir dörtyol ağzı. Söylemek istediği, kentin hem bir durak, hem de alternatif yollara açılan kafa karıştırıcı bir yer olduğu. Günümüz küresel göçlerinin yaşattığı gelgitler, on beş–yirmi yıl önce kimsenin tahmin edemeyeceği yerleri birer kavşağa, geçiş noktasına dönüştürüyor. Ve Yusuf bu sade, küçük tarım kentinde, Lassara gibi genç adamların tıpa tıp kendi öyküsüne benzeyen hikâyelerini kaç kez dinlediğini artık bilemiyor. Bu hikâyelerde, hayranlıkla andıkları akrabalarının uzak ülkelerde güzel hayatlar sürerken nasıl da bir taraftan evlerine para gönderdiklerini anlatan komşular, ve bu anlatılanların peşi sıra alınan evden ayrılış kararları var. Kuzeye yapılacak yolculukta bir ülkeden diğerine geçirilmek ve Allah'ın izniyle Fas'tan, Afrika'ya en yakın kara parçası İspanya'ya yasadışı bir tekne yolculuğu yapabilmek için binlerce euro ya da daha fazlasını ödemek var. Göçmenlik yasalarını çiğneyecek olmalarına rağmen, İspanyol tarlalarında çalışan bir göçmenin, her nasılsa bir şekilde çalışma izni alacağına, düzenli bir işe gireceğine ve ülkelerinden ayrılmalarının yegâne nedeni olan akrabalarını kucaklayabilmek için uçağa atlayarak evlerini ziyarete gidebileceklerine dair güçlü bir inanç var.

Lassara başını kaldırarak Bambara dilinde bir şeyler söylüyor ve Yusuf söylediklerini İspanyolcaya çeviriyor: "Kimse bunun aslında nasıl bir şey olduğundan söz etmiyor."

Geçtiğimiz yıl yaklaşık 60 bin kişi, kulaktan kulağa aktarılan bu öykülerin peşi sıra, kaçakçılar tarafından çizilen kuzey rotalarına açılmak

UTERÍA

Senegalli göçmenler Madrid'de, tarihi Plaza Mayor'un içinde; davulların çalındığı, şarkıların söylendiği, şükran dualarının edildiği bir sonbahar kutlamasının hazırlıkları için yapılan çalışma sırasında. İspanya'nın kentsel bölgelerindeki birçok Afrikalı, çalışma izni alamıyor. Popüler bir alternatif ise, polis geldiğinde çabucak toparlanabilecek örtüler üzerinde seyyar satıcılık. Bu tür satıcılara *matero*lar, yani örtücüler adı veriliyor.

üzere Akdeniz'i geçme riskini göze almış. Dünyanın dört bir yanındaki bu geçiş noktalarında göçmenler birbirleriyle bunları konuşuyor; umut, hayal kırıklığı, azim ve acı alışverişinde bulunuyor. Yusuf'un bebekliğinden beri görmediği, ergenlik çağında bir kızı ve yalnızca fotoğraflarını görmüş olduğu bir oğlu var. Mali'nin başkenti Bamako'dan ayrıldığı sırada karısı küçük oğluna hamileymiş. Hiç kimse onun eski bir mezbahada uyuduğunu bilmiyor. Yusuf işte bu yüzden yazıda yalnızca ilk adının geçmesini istiyor. "Hepimizin tutmak zorunda olduğu sırlar var," diyor.

MALİ'DEKİ AİLESİ, ON YILINI
BARAKALARDA YATARAK
GEÇİRDİĞİNİ YA DA İSPANYA'DAKİ YAŞAMININ
GÜÇLÜKLERLE DOLU OLDUĞUNU BİLMİYOR.
"HİÇBİRİMİZ AİLELERİMİZE BUNLARDAN BAHSETMEYECEĞİZ.
BUNLARIN HEPSİ BİRER SIR."

Çevresini kuşatanlara doğru sallıyor elini: hırpani bir kanepe, çatlak beton, sokağın yukarısındaki mezarlık, mezarların yanındaki –Lepe sakinlerinin *el cementerio* dediklerinde mezarlığı değil, göçmenlerin gecekondu mahallesini kastetmelerine neden olan– 2 bin metrekarelik gecekondu alanı. "Bunların hepsi," diyor Yusuf, "hiçbirimiz ailelerimize bunlardan bahsetmeyeceğiz. Hepsi birer sır."

İYİYİM. BURADA İŞLER YOLUNDA. *Annem hiç merak etmesin*. Yüzyıllar içinde, kısmen gerçeğin korumacı bir tavırla gizlenmesinin de payıyla, insan göçü ne kadar ivme kazandı? Ve şimdi, 21. yüzyılda, "güven verici raporların" ceptelefonlarıyla veriliyor olması eskisine oranla ne kadar daha kullanışlı? Lepe'nin derme çatma konutları içindeki mobilyalar hurda ve atıklardan ibaret, ama neredeyse herkesin ceptelefonu var. Telefonların bazıları kameralı ve eve gönderilen selfie'ler için kullanılabilecek göz alıcı arkaplanlar da bol: mesela bir sokakta park edilmiş üstü açılır bir araba, ya da evde olmasa da barda bir televizyon, veya kentte bir oda kiralamayı başarabilmiş bir tanıdığın mutfağı.

Lepe tarihsel olarak bir göçmen kavşağı değil. Son yıllarda etkin sulama sistemleri ve sera tarımı sayesinde dönüşüme uğrayarak bereketli, çok mevsimli bir tarım kuşağına dönüşmüş Güney İspanya kıyılarının bir parçası. Kentin çilek ve benzeri meyveleri ve turunçgilleri Avrupa'nın dört bir yanına gönderiliyor. Yetiştiriciler, çiftliklerin büyümekte olduğu dönemlerde, tarlalardaki çalışma saatleri ve maaşları kabul edecek İspanyol işçiler bulmakta zorlanmaya başladığında işgücü için gözlerini dışarıya diktiler –önce, bazıları anlaşmanın bir parçası olarak çalışma izni sağlayan aracılarla çalışan, bazıları ise yasadışı olarak gelip kendi başlarına iş arayan Faslılar ve Doğu Avrupalılar geldi. Yüzlerce erkek ve yanı sıra kadın vardı –çilek yetiştiricileri daha nazik elleri olan kadınları tercih ediyordu.

Ve haberler İspanya'dan daha yoksul ve daha zorlu koşullara sahip ülkelere yayılmaya devam etti: bir şans. Ne şansı? "Arama şansı... yaşam arayışı," diyor Yusuf, tatmin edici bir cevap verebilmek için duraklayarak. "İspanya'ya giden insanların haberlerini duyardım. Oraya gitmenin çok kolay olduğunu. Bizimkinden çok daha iyi yaşamlar sürdüklerini."

Aslında bir defasında aradığı hayatı Fransa'da bulabileceğini de düşünmüş: Fransızca konuşan bir Afrikalı, bir süreliğine Güney İspanya'da kalacağını ve toparlanıp para biriktirerek kuzeye doğru devam edeceğini varsayarak Avrupa'ya doğru yola çıkıyor. Sonra bazı olaylar oluyor, bir tarla işi onu diğerine götürüyor, düzenbaz işverenler çalışma izni sözü veriyor ama sözlerini yerine getirmiyor, kiralık daireler çok pahalı ve eve para göndermeye devam edebilmek için kirayı bölüşecekleri çok sayıda ev arkadaşına ihtiyaç duyan koyu tenli yabancılar için oldukça nadir.

Yusuf, geçtiğimiz sonbaharda yaptığımız konuşmanın ardından şapkası ile gözlüğünü takarken, hâlâ diğer uluslararası sınırları yasal olarak geçmesini sağlayabilecek bir çalışma izni ya da İspanya'da oturum iznine sahip değil. "*Trendo maletas*," diyor: bavulları oradan oraya sürüklemek. Karşısında bulduğu göçmen hayatı işte bu.

"Ama bak," diye devam ediyor hikâyesine, kent merkezine doğru sakince ilerlerken. Sağlam bir çatının altında uyuyor. Meyve bahçelerinde ve çilek tarlalarındaki işler zor ve geçici, ama yine de her ay, Lepe civarında hızla çoğalan para transfer merkezlerinden birinin aracılığıyla, eve en az 100 Euro gönderebiliyor. Oğlu ve kızı okulda başarılı. Yeterli yiyecekleri var. Yusuf, Huawei marka bir tablet satın almış, bu sayede ücretsiz Wi–Fi bulduğunda Mali müziği indirebiliyor ve ailesiyle görüntülü konuşabiliyor. Evet, Bamako'dayken

İSPANYA'NIN CAZİBESİ

İspanya, onlarca yıl boyunca, çoğunluğu yabancı işçi talebinin cazibesine kapılan, bazıları ise ülkelerindeki istikrarsız yapı ya da çatışmalardan kaçma ihtiyacı içinde yola çıkan Afrikalılardan oluşan göçmen dalgaları yaşadı. Bir milyon civarında Afrikalı İspanya'yı evi gibi benimsemiş durumda.

İSPANYA'DA YAŞAYAN EN BÜYÜK GÖÇMEN NÜFUSLARININ GELDİĞİ AFRİKA ÜLKELERİ (2017)

İSPANYA'YA TÜM AFRİKA ÜLKELERİNDEN GELEN GÖÇMEN NÜFUSU*

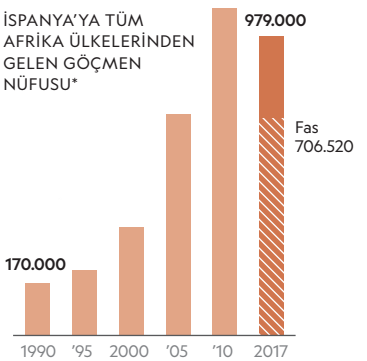

2017 yılı itibarıyla İspanya'da, kıtanın neredeyse tüm ülkelerinden gelen Afrikalı göçmenlere rastlanabiliyor. Bu göçmenlerin yüzde doksan beşi, Fas dahil olmak üzere 10 Afrika ülkesinden geliyor –ki bu da toplam sayının yaklaşık dörtte birine denk düşüyor.

*MÜLTECİLER VE SIĞINMA TALEP EDENLER DAHİLDİR.
RYAN MORRIS VE KAYA BERNIE
KAYNAK: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, EKONOMİK VE SOSYAL İLİŞKİLER DEPARTMANI, NÜFUS BÖLÜMÜ; BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ

SIĞINMA ARAYIŞI

İSPANYA'DAKİ AFRİKALI GÖÇMEN VE SIĞINMACILARIN GELDİĞİ BAŞLICA ÜLKELER (1991–2017)

1. Cezayir

1992'deki askeri darbe ve Cezayir hükümeti ile İslamcı gruplar arasında yaşanan 10 yıllık içsavaş, binlerce insanın İspanya'ya kaçmasına neden oldu.

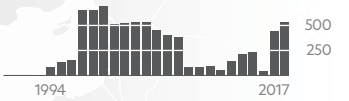

2. Mali

Kuzeydeki isyan ve 2012'deki darbe, göçmen akınlarına ve yüz binlerce insanın ülke içerisinde yer değiştirmesine yol açtı.

3. Somali

Binlerce insan, 1991'den beri devam eden silahlı çatışmanın yanı sıra ciddi kuraklık ve kıtlık dönemleri sonucu Somali'den kaçtı.

4. Ekvator Ginesi

Onyıllardır süren otoriter rejim, başta siyasi muhalifler olmak üzere insanları eskiden ülkelerini kontrol eden sömürgeci güç olan İspanya'ya kaçmaya itti.

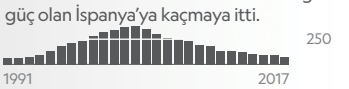

5. Fildişi Kıyısı

2002'de içsavaş başladı; 2010'da, itiraz edilen bir başkanlık seçimi ülkeyi kuzey ve güney olmak üzere daha da böldü.

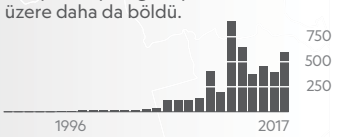

6. Kongo Demokratik Cumhuriyeti

Kaynaklar açısından zengin Kongo Demokratik Cumhuriyeti, 1996'da başlayan savaştan ciddi biçimde etkilendi.

karısına ve çocuklarına dokunabiliyor, onlarla birlikte yaşayabiliyordu; ama ailesi için, Malili bir işçinin maaşı ve kendilerine miras kalmış olan küçük topraklarının geliriyle dahi yapamadığı şeylerin yükü, kaldıramayacağı kadar ağırdı. "Her şeye rağmen burada olmam daha iyi," diyor.

Yusuf, Avrupa'dan vazgeçebilir, evet. Eve dönüş bileti için para biriktirebilir. Ama yapmayacak, henüz değil. Ona çok fazla yatırım yapılmış –kaçakçılara ödenen paralar, yıllar öncesinden bu yana katman katman büyüyen beklentiler. Geri dönmeye utanıyor. "Bomboş ellerle olmaz," diyor.

Birçok ülkeden göçmenin alacakaranlıkta bir araya geldiği Lepe meydanı yakınlarında bir köşeyi dönerken, birine selam vermek üzere kolunu kaldırıyor Yusuf. Seslendiği genç adam da bir Malili. İbrahim, Yusuf'a nezaket kurallarına uygun bir şekilde Bambara dilinde cevap veriyor: Evet, geniş ailesi iyiymiş, çekirdek ailesi iyiymiş, kendisi de iyiymiş. İyi olmadığı gerçeği sayılmazsa, tabii. Başka bir ildeki hasat işinden Lepe'ye henüz dönmüş ve geceyi sokakta, karton bir kutuda geçirmiş.

Yusuf ile İbrahim birbirlerine bakıyorlar. "Hayır, aileme pek bir şey anlatmıyorum," diyor İbrahim. "Erkek kardeşime para gönderiyorum. O da parayı herkesle paylaşıyor. Onları neredeyse 10 yıldır görmedim." Sokakta birlikte dikilirken, tam olarak nasıl bir şeyin Mali'ye saygın bir şekilde geri dönebilecekleri duygusu verebileceği konusu üzerinde kafa yoruyorlar.

"İyi bir ev almaya yetecek para," diyor İbrahim.

Yusuf, "Bir iş kurmaya yetecek para," diyor. "Tarım sektöründe çok şey öğrendim."

İbrahim, geceyi geçirmek için kapalı mekânda bir yatak bulması gerektiğini söylüyor. Yusuf ona göçmen barınağına uğramasını söylüyor. Yapının içinde Wi–Fi da var. O günün akşamında Yusuf tabletini kullanarak ailesine son çektiği Lepe fotoğraflarını gönderiyor. Fotoğrafları ailesine özel kılabileceği bir uygulama bulmuş. Bir oka tıkladığında piyano çalmaya ve görseller sırayla akmaya başlıyor: Yusuf sahilde, Yusuf parkta, Yusuf bir arabanın yanında.

Son birkaç fotoğrafta Yusuf bir ofis sandalyesinde oturuyor; üzerinde bir gömlek ve göğüs cebinde de bir kalem var. Güneş gözlükleri başının üzerinde. Bacaklarını yaymış. Kameraya bakıp gülümsüyor. Harika görünüyor. □

Cynthia Gorney, Ocak 2014'te yayımlanan "Evden Çok Uzakta" adlı makalede Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki göçmen işçileri anlattı. İspanyol fotoğrafçı **Aitor Lara** dergiye ilk kez katkıda bulunuyor.

Francisco Braima Sanhá, etkin sulama sistemi ve seraların Endülüs bölgesini dönüşüme uğrattığı 1980'li yıllarda, aşçı olarak Gine-Bissau'dan gelmiş. Yabancı göçmenler arasında artık emektar sayılan 59 yaşındaki aşçı, barakasının etrafındaki sebze bahçesini kontrol ediyor. Çağdaş Endülüs tarım ekonomisi, Braima'nın ifadesine göre, söz konusu patlamayı "göçmenler sayesinde" yaşadı.

Fotoğrafçı Alexia Webster'ın yol kenarlarına ve kafelerin yanına kurduğu portre stüdyoları için biraz kumaş ve birkaç parça dekor yeterli. Tijuana'da (Meksika) göçmenleri ve Gerardo Herrera Betancourt (soldaki) gibi iş bulmak için Meksiko'dan Tijuana'ya gelen Meksikalıları fotoğraflamış.

TİJUANA'DA, DÜNYANIN EN HAREKETLİ KARA SINIRI GEÇİŞİNİN YAKINLARINDA BİR FOTOĞRAFÇI, GÖÇMENLERİN VE GELİP GEÇENLERİN ANILARINI YAKALIYOR.

YAZI: NINA STROCHLIC FOTOĞRAFLAR: ALEXIA WEBSTER

HAREKETLİ SINIRDAN PORTRELER

HAREKETLİ SINIRDAN PORTRELER

ARKA PLAN SADE: biraz kumaş, bir sandalye ve belki birkaç çiçek. Önünde duranların yaşamıysa epey karmaşık: Her hafta sonu çocuklarını Meksikalı babalarını görmeye götüren Amerikalı bir anne. Kısa bir süre önce sınır dışı edilmiş ve yaşamını yeniden kurmaya çalışan bir adam. Her ne yapıyorlarsa bir an ara verip, portre çekimi için oturuyor ve fotoğrafın basılı bir kopyasını alıp gidiyorlar. Kameranın arkasında ise dünyanın dört bir yanında sokak stüdyoları kuran Güney Afrikalı fotoğrafçı Alexia Webster var. Tijuana'daki (Meksika) projesi Studio Transfronterizo'dan gelip geçen karakterler, dünyanın en hareketli kara sınırındaki yaşama bir bakış sunuyor. ¶ Her gün, yaklaşık 100 bin kişi (gidip dönenler, öğrenciler, ziyaretçiler) Tijuana'dan çıkıp San Ysidro sınırından yasal yollarla San Diego'ya (Kaliforniya) geçiyor. Webster'ın Tijuana'daki ilk stüdyosu, yeni gelenlerin hukuki danışmanlık ve bedava öğle yemeği için sıklıkla uğradığı bir kafenin yanındaymış. Kentte altı stüdyo daha kurmuş. ¶ Yoldan geçerken Webster'a ne yaptığını soranlar, çoğu kez oturup kendileri de bir portre çektirmiş. Lourdes Santiago González de kızı Brenda'yla poz vermiş. Buraya onlarca yıl önce ailesiyle birlikte sınırı geçmek üzere gelmiş ama başarısızlıkla sonuçlanan birçok denemenin ardından Tijuana'da kalmış. Webster'ın kurduğu her setin yanında insanlar sıraya girmiş: Kaliforniya'dan sınır dışı edilen eski bir çete üyesi, ünlüleri taklit ettiği gösterisiyle gece kulüplerini turlayan bir şovmen, Honduras ve El Salvador'dan ABD'ye gitmek üzere yollara düşmüş göçmenler.

On yıldan uzun süre önce Kenya'daki bir mülteci kampında Birleşmiş Milletler için fotoğraf çekerken bir adam Webster'a 15 yıldır fotoğrafçıların gelip gittiğini ama kendisinin ya da ailesinin tek bir fotoğrafının dahi olmadığını söylemiş.

Büyükanne ve büyükbabasının Yunanistan'dan Güney Afrika'ya göç etmelerinden hemen sonra, o dönemde henüz çocuk yaşlarında olan annesiyle birlikte çektirdikleri stüdyo fotoğrafını hatırlamış Webster. "Sahip olduğum en değerli fotoğraf o," diyor. "Kimliğimle aramdaki bağ." Webster'ın fotoğrafladığı kişilerin çoğu savaştan kaçmış, kaçarken anılarını da arkalarında bırakmış insanlar. Tek bir fotoğraf, onları yeniden inşa süreçlerine yardımcı olabilir.

2011 yılında Webster, Cape Town'ın bir köşesine kurduğu geçici bir portre stüdyosunda insanları ücretsiz bir fotoğraf çekimi için poz vermeye davet etmiş. Fotoğraflarını hemen orada basıyormuş. Ve o günden bu yana da, Mumbai (Hindistan) sokaklarından Güney Sudan'daki bir mülteci kampına kadar uzanan geniş bir listede, farklı yerlerde stüdyolar kurmuş.

Kameranın ardından çok az yönlendirmede bulunuyor. "Projenin ana fikri, insanların hatıralarını yeniden oluşturmaları ve kimliklerini yeniden ifade etmeleri," diyor Webster. "Fotoğraflarının nasıl olacağını kendilerinin belirlemesi hoşuma gidiyor. Siz nasıl resmedilmek istersiniz?" □

NGM MAPS

2018 yılında, Orta Amerika'dan yola çıkan göçmen kafileleri ABD sınırına yürüyüşe geçmişti. 17 yaşındaki Honduraslı Besy Samileth de öğretmen olma hayalinin peşinde babasıyla birlikte yollara düşmüş.

Salvadorlu göçmenler Blanca Flores ve kocası José Israel Mejía (sağdaki) bu fotoğraf çekildikten sonra ABD'ye sığınma hakkı elde etmiş. Mejía'nın 16 yaşındaki erkek kardeşi Jaime (soldaki) ise alıkonmuş ve

sınır dışı edilmiş. Juana Sorto (üstte), Tijuana'ya sınırda sığınma başvurusu yapmak üzere gelmiş. Oğlu Nedi Salomón'un tıbbi tedavisini yaptırabilme umuduyla dokuz çocuğunu ardında, Honduras'ta bırakmış.

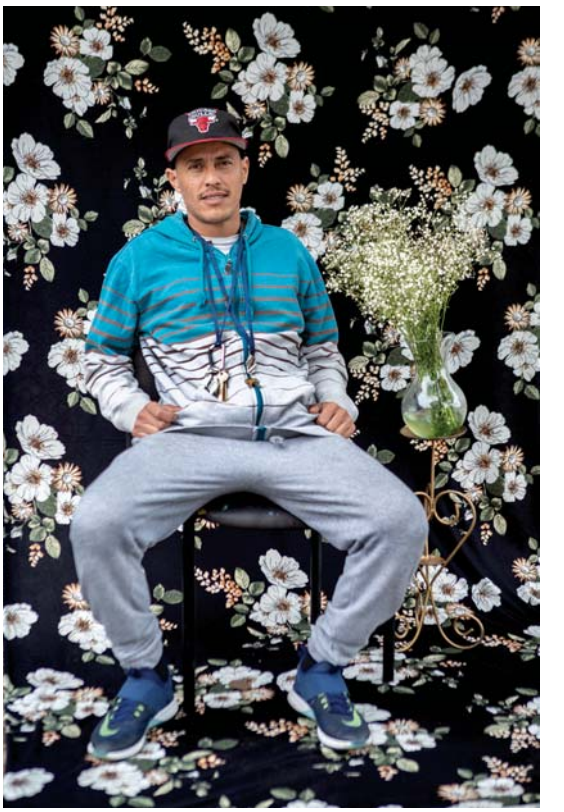

Göçmenler ve Tijuana sakinleri farklı geçmişlere sahip. Sol üstten saat yönünde: Samanta ve José Vieyra; Michelet Duprevir; Pedro Alberto Córdoba; Jesús González Tejada ve Rhonda Moore.

ULUSLARARASI KADIN MEDYA VAKFI BU MAKALEYE DESTEK SAĞLAMIŞTIR.

Webster, sokak stüdyosu serisinin, El Salvadorlu bir inşaat işçisi olan Guillermo Antonio Escobar gibi göçmenlerin zor zamanlarında yitirdikleri hatıra fotoğraflarını yeniden oluşturmalarına yardımcı olmasını umuyor.

Montana, Swan Vadisi'nde tüm duyularıyla dikkat kesilmiş bir kutup porsuğu, önündeki geyik leşiyle beslenirken fotokapana yakalanıyor. Buzlu kuzey topraklarında hayatta kalmak üzere evrilmiş bu ketum yırtıcılar, ısınan bir dünyaya uyum sağlayabilecek mi?

SWAN VALLEY CONNECTIONS DESTEĞİYLE

YAZI: **DOUGLAS H. CHADWICK**

FOTOĞRAFLAR: **STEVEN GNAM**

DİŞLİ GEZGİNLER

UZAK KUZEYİN KÜÇÜK VE AZILI ETOBURLARI OLAN KUTUP PORSUKLARI, YAŞAM ALANLARI ISINMA NEDENİYLE GİDEREK KÜÇÜLÜRKEN YENİ TEHLİKELERLE SAVAŞIYOR.

Biyolog Albert Manville, yıllar öncesinde bir gece, arabasını Alberta'nın Banff Ulusal Parkı'nda, Louise Gölü yakınlarındaki çöplüğe doğru sürdü.

ALAN O ZAMANLAR çitlerle çevrili değildi ve bozayılar sıklıkla artıkları karıştırmak için buraya geliyordu. Manville, bir ayının büyük bir et parçasıyla ziyafet çekmesini izlerken, araba farlarının aydınlattığı alanın hemen kenarında bir hareketlilik fark etti. Hareketliliğin kaynağı, dikkatle ayıyı ve et parçasını izleyen bir kutup porsuğuydu. Başka ne yapabilirdi ki? Olsa olsa 14 kilogram civarındaydı; bozayı ise 100 kilogramdan fazlaydı.

"Sonra kutup porsuğu bir anda atıldı ve ayıyı poposundan ısırdı," diyor Manville. "Bozayı dönerek patisiyle onu savuşturdu, ama kutup porsuğu çoktan yan tarafa atılmıştı bile. Eti kaptığı gibi karanlığın içinde kayboldu."

Bu kadar vahşi olmaları pek mantıklı değil; çünkü cüsseleriyle kıyaslandığında kutup porsuklarının tavırları fazlasıyla sert ve arsız. Öyle ki, burundan kuyruğa ancak bir metre uzunluğunda olan ortalama bir kutup porsuğu, büyüklüğü 250 ile bin 300 kilometrekare arasında değişen bir alanı sahiplenebiliyor ve sahiplendiği bu bölgede amansız bir hızla devriye gezerek kokluyor, avlanıyor, yiyecek arıyor ve evini rakiplerinden koruyor.

Montana'nın Buzul Ulusal Parkı'nda gerçekleştirilen, çığır açan bir araştırmada gönüllülük yaptığım beş yıl içinde, sarp bir dağ yamacındaki 450 metrelik buzlu bir uçurumdan yukarı tırmanan ve Büyük Okyanus'a akan nehir havzalarını Atlas Okyanusu'na akanlardan ayıran Kıtasal Ayrım bölgesini aşan –üzerinde radyo vericili bir tasma vardı– erkek bir kutup porsuğunu takip ettim. Tırmanışı 20 dakikadan kısa sürdü.

Bir diğer erkek ise ocak ayında, parkın buzdan bir heykel gibi yükselen en yüksek zirvesine (3190 metrelik Cleveland Dağı) tırmandı. Son bin 500 metreyi 90 dakikada aştı. İzleyen 10 gün içinde batıdaki diğer zirvelere tırmandı; kuzeye, İngiliz Kolumbiyası'na yöneldi; doğuda Kıtasal Ayrım'ı ve Alberta'daki Waterton Gölleri Ulusal Parkı'nı geçti ve Buzul Ulusal Parkı'na geri dönmek için güneye yönelerek birkaç dağ kitlesi daha kat etti. Abartılacak bir şey yoktu. Bir–iki gün içinde tekrar harekete geçerek aynı yolculuğu yapacaktı.

YÜZLERCE YILDIR yalnızca açgözlü, iğrenç kokan, ürkütücü derecede düzenbaz ve ele geçirilmesi zor bir hayvan olarak tanımlanmakla kalmadı; bu tanımlamalara ayrıca, huysuz, gereksiz ölçüde tahrip edici ve taşradaki insanlar için bir tehdit gibi yorumlar da eşlik etti. Ama bu tanımlamaların hiçbiri kutup porsuğuna uymuyor.

Gulo gulo kuzey yarıkürenin arktik, yarı arktik ve dağlık bölgelerinin yerlisi. Porsuk familyasına mensup. Tek bir *gulo*, yetişkin bir rengeyiği kadar büyük avları alaşağı edebiliyor ve doğrulanmamış raporlarda, ara sıra kurtları ve hatta büyük ayıları bir leşten uzaklaşmaya zorlayan kutup porsuklarından söz ediliyor.

Tüm bu bilgilerin ışığında, "savunmasız"ın, bir kutup porsuğunu tanımlayacak en son kelime olduğu söylenebilir. Ama kapancılar, avcılar ve besi hayvanı yetiştiricileri Avrasya'nın büyük bölümünde bu hayvan nüfusunu yok etti. Yeni Dünya'da ise devlet destekli yırtıcı imha kampanyalarının faturası ağır oldu. 1930'lara gelindiğinde ABD anakarasındaki 48 eyalette türün izine artık rastlanmıyordu.

Ayak izlerinin oluşturduğu yol, kutup porsuklarının Buzul Ulusal Parkı'ndaki, çoğunlukla göze görünmeyen mevcudiyetini yansıtıyor. Kanada'nın kutup porsukları, 1930'lu yıllarda ABD anakarasındaki 48 eyaletten silindikten sonra, Montana, Idaho, Wyoming ve Washington Eyaleti'nin dağlık bölgelerinde yeniden kolonileşti.

Kutup porsukları ne yedikleri konusunda, nerede yaşadıkları kadar seçici değil. Kemirgenler, kuşlar ve daha büyük memeliler en sevdikleri avlar arasında yer alıyor. Ama kış aylarında bu geyik bacağı gibi (en üstte) leş kalıntılarına bel bağlıyorlar. Acımasız yiyecek avları sırasında engebeli arazilerde rutin olarak yüzlerce kilometrekarelik alanları kat ediyorlar. Sivri, kıvrık pençelere sahip (üstte) büyük patileri, bu gözü pek kâşiflerin katı buz kütlelerini (sağda) dakikalar içinde tırmanmasına olanak tanıyor. Şubat ayının sonlarına doğru, dişiler içlerinde sayıları bir ile üç arasında değişen yavrularını doğuracakları inler oluşturmak üzere kar örtüsünde derin oyuklar açıyor. Artan sıcaklıklar ve bahar kar örtüsünün azalması, kutup porsuklarının yaşam alanlarını daha da küçültebilir.

SWAN VALLEY CONNECTIONS'IN DESTEĞİYLE (EN ÜSTTE)

KUTUP PORSUĞU DİYARI

Kapancılar ve yerleşim alanları, kutup porsuklarının tarihsel yayılım alanını daralttı. Geniş alanlara bağımlı bu türe, artık, ana habitatı olan kuzey ormanları ve tundra bölgelerinde dahi az rastlanıyor.

Ancak yine de kutup porsukları, Alaska'da ve Batı Kanada'nın bazı bölgelerindeki sığınaklarında azimle hayatta kalmaya devam ediyor. Yırtıcı hayvanları zehirleme uygulaması 1960'larda giderek azalıp biterken, Kanada Kayalık Dağları'ndaki kutup porsukları Montana'nın dağlık bölgelerinde yeniden kolonileşmeye başladı ve Idaho ile Kuzey Wyoming'in belirli bölgelerine yayıldı.

Kanada'nın kutup porsukları daha sonraları, 1990'larda, Washington'ın kuzeyindeki Cascade Sıradağları'na doğru ilerlemeye devam ettiler. Yakın zamanlı bir tahmine göre Güney Kanada'daki kutup porsuğu sayısı 300 birey civarında.

Öte yandan ABD–Kanada sınırının her iki yanındaki popülasyonlar farklı tehlikelerle karşı karşıya. Bu tehlikelerin birçoğu taşradaki insan faaliyetinin artışından kaynaklanıyor; ancak kaygıların biri, tümüne baskın gelir durumda: iklimdeki ısınma. *Gulo gulo*, yıl boyu süren soğuk hava koşullarına ve yerde kalan kar örtüsüne özellikle uyum sağlamış –ve yüksek derecede bağımlı– bir tür. İklim değişikliği öngörülere uygun sürerse, 2050'ye gelindiğinde kutup porsukları Kanada'nın güneyindeki mevcut yayılım alanlarının üçte birini, yüzyılın sonundan önce ise üçte ikisini yitirebilir.

Buzul Ulusal Parkı, ABD anakarasının en yoğun kutup porsuğu nüfusuna ev sahipliği yapıyor. An-

Kuzey Montana'daki bu kutup porsuğu, ABD'de yaşayan yaklaşık 300 bireyden biri. İklim değişikliğinin bu kırılgan popülasyon üzerinde yarattığı tehdide rağmen, ABD'de Tehlike Altındaki Türler Yasası kapsamında kutup porsuklarını koruma çabaları halen askıda.

HARİTA: JOHN KAPPLER KAYNAK: KEITH AUBRY, ABD ORMAN İDARESİ; ALASKA BALIK VE AV HAYVANLARI DEPARTMANI; ENVIRONMENT CANADA, *RİSK ALTINDAKİ TÜRLER YASASI: İYİLEŞTİRME STRATEJİSİ SERİSİ*, 2016; BRIAN SLOUGH, *YABAN HAYATI BİYOLOJİSİ*, 2007.

cak, her bir kutup porsuğunun kıskanç bir şekilde kocaman bir alanı korumakta olması nedeniyle, 4 bin kilometrekarelik park toplamda yalnızca 30 ile 40 arasında birey için gerekli yaşam alanına eşdeğer büyüklükte.

Ve hakikat şu ki, gerçekten kendini idame ettirebilecek büyüklükte bir kutup porsuğu nüfusuna sahip tek bir koruma alanı bile yok. Çevresel değişimlerle başa çıkmak ve uzun vadede soy–içi çiftleşmeyi önlemek için, her bir grubun, daha geniş bir bölgeye yayılan diğer gruplarla bağlantıda olması gerekiyor.

Geçmişte biyologların görüşü, yaban hayatını korumanın en iyi yönteminin, parklar ve koruma alanları oluşturulması olduğu yönündeydi.

Günümüzdeyse, bunun yanı sıra korunmuş bölgeleri birbirine bağlayan; kutup porsukları gibi türlerin büyük alanlar arasında yolculuk edebilmesine, gen alışverişi yapabilmesine ve değişen koşullara ayak uydurabilmesine olanak tanıyan doğa koridorlarının da korunması gerektiğinin altını çiziyorlar.

Teoriler, kutup porsukları açısından bir anlam ifade etmeyebilir, ama onlar içgüdüsel olarak işlerini yarıda bırakmamaları ve yolun sonuna kadar gitmeleri gerektiğini çok iyi biliyor. □

Yaban hayatı biyoloğu ve yazar **Douglas H. Chadwick,** *The Wolverine Way* başlıklı kitabı kaleme aldı. Fotoğrafçı **Steven Gnam**'ın uzmanlık alanı, doğayla bağlantımızı keşfetme ve aydınlatma.

SİZİN KARENİZ

OLIVIER APICELLA

TOPLULUĞUMUZDAN GELEN FOTOĞRAFLAR

KİM

Vietnam, Ho Çi Minh'te yaşayan Fransız fotoğrafçı Apicella.

NEREDE

Vietnam'ın Mekong Deltası'nda, Sa Dec kentindeki bir çiçek çiftliğinde.

NE İLE

DJI Mavic 2 Pro drone ve 28mm lens

Vietnam'ın Sa Dec kenti, özellikle Ay Yeni Yılı kutlamalarından önce canlanan çiçek tarlalarıyla ünlü. Apicella, kenti, rengârenk bitkileri ve geleneksel yetiştirme yöntemlerini fotoğraflamak üzere ziyaret etmiş. Suya ne kadar maruz kaldıklarını kontrol edebilmek üzere su üstündeki platformlara yerleştirilen çiçeklerle ilgilenmek için aralarında tekneyle gezmek gerekiyor. Bir akşamüzeri, bir papatya çiftçisi Apicella'yı ekim alanlarında fotoğraf çekmeye davet etmiş. Çiftçi çiçeklerini sularken Apicella, drone'unu adamın üstünde uçurmuş ve sıraları kusursuz açılar oluşturacak biçimde hizalamış. Daha sonra, çiftçi ve ailesiyle çay içerken, yakaladığı sahneyi ve suyun oluşturduğu etkileyici yayı yakından incelemiş. Apicella'nın fotoğrafı, çiftçinin üç çocuğunu özellikle heyecanlandırmış; çünkü ilk kez bir drone görüyorlarmış.

Fotoğraflarınızla National Geographic'in Sizin Kareniz topluluğunda yerinizi alın: ***YourShot.ngm.com***

NATIONAL GEOGRAPHIC™

NATIONAL GEOGRAPHIC GİYİM KOLEKSİYONU İLK KEZ VE SADECE BOYNER'DE!

KEŞFETMEK İÇİN HAYDİ BOYNERLE!

BOYNER

BOYNER.COM.TR

© 2019 National Geographic Partners LLC. All rights reserved.

PANERAI

LABORATORIO DI IDEE

GUILLAUME NÉRY
FREEDIVING WORLD CHAMPION
-126 METRES IN ONE BREATH

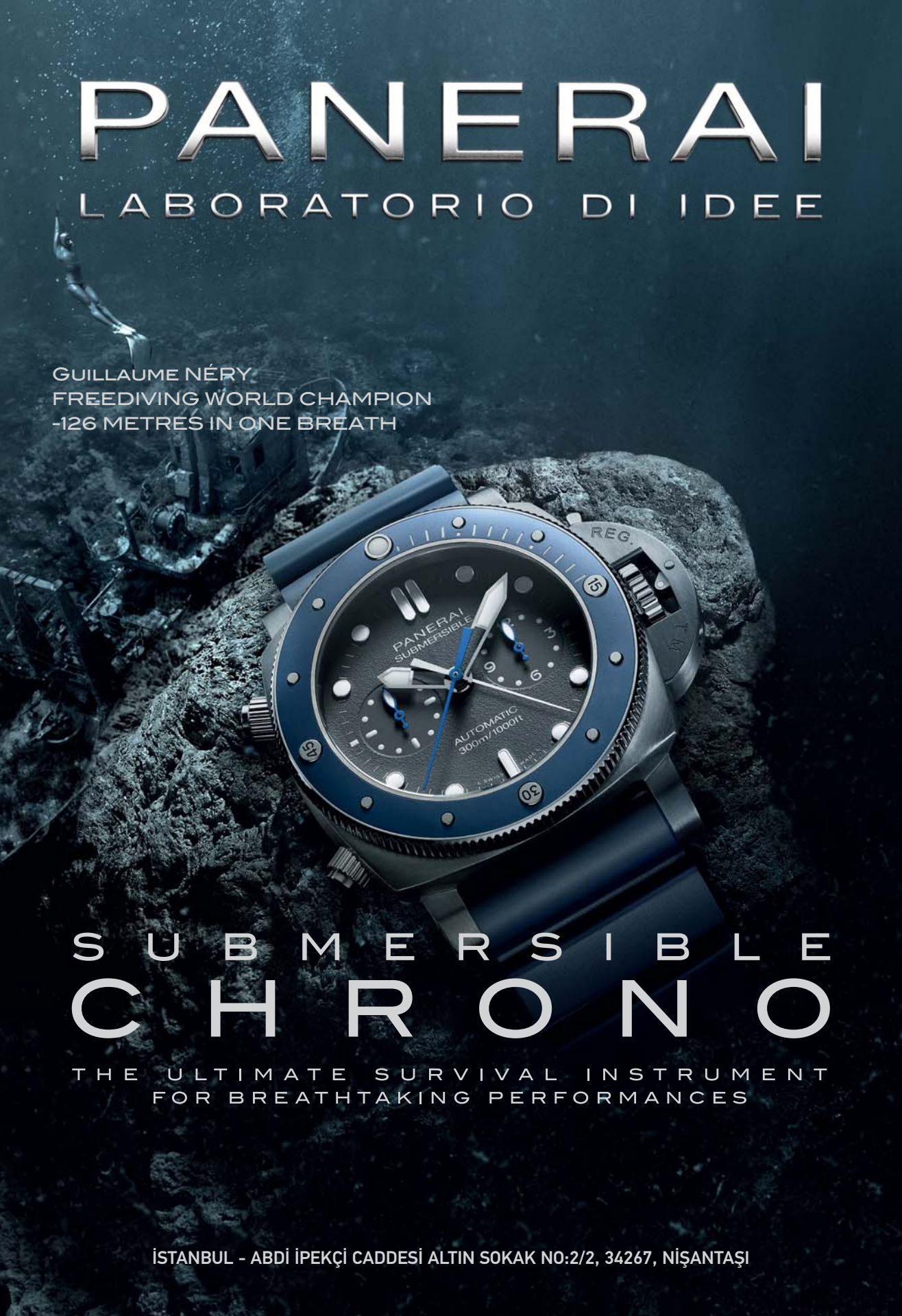

SUBMERSIBLE CHRONO

THE ULTIMATE SURVIVAL INSTRUMENT
FOR BREATHTAKING PERFORMANCES

İSTANBUL - ABDİ İPEKÇİ CADDESİ ALTIN SOKAK NO:2/2, 34267, NİŞANTAŞI